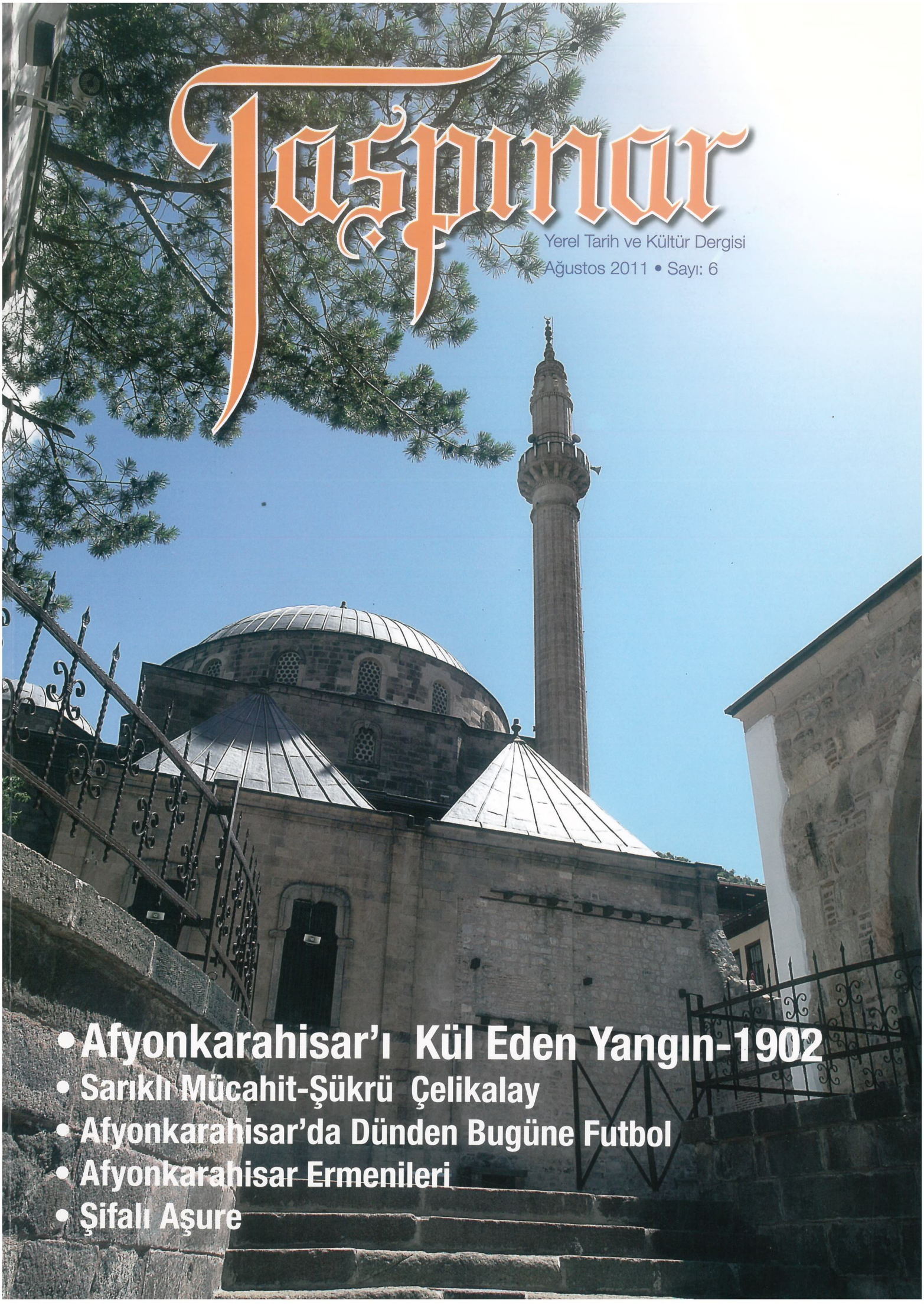

Taşpınar

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi
Ağustos 2011 • Sayı: 6

- Afyonkarahisar'ı Kül Eden Yangın-1902
- Sarıklı Mücahit-Şükrü Çelikalay
- Afyonkarahisar'da Dünden Bugüne Futbol
- Afyonkarahisar Ermenileri
- Şifalı Aşure

DUMLUPINAR'DA ŞEHÎT ASKER'ÎN MEZARI BAŞINDA

Bu kabarmış toprağa yüzünü sür, kucakla,
Elbette bağı vardır "olmuş"un "olacak"la.

Dudağa değer gibi şimdi alnı her erin,
Bu havada ruhları dolaşır şehitlerin.

Biz, bu kutsî havanın içinde var olmuşuz,
Biz, bununla yoğrulmuş, biz bununla dolmuşuz.

Sâdece döğünmedik "Vatan! İstiklâl!" diye,
Sakarya boylarından çıktık Kocatepe'ye;

Bu yol ki hürriyetin, kurtuluşun yoludur,
Zincirsiz yaşamanın tek çıkar yolu budur.

Bir daha nikaylıydık sevgili hürriyete;
Kahramanlık Tanrı'dan vergidir bu millete...

Bir damla asîl kanda bir mucize saklıdır,
Bu topraklar Türklüğe inanmakta haklıdır.

Akdeniz'e tank gibi koştu bütün kağnılar,
Ey sevgili istiklâl, ey güzel Dumlupınar!

Elbet yiğit olanlar lâyık böyle toprağa;
Selâm şanlı orduya, selâm şanlı bayrağa,
Selâm ey Başkumandan, Mustafa Kemal selâm;
Emânetin yaşıyor, güven, imânımız tam:

Omuzlarımız hisar, başlarımız burç yurda,
Can vermeğe and içtik hepimiz tek uğurda!..

Bir târihten gelinir, bir târihe gidilir;
Yaşamak istiyenler savaşmasını bilir.

Zamanın kahramanlar gelebilir hakkından,
Bize sesler geliyor uzaklardan, yakından.

Duyuldu mu bir kere "-Haydin silâh başına!"
Yeniden girişiriz istiklâl savaşına...

Ödü varsa düşmanın, meydan açık, hazırız:
Bu toprakta biz doğduk, biz yaşadık, biz varız!

Kından sıyrılmış kılıç, top ağzında mermiyiz,
Dumlu çocuklarıyız, hiç yoldan döner miyiz?!

Söz verip baş koymuşuz: İstiklâl bize haktır,
Buna göz diken düşman çıksın, kahrolacaktır!..

Osman ATTİLA

Taşpınar

Yıl: 2011 Sayı: 6

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Burhanettin Çoban

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Savaş

Yazı İşleri Müdürü
E. Emel Sarlık

Editör
Hasan Özpunar

Katkıda Bulunanlar
Şükrü Çubuk
Zekeriya Çakal
Ahmet Çoban
Zakire Şahin

İdare Yeri
Afyonkarahisar Belediyesi
Basın Yayın Birimi Tel:0 272 214 22 23
Faks:0 272 213 53 86

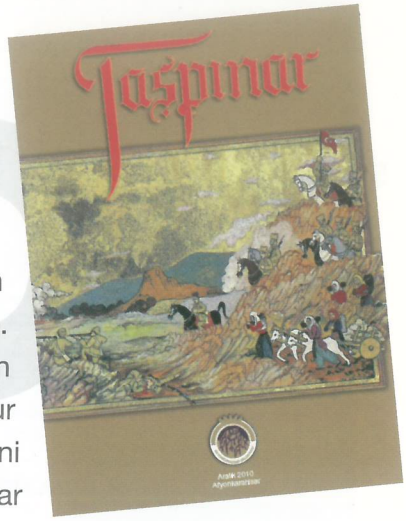
Grafik Tasarım-Baskı
KORZA YAYINCILIK
BASIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Büyük Sanayi 1. Cad. 95/1 06060 İskitler/Ankara
Tel :[0312] 342 22 08 Faks :[0312] 341 14 27
www.korzabasim.com.tr korza@korzabasim.com.tr

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların düşüncelerini yansıtır.
Dergimizle ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz için e-posta adresimiz basinyayin@afyon. bel. tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
2. 000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

SUNUŞ

TAŞPINAR'dan Sevgili okurlar,

Dergimizin yeni bir sayısıyla daha karşınızdayız.

Geçtiğimiz aylarda uzun yıllar aradan sonra çıkardığımız 5. sayıyla sizlerle yeniden buluştuk. Pek çok okur bizzat gelerek dergisini aldı, eline ulaşmayanlar ısrarla aradılar.

Okunduğumuzu bilmek elbette ki bizleri sevindiriyor, azmimizi kamçılıyor ve sizlere daha güzel, daha ilgi çekici konularla dolu dergimizi sunma isteğimiz artıyor.

Afyonkarahisar üzerine çok şeyler yazılmış, söylenmiş. Hatıralar, şiirler, gezi yazıları. Herbiri şehrin tarihine ışık tutacak nitelikte. Yeri geldikçe bunları aktarmaya çalışacağız.

Bu sayımızda yine Afyonkarahisar'la doluyuz. Konularımızı şehrin tarihinden alıyoruz. Şehri Kül Eden Yangın, Afyonkarahisar Ermenileri, Afyonkarahisar'da Futbolun Tarihi, Tarihe Tanık Yapılar, Geçmiş Zaman Olur ki konu başlıklarından bazıları. Herbirinden öğreneceğimiz şeyler var.

Dergimize sizlerinde anılarınızla, fotoğraflarınızla, mesleğinizle, mahallenizle, yaşadıklarınızla kısacası Afyonkarahisar'a dair ne elinizde, beyninizde ne varsa katkılarınızı bekliyoruz. Tekrar belirtmekte fayda var, dergimize Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi'nden ulaşabilirsiniz.

Keyifli okumalar.

İÇİNDEKİLER

5

7

16

20

25

29

40

Bilgi Evleri 5

Afyonkarahisar'ı

Kül Eden Yangın - 1902 / Hasan ÖZPUNAR 7

Büyükolucak Çeşmesi / İbrahim YÜKSEL 16

Röportaj: İbrahim KÜÇÜKKURT 20

Afian'dan Haşgeş'e / Osman TEZGİDEN-Ahmet İLASLI 25

Karahisar Sahip Sancağında Türk - Ermeni İlişkileri

Dr. Muharrem Bayar 29

Afyonkarahisar'da Dünden

Bugüne Futbol / Agah BIYIKOĞLU 40

Yerel Tarih Yayınları 47

Şifalı Aşure / Lokman Derya SOLMAZ 49

Tavan Arası 52

Afyonkarahisar Minareleri / Fevzi KAYA 53

Edip Ali Baki ve Halûk Nur Baki / İ. Hakkı Nakilciloğlu 57

Mevlevihane Müzesi ve Keçe / R. Gülenay YALÇINKAYA 63

Tarihe Tanık Yapılar / Savcı TÜRKMENOĞLU 66

Memleket Manzaraları 68

Bir Demirçağ Yapımı - Dağlık Frigya / Z.E. Deniz OĞUZ 70

Şâh İsmail ÖZALP / Yusuf İLGAR 76

Millî Mücadele'de Bir Din Adamı / Recep ÇELİK 78

Geçmiş Zaman Olur ki 83

Afyonkarahisar Mutfağından 84

KAPAK KONUSU

47

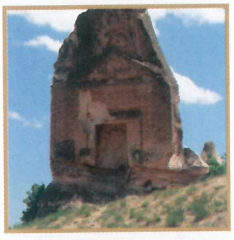

49

52

57

66

70

78

Başkandan...

Değerli Taşpınar okurları,

Sizlere söz verdiğimiz şekilde dergimizin yeni sayısıyla karşınızdayız. Afyonkarahisar Belediyesi olarak şehrin tarihini, kültürünü yansıtacak ve her türlü çalışmayı tanıtacak elimizden geldiğince destek olmaya devam edeceğiz. Sizlerden de bu konuda destek bekliyoruz.

Kültüre katkının yanı sıra bir diğer hizmetimizde eğitime katkı. Dersaneye gitme imkanı bulamayan gençlerimizin, çocuklarımızın çağın teknolojik imkanlarından yararlanarak en güzel eğitimi almalarını sağlamak için büyük çalışma yapıyoruz. sağlanması. Bu amaçla Belediyemiz yeni bir projeye imza atarak Bilgi Evleri'ni oluşturmaya başladı. Şu an biri Belediye Hizmet Binası karşısında ve diğeri Belediye Şehir Çarşısı'nda olmak üzere 2 Bilgi Evi uzman eğitimciler nezaretinde, teknolojik imkanlarla yüzlerce çocuğumuza hizmet veriliyor.

Projesini yaptığımız 5 yeni Bilgi Evi ise önümüzdeki günlerde Karşıyaka, Olucak, Harb-iş, Uydukent, Sahipata gibi semtlerimizde çocuklarımızın hizmetinde olacak. Çocuklarımız burada rahatlıkla ders çalışıp, sınavlara hazırlanma imkanı bulacaklar. Tamamen ücretsiz bir hizmet olan bu çalışma umarız ilimizdeki diğer belediyelere de örnek olur.

Bu tür çalışmalara imza atarken şunu hiç ama hiç unutmuyoruz "En iyi yatırım, insana yapılan yatırımdır"

Taşpınar'ın yeni sayısında buluşmak dileğiyle, selam ve saygılarımla Mübarek Ramazan Ayı'nızı ve yaklaşan Ramazan Bayramınızı kutluyorum.

Burhanettin ÇOBAN
Belediye Başkanı

fotoğraf: Ayhan Toklu

DUDAĞIMDA BİR TÜRKÜ, AFYON'U SÖYLÜYORUM

Dudağımda bir türkü Afyon'u söylüyorum
Afyon'un kucağında Afyon'u özlüyorum

Alışmışım bir kere mevsimlerin nazına
Değişmem bir kışını başka yerin yazına

İmaret bahçesinde sefamı sürmeliyim
Kaldırınca başımı kaleyi görmeliyim

Canlı tarih misali az değildir yaşımız
Doyum olmaz tadına,bir başkadır aşımız

Bükmeyle ağzıaçık , başka yerde bulunmaz
Fazlası zarar ama yemeden de durulmaz

Haşhaş çiçeklerinin renkleri dantel,dantel
Mor bir başka güzeldir,beyaz bir başka güzel

Satıcılar hep birden uzatır tabakları
Başlar gün ağarırken kaymak pazarlıkları

Uzunçarşı şenlenir akşam olmaya görsün
Gönül der " Bu manzara sonsuza dek "
sürsün

Hıdrellez geldiğinde kanatlanır yürekler
Kalenin burçlarında yankılanır dilekler

Rastlanır sandıklarda bedestenden izlere
Ne anılar sinmiştir saklanan çeyizlere

Tiryakisi olmuşum iflah olmam zor benim
Yaşadıkça küllenmez gönlümdeki kor benim

Atanın kazandığı büyük zaferden beri
Kocatepe de hala O'nun ayak izleri...

Ne zaman uzak kalsam sanki ben kaybolurum
Taşında ,toprağında hep kendimi bulurum

Dudağımda bir türkü Afyon'u söylüyorum
Afyon'un kucağında Afyon'u özlüyorum.

Ahmet ÜNVER 1962-1998

Bilgi Evleri'ne büyük ilgi

Afyonkarahisar Belediyesi oluşturulan Bilgi Evleri büyük ilgi görüyor. Şu anda faaliyette olan 2 Bilgi Evi'nde 1000'in üzerinde öğrenci eğitim görürken, 3 yeni Bilgi Evi'nin ise yapım çalışmaları sürüyor.

Bilgi Evi'ne gelen ilköğretim çağındaki çocuklar çağımızın getirdiği teknolojik imkânlardan faydalanıyor aynı zamanda da ödevlerini eğiticiler gözetiminde yapıyor. Özel bir eğitim kurumundan farksız olan Bilgi Evleri teknoloji ile donanmış ve son derece modern görüntüsü ile dikkat çekiyor. Belediye binası karşısında yer alan Bilgi Evi ve 2. Belediye Şehir Çarşısı'nda faaliyete başlayan Bilgi Evi'nde 1000'in üzerinde öğrenci eğitim görüyor. Öte yandan Karşıyaka Mahallesi, Olucak Mahallesi ve Harbiş'te oluşturulacak Bilgi Evleri'nin de inşaat çalışmaları başladı. Sınıfları, öğretmenler odası, kantini ve tuvaletleriyle adeta okulu andıracak olan Bilgi Evleri, yeni eğitim öğretim yılına yetiştirilecek.

Sosyal etkinliklerle motivasyon sağlanıyor

Her Bilgi Evinde bulunan sanal ofis-bilgi işlem sınıflarında öğrenciler internetten proje ödevlerini araştırmanın yanı sıra ders video programlarından da eksik derslerini dinleyerek öğrenme imkânına kavuşuyor. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yürüttüğü bir fincan kahve projesi kapsamında öğrencilerin aileleri ziyaret edilerek öğrenci hakkında bilgi veriliyor ve velilerin desteği alınıyor. Müzik, görsel sanatlar, satranç, tenis ve vb sosyal etkinliklerle öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme fırsatı sağlanıyor. Öte yandan piknik, şehir içi ve şehir dışı kültürel gezilerle öğrencilerin motivasyonu artırılıyor.

Bilgi Evi sayısı 7'ye çıkacak

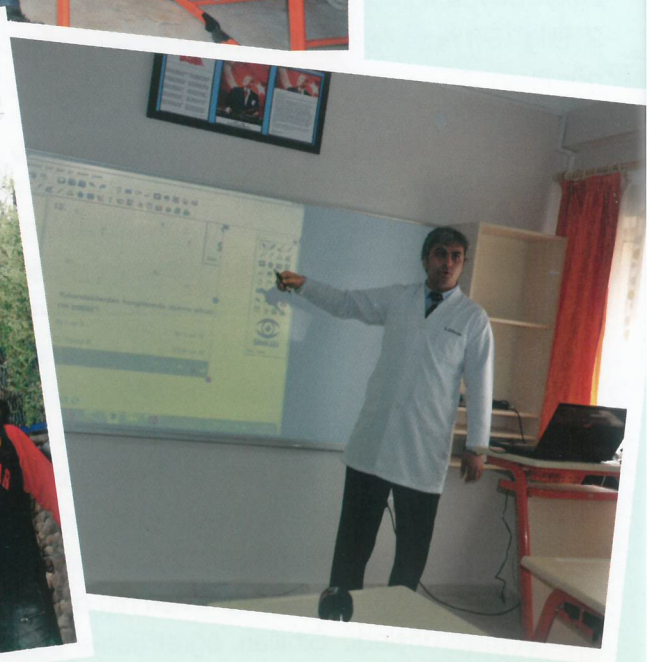
Afyonkarahisar merkezde ekonomik imkânları sınırlı olan toplam 22 okuldaki öğrencilere hitap eden Bilgi Evleri, ayrıca dershaneye maddi nedenle gidemeyen diğer okul öğrencilerine de hizmet veriyor. Bilgi Evleri'ne okul idareci ve öğretmenlerin başarı açısından referans verdiği sınırlı maddi imkânlara sahip öğrenciler alınıyor. Bu arada Bilgi Evlerinin bulunduğu mahalledeki tüm öğrencilerde kurs dışındaki diğer hizmetlerden yararlanabiliyor. Öte yandan yeni eğitim sezonunda 5'e çıkacak Bilgi Evleri'nin yanı sıra yıl içinde Uydukent ve Sahipata Semtlerine de Bilgi Evi oluşturulacak.

İşgal günlerinde Afyonkarahisar'da çekilen bir yangın
Foto: Hasan ÖZPUNAR Arşivi

Afyonkarahisar'ı Kül Eden Yangın-1902

Hasan ÖZPUNAR*
hasanozpunar03@gmail. com

Şehrin tarihini solukladığımız yukarı mahallelerde gezerken gözünüze çarpar mı bilmem. O her biri diğerinden farklı olan evlerin kapı üstlerinde yer alan tarih levhaları. 1903'ten başlayıp 1910'lu yıllara kadar uzayıp giden kimisi Osmanlıca kimisi Latince rakamların bulunduğu levhalar. Her biri bize bir şey hatırlatır. Afyonkarahisar'ın 1902 yılında geçirdiği büyük yangını.

Yıllar yılı bu büyük yangını sadece Çizmecioğlu Vehbi'nin (1877-1936);

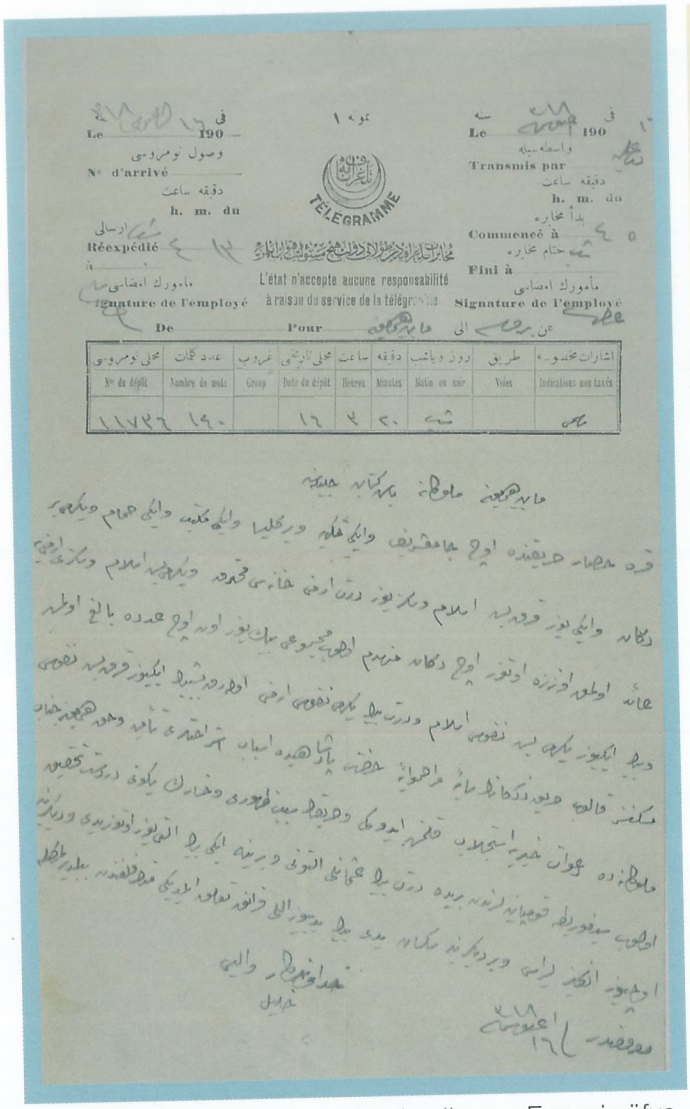
Ağustos bin üç yüz on sekiz idi
Karahisar'da harik oldu nümayan
Bu ihrak ateşden bir deniz idi
Kaplayıp beldeyi eyledi umman

Mısralarıyla başlayan ünlü "Yangın Destanı"ndan bilen bizler için bu konuda yeni bilgilere ulaşmak büyük bir sürpriz oldu.

XX. yy. başında Afyonkarahisar, çevresini mezarlıkların çevirdiği kale eteklerine sıkışmış mahalleleriyle Anadolu'da unutulmuş bir şehir gibidir.

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türk nüfusun yanında

* Başkomutan Tarihi Millî Parkı Alan Kılavuzu (Rehber)
Taşpınar Dergisi Editörü

Telgraf

16 Ağustos 318

Bursa'dan Mabeyn-i Humayun'a

Mabeyn-i Humayun-ı Mülukane Başkitabet-i Celilesine

Karahisar harikinde üç cami-i şerif ve iki mektep ve bir kilise ve iki hamam, yirmi bir dükkan ve ikiyüzkırkbeş İslam ve sekizyüzdört Ermeni hanesi muhterik ve yirmibeş İslam ve sekizyüz Ermeniye ait olmak üzere otuzüç münhedim olup mecmuu binyüzönüç adede baliğ olmuş ve bin ikiyüz yirmi beş nüfus İslam, dörtbinyirmi nüfus Ermeni olarak beşbinikiyüz kırkbeş nüfus meskensiz kalıp harikzadeganın saye-i merhamet vaye-i hazret-i padişahide esbab-ı istirahatleri temin ve hakk-ı humayun-ı Cenab-ı mülukanede duavat-ı Hayriye isticlab kılınmış idiğü ve harikin sebeb-i zuhuru ve hasarın yekunu derdest-i tahkik olup sigorta kumpanyalarından biri de dört bin Osmanlı Altını ve biri de ikibin altıyüz otuzyedi ve diğeri üçyüz İngiliz lirası ve diğeri seksenyedibin yediyüz elli frank teammuk eylediği mutasarrıflıktan bildirilmekle maruzdur. [2]

Fi 16 Ağustos sene 318
Hüdavendigar Valisi
Halil

genelde tüccarlık ve el sanatlarıyla uğraşan Ermeni nüfus da göze çarpmaktadır.

H. 1314/1898 tarihli Hüdavendigar Salnamesi'ne göre şehir nüfusu (merkeze bağlı Şuhut ve Sincanlı dahil) 81. 775 Müslüman ve 5842 Ermeni'den oluşmaktadır. [1]

1895 yılında Afyonkarahisar'ı diğer şehirlere bağlayan demiryolunun faaliyete geçmesi ile ticarette öncü rolü olan Ermeni azınlık diğer şehirlerle iş ilişkilerini daha da geliştirmiş ve refah içinde yaşar hale gelmişlerdir.

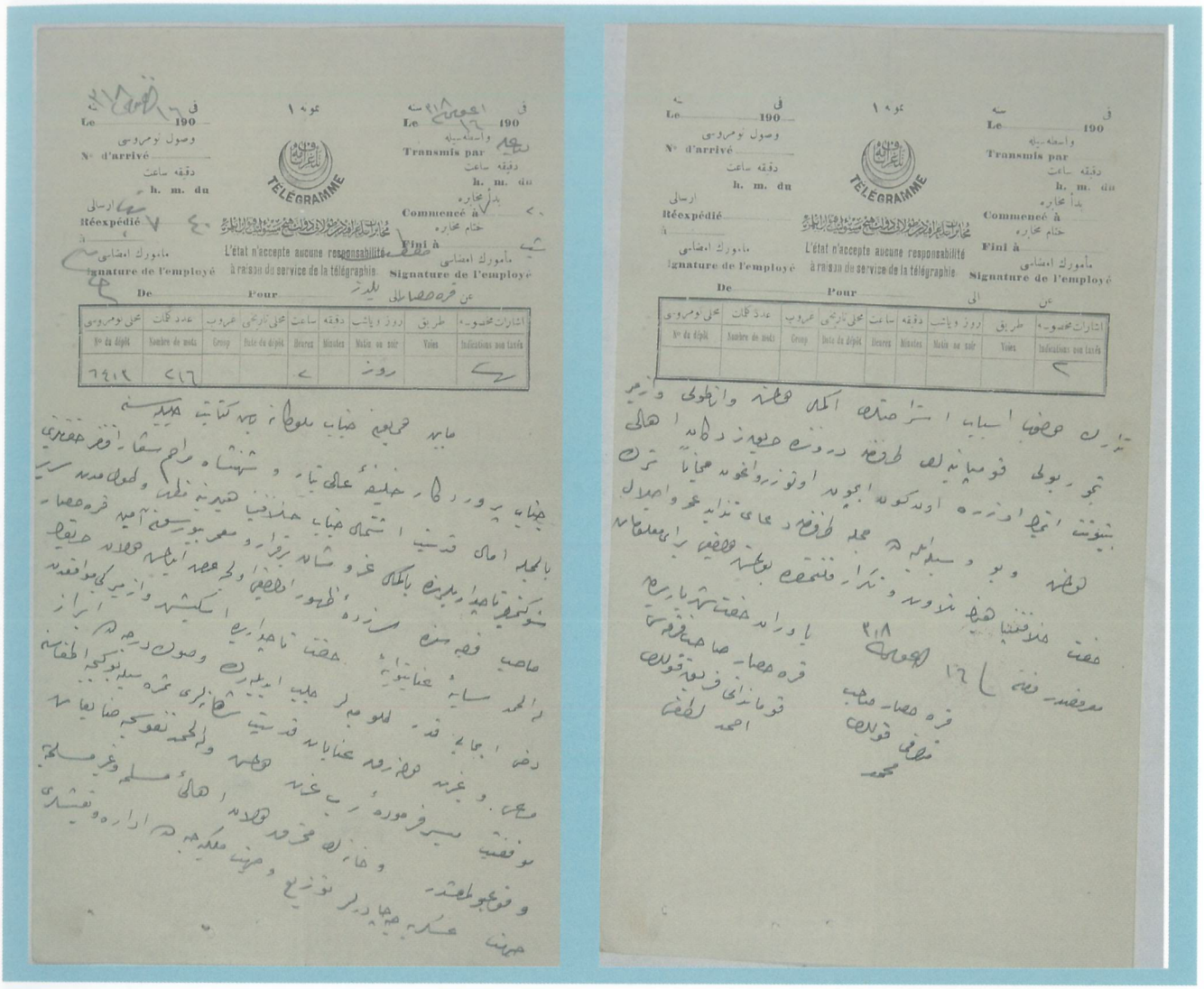
Bu ekonomik refahın getirdiği imkanlarla özellikle Mevlevi Dergahı çevresinde yaşayan Ermeniler birbiri ardınca büyük evler konaklar yaptırmaya başlarlar. Yapımında masraftan kaçınmadıkları bu evlerin hemen hepsini aynı zamanda sigorta da ettirirler.

Takvimler 14 Ağustos 1318/1902'i gösterirken şehrin maruz kaldığı büyük felaketin sebebi de zengin bir Ermeni tüccarın yeni evinde ihmal sonucu çıkan yangındır. Afyon Lisesi eski öğretmenlerinden Ömer Fevzi Atabek'in (1883-1971) '' Hayatım '' adlı basılmamış eserinde anlattığına bakılırsa yangın Atabekler'in yan komşusu Cırıkların Kamil'in düğününün yapıldığı bir Perşembe gecesi çıkmıştır.Düğün evine davet edilen bando takımı ,kısa bir süre susmuş ve ardından şehirde yangın olduğunu duyuran tüfek sesleri gelmeye başlamıştır.Yangın o derece şiddetlidir ki alevlerden gece karanlığı gün gibi aydınlanmaktadır.Bu hangame sırasında insanlar evlerinde bulunan eşyaları kurtarmanın telaşına düşmüşlerdir.Alevlerin teslim aldığı Kale ve Hıdırlık arasındaki evlerin çoğunluğu Ermeni vatandaşlara aittir ve yangın zaten bir Ermeninin evinde başlamıştır.

Yangından kaçırılarak Hıdırlık yamaçlarına,sokaklara konulan eşyalar yolların kapanmasına sebep olmu ve yangın 3 gün sonra kendiliğinden sönmüştür.Yangı esnasında dikkat çekici bir durumda Ermeni evlerin alt katlarından gelen patlama sesleridir.Atabek bu durumu Ermeni evlerinin bodrumlarının cephaneliğe çevrildiği şeklinde yorumlar.

Yine Atabek'in notlarına göre yangının etkili olduğu mahaller şu şekildedir;

'' Hıdırlık ile Kale yan tarafları yangının hududunu teşkil etmekle beraber,üst taraf hududu ise kale eteğinde bulunan Ermeni Kilisesi önünden Aşağı Pazar Mescidi'ne kadardır.Arka tarafından Protestan Kilisi'ne hizadan Kuleli,Tahtalı denilen camiler ve buraları hark teşkil eder.Alt taraf sınırına gelince Atiye (Adeyaz Camisi,Kireç Pazarı,Ak Mescid ve bu hizadan ibaret Yangın bitimine müteakip Eskişehir'den bir vagon ,Ekmek rikzedegan'a (yangınzedelere) dağıtılmak üzere ekmek gönderilmişti ve vagon açıldığı zaman ekmeklerin kalenmiş olduğunu gördük."

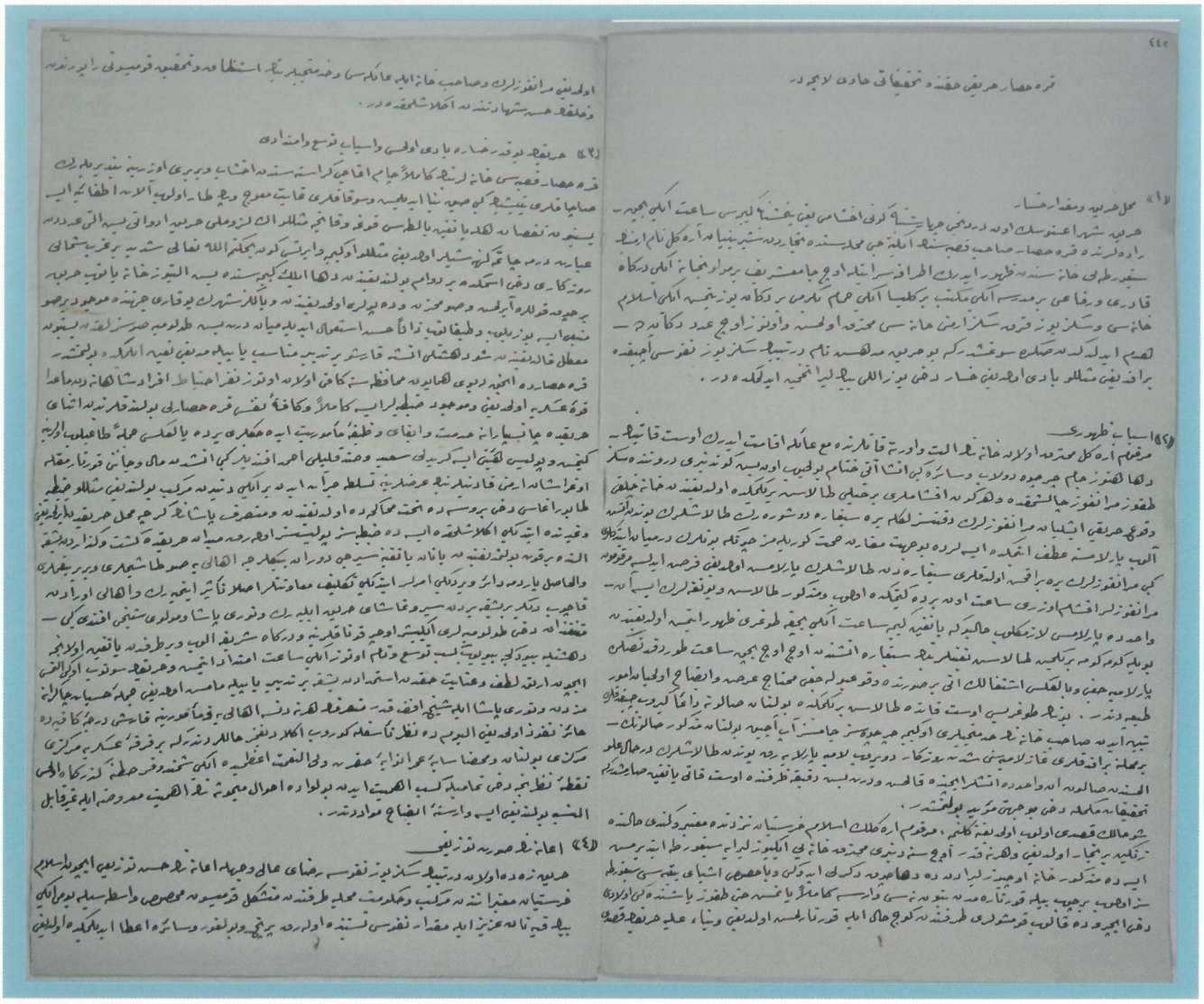

Telgraf
16 Ağustos 318
Karahisar'dan Yıldız Mabeyn-i Hümayun Cenab-ı Mülukane Başkitabet-i Celilesi'ne

Cenab-ı perverdekâr-ı Halife-i Alî'ye niyaz ve şehinşah-i merahim-i şikâr efendimiz hazretleri bilcümle amal-ı kudsiyet istihsal-i Cenab-ı Hilafetpenahilerine menut-ı tul-ı müddet seriye şevketperver tacidarilerinde bilkemal gar-u şan berkarar ve muin buyursun amin. Karahisar-ı Sahip Kasabası'nda size de zuhur olduğu evvelce arz edilmiş olan harikin lehülhamd saye-i inayetvaye-i hazret-i tacidarinde Eskişehir ve İzmir'deki mevakiden dahi icab-ı kadar tulumbalar celb edilerek vusulı derecede ibraz-ı mesai ve gayret olunarak inayet-i kudsiyet-i şahaneleri semeresiyle bu gece itfasına muvaffakiyet müyesser fermure-i rab-ı garret olmuş ve lehülhamd nüfusca zayiat vukubulmamıştır. Ve haneleri muharrik olan ahali-i Müslime ve gayr-i Müslimeye cihet-i askeriyece çadırlar tevzi ve cihet-i mülkiyece de idame ve taişleri tedarik olunp esbab-ı istirahatleri ikmal olunmuş ve Anadolu ve İzmir Demiryolu Kumpanyaları tarafından derununda harikzadegan ahali subutet etmek üzere on gün için otuzar vagon mecanen terk olunmuş ve bu vesileyle de cümle tarafından dua-i tezayid ve ömr ve iclal-i hazret-i hilafetpenahinin tilavet tekrar kılınmakta bulunmuş olduğu bera-yı malumat maruzdur, ferman

Fi 16 Ağustos sene 318
Yaveran-ı Hazret-i Şehriyariden
Karahisar-ı Sahip Fırkası Kumandanı
Ferik kulları
Ahmet Lütfi

Karahisar-ı Sahip Mutasarrıfı
Kulları
Mehmet

Karahisar harikı hakkında tahkikatı havi layihadır.

1-Mahalli harik ve mikdar-ı hasar

Harik şehr-i Ağustos'un on dördüncü Çarşamba günü akşamı ya'ni Perşembe günü gecesi saat iki buçuk raddelerinde Karahisar-ı Sahip kasabasının İğneci Mahallesinde tüccardan Şîrpenyan Arakli nam Ermeninin sigortalı hanesinden zuhur iderek etrafa sirayetle üç cami-i şerif, bir Mevlevihane, iki dergah, kadri dergahı, bir medrese, iki mekteb, bir kilise, iki hamam, yirmi bir dükkan, yüz yetmiş iki İslam hanesi. sekiz yüz kırk sekiz Ermeni hanesi muhterik olmuş ve otuz üç aded dükkan hedim edildikden sonra sönmüşdür ki bu harik müthiş tam dört bin sekiz yüz nüfus açıkda bırakdığı misüllü bâdi olduğu hasar dahi yüz elli bin lira tecemüm edilmekdedir.

2-Esbab-ı zuhuru

Merkum Arakli muhterik olan hanenin alt ve orta katlarında ma'a 'aile-i ikamet iderek üst katında daha henüz cam çerçeve dolap vesaire gibi inşeatı hitam bulmayub onbeş günden beri derununda sekiz dokuz marangoz çalışmakda ve her gün akşamları bir hayli talaş birikmekde olduğundan hane halkı vukua ' harik işleyen marangozların dikkatsizliğle yere sigara düşürerak talaşların bundan ateş alub parlamasına 'atuf etmekde iselerde bu cihet mukarik sıhhat görülemez çünkü bunların dermeyan etdikleri gibi marangozların yere bırakmış oldukları sigaradan talaşları parlamış olduğu karsan isede merkumun marangozlar akşam üzeri saat on birde gitmekde olub ve mezkür talaş ve yongaların ise anve hadde parlaması lazım gelüb halbuki yangın gece saat iki buçuğa doğru zuhur etmiş olduğundan böyle küme küme birikmiş talaş yığınlarının sigara ateşinden üç üç buçuk saat durdukdan sonra parlamayacağı ve bi'l-akis işteğalin ani bir suretde vukubulacağı muhtaç 'arsa ve ittisali olmayan umur tabiyedinde buna doğru ise üst katından talaş birikmekde bulunan salona daima girip çıkdıkları tebeyyin iden sahib-i hanenin hademiyeleri evini çar çaresiz camsiz apaçık bulunan mezkür salonun bir mahalline bırakdıkları gaz lambasını şiren rüzgar devrilüb lamba parlayarak bundan talaşların derhal alev almasından salon an ve hadde ateşler içinde kalmış ve dört beş dakika zarfında üst katı yangın sarmışdır ki tahkikat dahi bu cihet müeyyed bulunmuştur.

Şu halde kusuru olub merkum Arakli' nin İslam-Hrıstiyan nezdinde mu 'teber ve kendi halinde zengin bir tüccar olduğu ve her ne kadar üç seneden beri muhterik haneye iki yüz liraya sigorta itdirilmiş ise de mezkür hane üç yüz liradan da daha çok değerli idüğü ve ba husus eşya sigortasız olub bir çöp bile kurtaramadan tuyun nesi varsa kâmilen yanmış hatta dokuz yaşında ki evladı dahi içeride kalub komşuları tarafından güç hal ile kurtarılmış olduğu ve niha-i 'aliye harikde kusuru olduğu maranguzların sahib-i hane ile ailesi ve hizmetçileri istintak ve tahkik komisyonu raporunda ve halkın hüsn-i şahadetlerinden anlaşılmıştır. [3]

Yaver-i Hazreti Şehriyarın
Kol Ağası
El-Hac Mustafa bin İsmail Hakkı

23 Ağustos 1318/1902
Teftiş-i Askeri komisyon-ı aliye
Azasından Servet

Osmanlı arşivlerinde yaptığımız araştırmalarda rastladığımız belgeler bize yangın hakkında ve yangın sonrasında yapılan çalışmalara dair gayet geniş bilgiler vermektedir.

Belgelerden ilki 16 Ağustos 1318/1902 tarihine ait. Yani yangının henüz küllerinin soğumadığı 1 gün sonrasına.

Saraya yangınla ilgili ilk bilgi Karahisar'ın 1915 yılına kadar bağlı olduğu Hüdavendigar (Bursa) Vilayeti Valisi Halil Bey tarafından bildirilmiş.

Yangının verdiği zararlarla ilgili bilgiler veren bu telgrafa göre Karahisar yangınında üç cami, iki mektep, bir kilise ve iki hamam, yirmi bir dükkan ve Türklere ait ikiyüzkırkbeş ve Ermenilere ait sekizyüzdört ev yanmış, otuzüç ev harap olmuş ve bunların sonunda 1225 Müslüman ile 4020 Ermeni olmak üzere toplam 5245 kişi evsiz kalmıştır.

Yangının sebebi ve hasarın toplamı araştırılmakla birlikte muhtelif sigorta şirketlerinden birisi dört bin Osmanlı Altını, bir başkası ikibin altıyüz otuzyedi altın ve diğeri üçyüz İngiliz lirası ve diğeri de seksenyedibin yediyüz elli frank tutarında sigorta bedeli ödemekle karşı karşıya kalmışlardır.

O tarihlerde Afyonkarahisar merkez nüfusunun 15-20 bin kişi arasında olduğu göz önünde bulundurulursa yangının ne derece zarar verdiği daha iyi göz önüne getirilebilir. Her 4 kişiden biri evsiz kalmıştır.

Hüdavendigar Valisi'nin ardından Saraya bu kez Karahisar-ı Sahip Mutasarrıfı ve Fırka Kumandanı tarafından bir telgraf çekilir. 2 sayfalık bu telgrafın altındaki imzalar Karahisar-ı Sahip Mutasarrıfı Mehmet Efendi ve Fırka Kumandanı Ferik Ahmet Lütfi Efendi'ye ait ve doğrudan Yıldız Sarayı'nda ikamet eden Padişah II. Abdülhamit'in Özel Kalemi'ne yazılmış.

Telgrafta ki ifadelerde Padişaha edilen duaların ardından şu bilgilere yer verilmiş.

"Karahisar-ı Sahip'te çıktığı daha önce size bildirilen yangın Eskişehir'den İzmir'e kadar birçok yerden yangın söndürmekte kullanılan tulumbalar getirilerek büyük bir gayretle yangın çıktıktan iki gün sonra gece yarısında söndürülmüş ve nüfusca bir kayıp olmamıştır.

Evleri yanan Müslüman ve gayrimüslimlere asker tarafından çadır, mülki idare tarafından da yiyecek ve giyecek verilmiş ve istirahat etmeleri sağlanmıştır. Anadolu ve İzmir Demiryolu Şirketleri de (o tarihlerde iki ayrı şirket çalıştırmaktadır) yangınzedelerin barınması için parasız olarak on günlüğüne otuzar vagon getirmiştir. "

Yangının henüz söndürüldüğü günlerde çekilen bu telgraflar yangının verdiği zararları ve zarar görenler için yapılanları anlatmaktadır.

Arşivlerde bulunan bir diğer belge ise 23 Ağustos 1318/1902 tarihli "Karahisar yangını tahkikat komisyonu'nun yangının çıkış sebebini açıklayan raporudur. Bir

Corps de pompiers turcs. Osmanlı'da yangın söndürmekle görevli tulumbacılar

Yangınzedelere yardım makbuzu (Kadir DAYLIK Arşivi)

Taht-ı Himaye-i Müfheme-i Hazret-i Hilafetpenahiye

Teşkiline irade-i merahim-i ada-i hazret-i cihanbani şeref mü-teallik buyurulan

İane komisyonu Karahisar-ı Sahib'de vukubulan harik hailden muzab olan İslam ve Hıristiyan teba-i şahanenin acilen terakkiye hal ve tehvin-i ihtiyacı için tertib olunan iane biletidir.

10 Guruş

Karahisar-ı Sahib İane Komisyonu Aliyyesi 1320

Günümüz Türkçesi;

Padişahın himayeleri ve iradesiyle kurulan İane Komisyonu'nun Afyonkarahisar'da çıkan yangından dolayı zarar görmüş Müslüman ve Hıristiyan halkın ihtiyaçlarının karşılanması için çıkarılan yardım biletidir.

hafta gibi bir sürede yazılan rapor Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuştur.

Üç sayfadan ibaret olan bu raporun altındaki imzalar ise Padişah'ın yaveri Kolağası (Yüzbaşı) İsmail Hakkı Bey ile Askeri Teftiş Komisyonu üyesi Servet Bey'e ait.

"Tahkikat Komisyonu raporuna göre yangın 14 Ağustos Çarşambayı Perşembe'ye bağlayan gece saat 02, 30 sıralarında İğneci Mahallesi'nde tüccardan Şirpenyan Arakli adlı bir Ermeni'nin sigortalı evinde çıkmış ve kısa zamanda etrafa yayılarak 3 cami, 1 Mevlevihane, 2 dergah, 1 Kadiri dergahı, 1 medrese, 2 mektep, 1 kilise, 2 hamam, 21 dükkan, 172 Müslüman evi, 848 Ermeni evi yanmış ve 33 dükkan yıkıldıktan sonra söndürülebilmiştir. Bu yangın sonunda 4800 nüfus evsiz kalmış ve zararın 150. 000 Osmanlı Lirası olduğu tahmin edilmektedir. (1 Osmanlı Lirası'nın bugün 1 Cumhuriyet Altınına eş olduğunu göz önüne getirebilirsiniz)

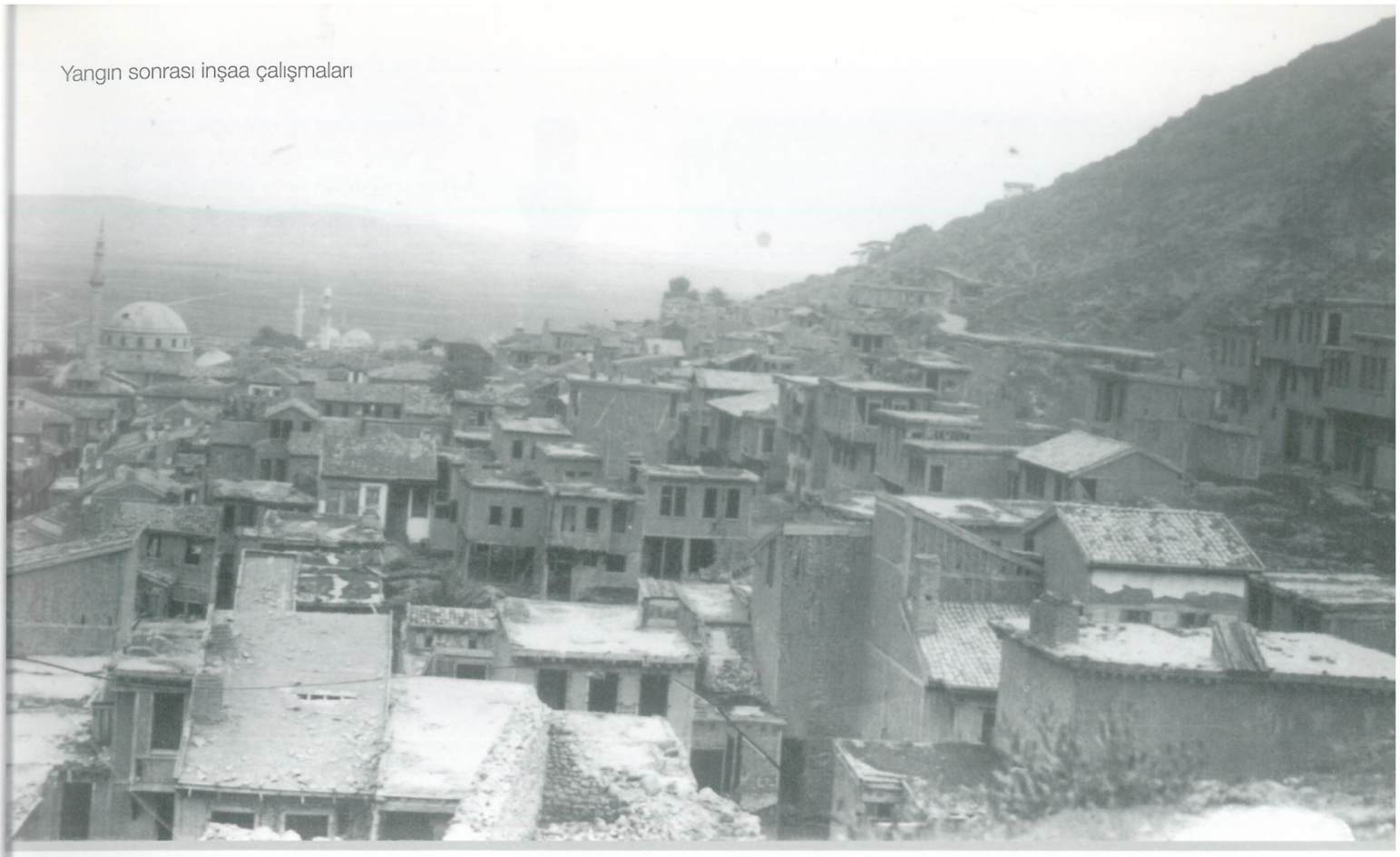
Yangının çıkış sebebi

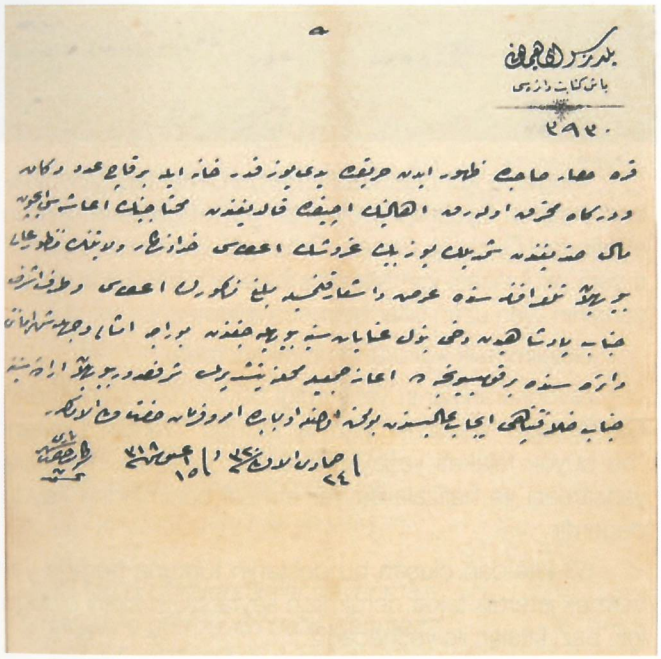
Tüccardan Şirpenyan Arakli, kendine ait yaptırdığı evin alt ve orta katlarında ailesiyle oturmaktayken en üst katın ise cam, çerçeve, dolap gibi işleri henüz bitmemiştir. 15 günden bu yana sekiz, dokuz marangozun çalıştığı binada hergün epeyce talaş birikmektedir. Ev sahipleri yangının marangozlardan birisinin sigarasını talaşların içine düşürüp alev almasıyla çıktığını iddia etmekte iseler de bu görüş sağlıklı değildir. Çünkü marangozlar gece saat 11'de evden ayrılmışlardır. Eğer yangın sigaradan çıkmış olsaydı o saatte çıkması lazım gelirdi. Halbuki yangın gece saat 02, 30 sıralarında görülmüştür. Yani küme küme talaşların sigaradan 3-3, 5 saat sonra alev alması düşünülemez.

Talaş biriken üst salon camsızdır, buraya girip çıkan

Yangın sonrası yapıma başlanan evler (1902-1903 Kışı)

Yangının ilk günlerinde Hüdavendigar Valisi'nin bir yazısına karşılık Saray'dan çıkan bir yazıda şunların yapılması istenmektedir.

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu

Başkitâbet Dâiresi

3930

Karahisâr-ı Sâhib'de zuhûr eden harîkde yedi yüz kadar hâne ile birkaç adedi dükkân ve dergâh muhterik olarak ahâlînin açıkda kaldığından muhtâcînin i'âşesi içün mâl sandığından şimdilik yüz bin guruşun i'tâsı Hüdâvendigâr Vilâyeti'nin manzûr-ı âlî buyurulan telgrafnâmesinde arz ve iş'âr kılınmasıyla meblağ-ı mezkûrun i'tâsı ve tarafı eşref-i cenâb-ı pâdişâhîden dahi (...) inâyât-ı seniyye buyurılacağından buraca emsâli vechile Şehremâneti Dâ'iresi'nde bir komisyonca da i'âne cem'iyle mahalline yetişdirilmesi şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî îcâb-ı âlîsinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Cumâde'l-ûlâ sene 1320 ve fî 15 Ağustos sene 1318

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî bende Tahsin

evin hizmetçilerinin salonun bir köşesine bıraktıkları gaz lambası aniden çıkan rüzgarda devrilip ateşin buradan çıktığı ve talaşların derhal ateş alıp 4-5 dakikada üst katı yangın sardığı anlaşılmıştır. Tahkikat bu yönde kesinlik kazanmıştır.

Yangında kusuru olan adı geçen Arakli, İslam ve Hristiyan herkesin nezdinde iyi bilinen ve zengin bir tüccardır. Evini üç seneden bu yana 200 liraya sigorta ettirmiş ise de evin değeri 300 liradan çok daha fazladır. İçindeki eşyalar sigortasızdır ve kendisininde hiçbirşeyi kalmadan tamamen yanmıştır. Hatta 9 yaşındaki çocuğu yangında içerde kalmış ve komşular tarafından güçlükle kurtarılmıştır.

Marangozların, hizmetçilerin, ev halkının sorgulanmasından ve şahitliğinden yangında (Şirpenyan Arakli'nin) kusurlu olduğu anlaşılmıştır."

Yangından sonra yaşananlar

Yangınla ilgili resmi belgeler bunlarla sınırlı değil elbette. Bir başka belgede yangının bu kadar uzun sürmesinde şehirde itfaiye ekibi, alet ve edevatı bulunmamasının neden olduğu belirtilmektedir.

Diğer taraftan gece başlayan ve 1000'den fazla evin yandığı böyle büyük bir felaketin can kaybı olmadan atlatılması dikkate değer bir başarıdır.

Şehirde meydana gelen bu büyük yangın sonrasın-

2009 Ağustosunda çıkan yangında zarar gören Zülali Camii
Foto: Volkan GÜNDÜZ

da diğer şehirlerde yardım komisyonları kurularak yardım toplanmaya başlanır. Bu konuda öncülüğü Padişah II. Abdülhamid yapar. Onun yaptığı bağışa karşılık Ermeni Papazı dualarını bildirir.[4] Kısa sürede Karahisar-ı Sahib Harikzedegan (yangınzede) Komisyonu oluşturularak yapılan yardımların düzenli bir şekilde dağıtılması sağlanır.[5] Makbuzlar bastırılarak diğer vilayetlerden de yardım toplanır.

Belgeye göre Karahisar'da çıkan yangında açıkta kalan ahali için;

Mal sandığından ilk olarak yüzbin kuruş'un verilmesi ve Belediye Dairesi'nce teşkil edilecek bir komisyon eliyle bağışların toplanıp acil olarak yangın mahalline gönderilmesi bizzat Padişah tarafından istenmektedir.[6]

Çıkan yangında Karahisar-ı Sahib sancağı'nın bağlı olduğu Hüdavendigar (Bursa) Vilayeti'ne olan uzaklığı koordinasyonsuzluğu gündeme getirmiş şehrin Bursa yerine daha yakın olan Konya Vilayeti'ne bağlanması görüşülmüş ise de bu konuda bir karar çıkmamıştır.[7]

Aynı günlerde şehirdeki Ermeni Patriği, Belediye Reisi Galib Beyzade Bekir Efendi'nin Belediye'ye ait vazifelerini ihmal ettiği ve şahsi menfaatini temine çalıştığı, itfaiye alet ve edevatının hazır bulundurulmasına önem vermeyerek çıkan büyük yangında, yangınzedeleri perişan ettiğine dair şikayette bulunur ve gereğinin yapılmasını ister.[8]

Yangınzedeler için Osmanlı Coğrafyasının pek çok yerinden gelen yardımların yanı sıra devlette ev yapımında kullanılacak kerestelerin ithalinde gümrük vergisini düşürerek halkın üzerindeki yükü bir nebze olsun hafifletmeye çalışır.

Yangında kül olan Cami, dergah, mektep gibi binaların yeniden ihyası için büyük bir gayret gösterilir. Şehrin etrafındaki Gazlıgöl, Gecek, Ömer gibi kaplıcaların gelirleri yeni okul inşası için Maarif'e bırakılır. Fakat yine de bu yangının izleri uzun yıllar boyunca silinmez.

Gelelim halk kültüründe bıraktığı izlere.

Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği büyük halk şairlerinden Çizmecioğlu Vehbi'nin yazmış olduğu "Yangın Destanı "bu büyük felaketi yaşayan insanımızın acısını mısralara yansıtması ve hafızalarda yer etmesi bakımından kayda değerdir.

53 kıta'dan oluşan bu destanın tümüne burada yer vermek isterdik fakat dergimizin sayfa sayısı sınırlı olduğu için bazı kıtaları ile yetineceğiz.

Bu alev Tac Ahmet Mahallesinden,
Çıktı bir Ermeninin hanesinden
Heman üç kol virdi üç yanesinden
Uğradığı yeri kıldı perişan

Kimi evladını göğsüne almış,
Mal kurtarmak için ateşe dalmış,
Kiminin elleri kolları yanmış,

Kimisi de iller verir şâlını
Helâl (der) yağma ider cümle malını
Evlâd(ü) ıyalin bilmez halini
El-aman Yâ Rab hezar el-aman

Su verdikçe alev şımarır kalkar
Uğradığı yeri yakar hem yıkar
Zannetme semtine bir Adem sokar
Sekiz saat yerden olundu seyran

Dergah-ı şerife geldi dayandı
Sultan Dîvanînin merkadi yandı
Gözlerimiz kızıl kana boyandı
Yetişti eltâf-ı Hazret-i Rahman

İzmirden tulumba asker döküldü
Olanca merhametleri söküldü
Yangın Akmescide doğru büküldü
Aldılar önünü olmadı Sûzan
Altmış vagon geldi üç yüz de çadır
Me'vasızlar içün ettiler hazır
Cümle sabi sübyan semaya nazır
Padişaha dua ederler el'an

Bu mevsim eyyâm-ı hâsılat idi
Havadis her yerde şâyi'at idi
Bu afat ne büyük bir afat idi
Daha büyüğünden saklasın Sübhan

Bu ateş bizleri etmiştir harâb
Yakıp ciğerimiz eyledi kebâb
Sermayeler yandı mahv oldu hesâb
Halimiz perişan kan ağlarız kan

Esvab, erzak, hanemiz gitdi
Aç, susuz, uykusuz danemiz bitdi
Ne ettiyse bize cürmümüz etti
Rahmete ma'ruzdur bir alay Sıbyan

Dört cami ile bin sekiz yüz hane
Üç dergâh-ı şerif bir de dershane
İki hamam kül oldu yana yana
Afyonkarahisar oldu toz duman
Yirmi sekiz dükkan bir de kilise
Bir karakolhane yandı ser-â-pâ
Anbarlarda zahireler müheyya
Bir halı dest-gâhı hâk ile yeksan

Yâ Hû bu ihrâka canlar dayanmaz
Gözüyle görmeyen belki inanmaz
VEHBİ ağlamaktan çeşmim usanmaz
Onun için söylediğim böyle destan

Ya Hû bu çark dahi mâ-hasal cümle fenadır
Baki hemân Allah, cihan köhne binadır. [9]

Çizmecioğlu Vehbi

Vehbi'nin destanı böyle uzayıp gidiyor. Elbette ki yangının büyüklüğünü ve dehşetini resmi raporlardan ziyade bu destan daha açık ifade ediyor.

Afyonkarahisar'ın geçirdiği yangınlar bununla sınırlı değil. Büyük yangından sadece 19 yıl sonra şehir yeni bir felaketle yüzyüze kalır. Yunan işgalinin yaşandığı günlerde 1921 yılının 19-20 Ekim gecesi bir yangın çıkar ve 200 ev ile birçok dükkan yanar.[10] Bu yangının da günlerce sürdüğü bilinmektedir. Bu yangından günümüze birkaç kare fotoğraf ulaşabilmiştir. Fotoğraftan görüldüğü kadarıyla yanan alan Yoncaaltı Camii karşısında yeralan dükkanlardır.

Yine Yunanlılar 27 Ağustos 1922 günü kaçarlarken şehrin bazı noktalarını ve binaları ateşe vermişlerdir. İzmir İstasyonu Binası, İstanbul İstasyonu binaları, İstasyon Caddesi'nde yeralan bugünkü Atatürk Kültür Merkezi ve Hamidiye Mahallesi'nde ki bazı binalar yanmışsa da yangın Türk askerinin yetişmesi ve halkın katılımıyla yayılmadan söndürülmüştür.

Güzel şehrimizde bu tür felaketlerin bir daha yaşanmaması dileğiyle.

DİPNOTLAR

Osmanlıca metinlerin çevirisini yapan Doç. Dr. Ahmet Altuntaş ve Dr. Muharrem Bayar'a teşekkürler

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri)

1- "Türk Yerleşimi ve Nüfus "Latif DAŞDEMİR, Afyonkarahisar Kütüğü c. 1 s. 265 AKÜ Yayını 2001

2- BOA. Tarih: 26 Ca 1320 Dosya No: 67 Gömlek No: 7 Fon Kodu: Y. PRK. BŞK.

3- BOA. Tarih: 1 C 1320 Dosya No: 44 Gömlek No: 74 Fon Kodu: Y. PRK. AZJ.

4- BOA Tarih: 20 B 1320 Dosya No: 436 Gömlek No: 31 Fon Kodu: Y. A. HUS.

5- BOA Tarih: 17 C 1320 Dosya No: 581 Gömlek No: 59 Fon Kodu: DH. MKT.

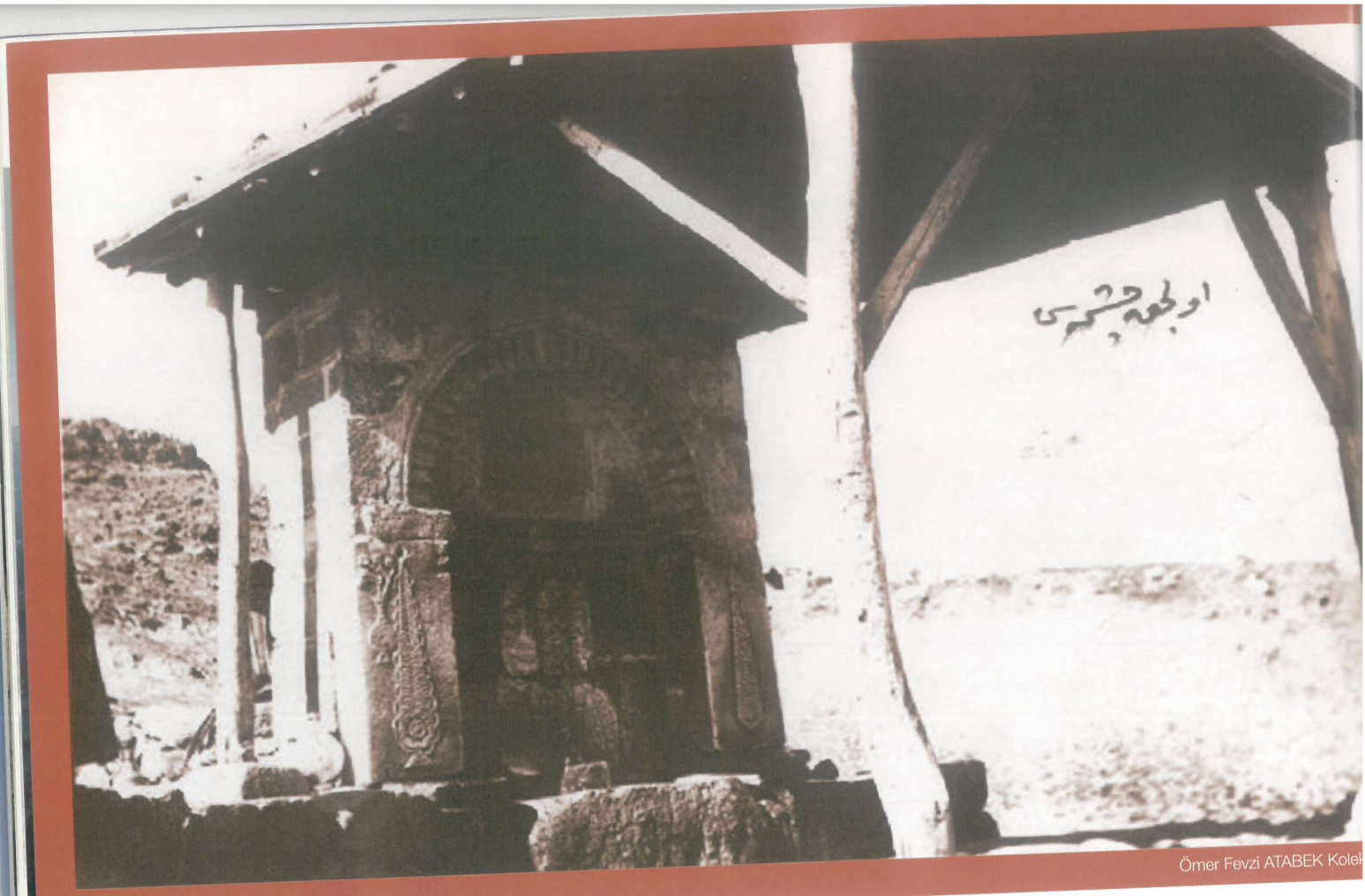
6- BOA Tarih: 24 C 1320 Fon Kodu: İ. HUS. 99

7-BOA Tarih: 4 C 1320 Dosya No: 1915 Gömlek No: 143580 Fon Kodu: BEO.

8- BOA Tarih: 20 L 1320 Dosya No: 636 Gömlek No: 37 Fon Kodu: DH. MKT.

9- Kısmen sadeleştirilmiştir. Şiir Diliyle Afyonkarahisar I Hazırlayan Mehmet SARI s. 238-245 AKÜ Yayınları Afyon 1999

10- ''Afyonkarahisar'da Yunan Mezalimi "Yusuf ILGAR V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri s. 377 Afyon 2000

Ömer Fevzi ATABEK Kolek

Büyük Olucak Çeşmesi

İbrahim YÜKSEL*

Afyonkarahisar İl Merkezi Olucak Mahallesi Göktepe Caddesi üzerinde bulunan Büyük Olucak Çeşmesi, Tapuda 58 pafta, 282 ada, 6 parsel numarasıyla kayıtlıdır. Kentte Olucak adını taşıyan iki çeşmeden biri olup, diğerinden[1] Büyük Olucak adıyla ayrılmaktadır. Taşpınar gibi Selçuklular döneminden bu yana Afyonkarahisar kent halkının içme suyu gereksinimini sağlayan kaynaklardan biridir[2] ve günümüzde de işlevini sürdürmektedir. Olucak Çeşmesi, Selçuklular döneminde Mimar Gevhertaş eliyle bulunup Alaeddin (Hisarardı) Medresesi'ne akıtılmış olan bir kaynaktandır. Medresenin harap olması üzerine kaynağa yakın bu çeşme yapılmıştır.[3] Üzerindeki yazıttan Turşan Hacı Ali adındaki bir zenginin ölümünden sonra O'nun adına 1789 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09. 02. 1979 tarih ve 1522 sayılı kararı ile korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiştir.

Olucak Çeşmesi, aynı adla anılan mahallenin batısında, dağ eteğindedir. Çeşmenin üzeri geniş sundur

---

* Gazeteci-Yazar

1 Küçük Olucak Çeşmesi. Hıdırlık eteğinde olup, Çavuşbaş Mahallesi Küçük Olucak Sokak üzerindedir. Tapuda 60 pafta, 271 ada ve 1 pars numarası ile kayıtlıdır. Bkz. YÜKSEL İbrahim, *Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih*, Afyonkarahisar Valiliği Yayın No: 23, s. 67-68.

2 ÜYÜMEZ Mevlüt - KAYA Fevzi, *"Afyonkarahisar'da Su Mimarisi"*, Afyonkarahisar Kütüğü, Cilt I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 35, Afyo 2001, s. 389. ; Ayrıca bkz, KARAZEYBEK Mustafa, *"Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar"*, Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyon Valili Yayın No: 21, Afyon 2004, s. 72.

3 GÖNÇER Süleyman, Afyon İli Tarihi, Cilt II, (Düz. İLASLI Ahmet), Afyon 1991, s. 276.

malıklıdır. Dört ağaç direğin taşıdığı sundurmalık kırma çatılı, marsilya kiremit örtülüdür. Sundurmalık altındaki gezinti yeri taş döşelidir. Çeşme, kesme taşlarla inşa edilmiş olup, dikine dikdörtgen şekillidir. Ön cephesi kuzeydoğuya bakmaktadır. 20 cm. derinliğindeki çeşme nişi silmeli yatay bir şeritle ortadan ikiye bölünmüş ve üzeri kemerle örtülmüştür. Kemeri oluşturan kesme taşların cepheye bakan yüzeyleri tuğla izlenimi verecek şekilde yontulmuştur. Çeşme nişini örten sivri kemerin içinde yazıtı bulunmaktadır. Çeşme nişini iki yandan sınırlayan plasterlerden sağdakinin yüzeyine bir servi, soldakinin yüzeyine ise içine çiçek konulmuş bir vazo ve bir servi motifi işlenmiştir. Soldaki plaster üzerinde yer alan servi gövdesinin alt kesiminde, iç içe iki daireden içtekinde altı kollu bir yıldız motifi bulunmaktadır. Sivri kemerli girinti ile çerçevelenmiş olan baklava dilimi serviler altta üçgen bir kaide üzerinde oturmaktadır. Pirinçten yapılmış olan çeşme lülesi bir daire içine yerleştirilmiştir. Lülenin sağında bir servi motifi, solunda ise bir servi ve bir vazo yer almaktadır. Servilerin üzerinde birer kuş, vazonun gövdesinde ise Mührü Süleyman motifi işlenmiştir. Lülenin hemen üzerine, altı kollu bir yıldız, onun üzerine ise bir testi ve stlize edilmiş bir çiçek resmedilmiştir. Niş içindeki süslemeli taşların çok farklı boyutlarda oluşu, başka yapılardan devşirilmiş olabileceklerini düşündürmektedir. [4]

Mahalle sakinleri tarafından zaman zaman onarıldığı söylenen çeşmenin arka cephesine yakın dönemde bir su deposu inşa edilmiştir. [5] Su birikim yeri beton sıvalı ve demir kapılıdır. Güneyden gelen suyolu iri taş döşemelidir ve eskiden kalmadır. Sol tarafında bulunan esbap taşlarından da buranın çamaşır yıkama yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Çeşme nişindeki sivri kemerin içinde bulunan yazıtta şunlar yazılıdır:

"Habbezâ Turşan el-Hâcı Ali
Çeşme-sâr rûhuna oldı sebîl
Çıkdı târîhi miyân-ı nehirden
Hayr-ı cârî mâ-i mîzâb-ı cemîl
1204"[6]

"Ne güzel, Turşan Hacı Ali
Pınarlar ruhuna sebil oldu
Tarihi "nehir"in ortasından çıktı

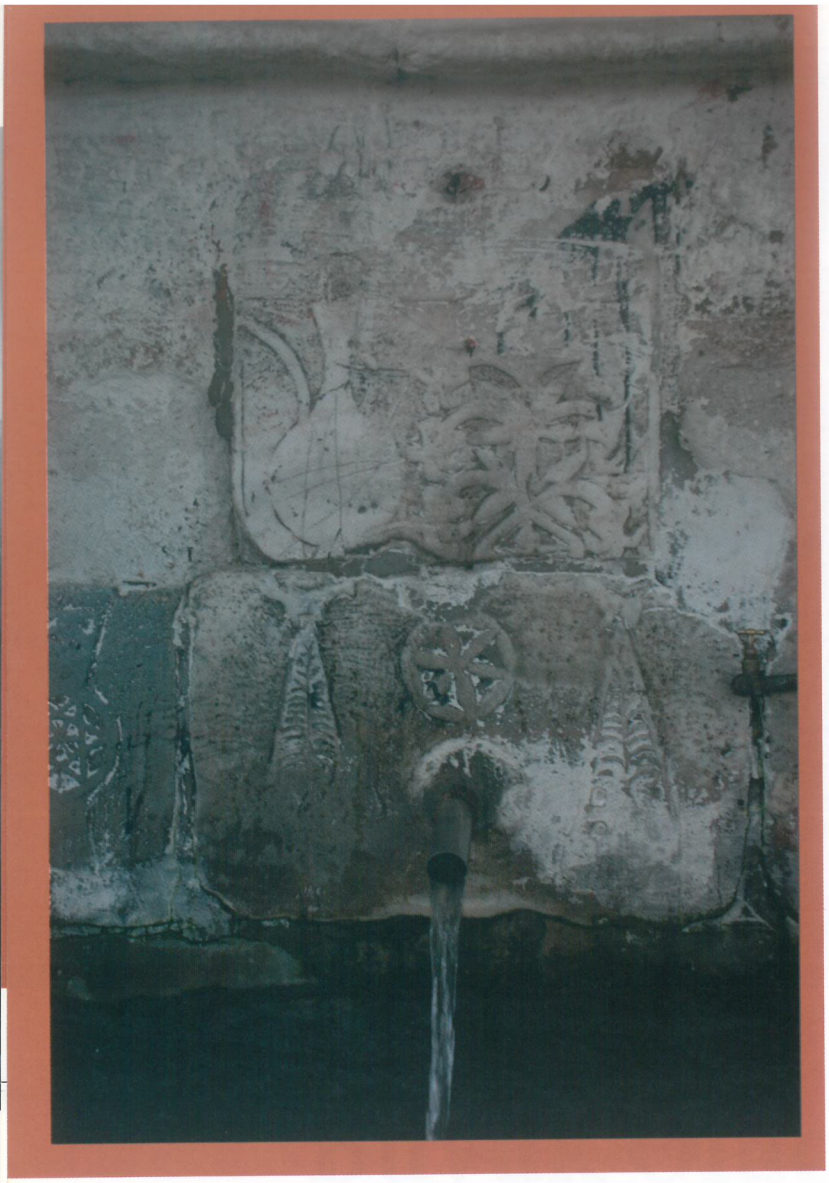
Güzel bir oluktan akan hayır suyu" biçiminde Türkçeleştirebileceğimiz bu yazıt, çeşmenin kimlik belgesi olmasının yanı sıra, ebced hesabı ile tarih düşürülmüş, edebi değere sahip bir şiir olarak da dikkat çekmektedir.

"Türk-İslâm kültüründe, söz-harf ve sayı bütünlüğünden doğan ebced hesabı ile tarih düşürme, divan edebiyatının sıkça kullandığı bir sanat olmuş ve böylece, dîvanlardan mezar taşlarına ve sanat abidelerimizin kitâbelerine varana kadar çok geniş bir alanı içine alarak kullanılagelmiştir. Ebced alfabesini meydana getiren harflerin her birinin bir rakama tekabül etmesi, ebced hesabı adı verilen bu hesap türünü ortaya çıkarmıştır. Ebced düzeninde, ilk dokuz harf, birer birer olmak üzere 1'den 9'a; ikinci dokuz

[4] DAŞ Ertan, *Afyon'daki Türk Anıtları*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir-1997, s. 85.

[5] ÜYÜMEZ-KAYA, a. g. m. , s. 397.

[6] KARAZEYBEK Mustafa, POLAT Zelkif, İLGAR Yusuf, *Afyonkarahisar Vakıf Eserleri*, I. Cilt, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No:60, Afyonkarahisar 2005, s. 378.

harf onar onar olmak üzere 10'dan 90'a; üçüncü dokuz harf, yüzer yüzer olmak üzere 100'den 900'e kadar değerlendirilmekte; ayrıca geriye kalan Ğayın harfi ise 1000'i göstermektedir. Ebced alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden yararlanılarak herhangi bir olaya, hesaplandığında o olayın meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyit söylemeye "tarih düşürme" denir. İfâde ve bu ifâdenin karşılığı olan rakam arasındaki estetik ilişkinin görülmesiyle ortaya çıkan bir sanat olan tarih düşürmeye, divan edebiyatında "Tarih düşürmek, tarih koymak, tarih çekmek veya tarihlemek" gibi adlar verilmiştir. Tarih düşüren kişiye "müverrih" veya "tarihçi" ismi verilir. [7]

Büyük Olucak Çeşmesi'nin yazıtı da, ebced hesabı ile tarih düşürülmüş yazıtların bir örneğidir. Yazıtın son dizesi olan "Hayr-ı cârî mâ-i mîzâb-ı cemîl", ebced alfabesi ile yazılıp bütün harflerinin değerleri toplandığında 1209 rakamı çıkmaktadır. Yazıtın şairi üçüncü dizedeki "Çıkdı târîhi miyân-ı nehirden" sözleri ile tarihin "nehir"in ortasından çıktığına yani, "nehir" sözcüğünün ortasındaki "he" harfinin ebced değerinin 1209'dan çıkarıldığında tarihin bulunacağına işaret etmektedir. "He" harfinin sayı değeri 5'dir. 1209'dan 5 çıkarıldığında ise, 1204 bulunur ki bu da çeşmenin yaptırıldığı Hicri tarihtir (M. 1789). [8]

Yazıttan da anlaşılacağı üzere Çeşme, Turşan Hacı Ali'nin anısına H. 1204 (M. 1789) yılında yaptırılmıştır. Turşan Hacı Ali'nin mezarı Çavuşbaş Camii'nin bahçesinde bulunmaktadır. H. 1203 (M. 1788) yılında ölen Turşan Hacı Ali, Çavuşbaş Camii'nin bahçesine defnedildiğine göre, caminin bakım ve onarımlarında yardımlarını esirgemeyen hayırsever bir zengin olmalıdır. Olucak Çeşmesi'nin de bu hayırseverin ölümünden 1 yıl sonra yakınları tarafından yaptırılmış olduğu düşünülmektedir. Nitekim Turşan Hacı Ali Ağa'nın eşi Âlime Kadın tarafından 1789 yılında kurulan bir vakfın Afyonkarahisar Şer'iye sicillerinde kayıtlı vakfiyesine göre, vakfedilen 540 kuruşun 300 kuruşunun geliri Olucak Çeşmesi'nin yeraltından gelen künk ve borularının tamir ve bakımına ayrılırken, 150 kuruşunun gelirinin de Çavuşbaş Camii'nin aydınlatılması ve tamiri için harcanması şart koşulmuştur. [9] Âlime Kadın, 1790 yılında kurduğu bir diğer vakfında ise vakfettiği 310 kuruşun 40 kuruşunun geliri olan 6 kuruşu Eski Olucak Çeşmesi'nin tamir ve bakımına ayırmıştır ki, bu da Küçük Olucak Çeş-

[7] YAKIT İsmail, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabi ve Tarih Düşürme*, İstanbul 1992, s. 36, 62, 122, 392.

[8] Yazıtın ebced hesabı Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. İsmail YAKIT tarafından yapılmıştır.

[9] KARAZEYBEK, POLAT, İLGAR, a. g. e, s. 125-126.

mesi olmalıdır. Bu vakfiyede 130 kuruşun geliri olan 19. 5 kuruş da Çavuşbaş Camii'nin aydınlatılması ve bakımı için vakfedilmiştir. [10]

Turşan Hacı Ali'nin Çavuşbaş Camii bahçesinde bulunan mezarının başındaki yazıtı şöyledir:

"İttfâk itdi bu ma'nâda kamû ehl-i hüner
İhtilâf üzeredir elvân-ı cihân ser-â-ser
(Bu konuda bütün sanatçılar sözbirliği etti
Cihanın renkleri baştanbaşa uyuşmazlık içindedir)

Gülşene bâdî-i nazarda seyr idince bir kez
Hep fenâya virdi evrak-ı gülü ba'd-ı seher
(Gül bahçesine hızla bir kez bakıldığında
Gülün yaprağını seher rüzgârı yok etti)

Hamrı bilirüz humâr kasrı kusûra mâil
Sûrı müstelzim mâtem-i safveti 'ayn-ı keder
Ya'ni şehrâh-ı 'adem ma'beridir bu dünyâ
Her gelen mîr u gedâ itdi andan ebede güzâr
(Şarabı biliriz, sersemliği zorla suç işlemeye yöneltir
Kederin kaynağının saf matemi düğünü gerektirir
Yani bu dünya hiçliğin büyük yolunun geçididir
Her gelen bey ve yoksul ondan sonsuzluğa geçti)

Çünki bir kimseye bâki değil elbetde Cihân
İtdi el-Hâc Ali Ka'be-yi 'Ukbâ'ya sefer
(Çünkü cihan elbette bir kimseye kalıcı değildir
Hacı Ali ahiretin Kâbe'sine yolculuğa çıktı)
H. 1203 [M. 1788/89]"[11]

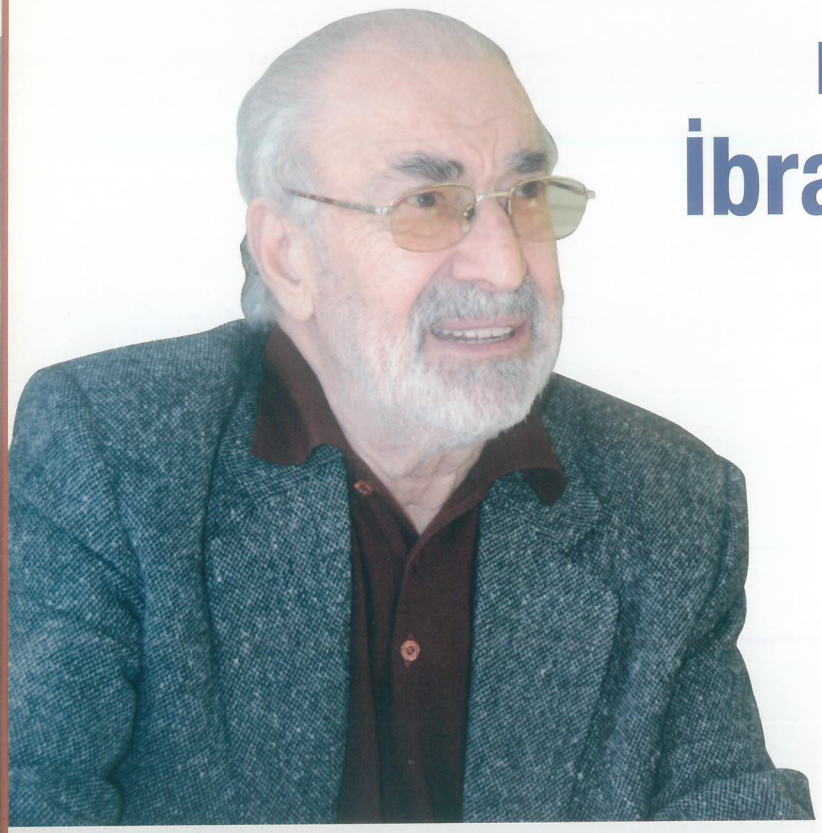
Büyük Olucak Çeşmesi günümüzde varlığını büyük ölçüde korumakla birlikte, eski fotoğraflarda görülen ve çeşme ile önündeki gezinti yerini örten, dört ağaç direğin taşıdığı kırma çatılı ve Marsilya kiremit örtülü geniş sundurmalıktan eser kalmamıştır. Günümüzde, çeşmenin üzeri açıktır, gezinti yerinin üzeri ise demir borularla yapılmış bir iskelet üzerine yerleştirilen oluklu saç panellerle örtülü durumdadır. Çeşmenin kesme taştan yapılmış bölümlerinin üzeri sıvanmış ve mermer yazıtı ile diğer süslemelerinin üzeri de dâhil olmak üzere tamamen beyaz boya ile boyanmıştır. Çeşmenin sol tarafındaki esbap taşları da ortada yoktur. Olucak Çeşmesi'nin günümüzdeki bu hali, tarihi ve kültürel dokusu ile taban tabana zıt bir görünüm arz etmektedir.

Çeşmenin restorasyonu ile ilgili olarak 2000 ve 2005 yıllarında onarım izni alınmış olmasına karşın, günümüzdeki haliyle herhangi bir işlem yapılmadığı ortadadır. Türk kültüründe önemli bir yeri bulunan çeşmelerin işlevlerini yitirdikçe yok olmaya yüz tuttukları göz önüne alındığında, bu kültürün son tanıklarından biri olan tarihi Olucak Çeşmesi'nin bir an önce aslına uygun olarak restore edilmesi ve özgün biçimiyle gelecek kuşaklara aktarılması şarttır. Bu yazıya konulmak için günümüzdeki fotoğraflarını çekmek üzere gittiğim Büyük Olucak Çeşmesi'nde ıspanak yıkayan mahalleli iki kadının şu sözleri de son derece dikkat çekicidir:

"Büyüklerimize söyleyin, bu çeşmeyi aslına uygun olarak onartsınlar. "

[10] KARAZEYBEK, POLAT, İLGAR, a. g. e. , s. 126.
[11] KARAZEYBEK, POLAT, İLGAR, a. g. e. , s. 123.

Basında Bir Duayen İbrahim Küçükkurt

"Hocaya Hoca Dediğimiz İçin Mahkemeye Çıktık"

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar'ın bu sayısında sizlere Afyonkarahisar'ın yerel basınında bir duayeni tanıtmak istiyoruz. 50 yılı aşkın bir zamandır bu mesleğin içinde olan İbrahim Küçükkurt'la 1940'lı yılların Afyonkarahisar'ından 27 Mayıs darbesine, yerel basında bir ilk olarak bol fotoğraflı basılan Kocatepe Gazetesi'nden yine bir ilk olan Zafer Gazetesi'ne ve basın mahkemelerine varıncaya kadar pek çok konuda konuştuk.

İbrahim Bey bize kendinizden bahseder misiniz?

Hacı Kavaslar sülalesinin bir ferdi olarak 6 Eylül 1934'de doğdum. İlkokulu 4. sınıfa kadar Namık Kemal İlkokulu'nda, 5. sınıfı Cumhuriyet İlkokulu'nda okudum. O yıllarda Namık Kemal İlkokulu şimdiki Yeni Camii civarında Medrese binasında, kömürcüler içinde idi. 4. sınıfı bitirdiğimiz yıl bina yıkılmaya yüz tuttuğu için boşaltıldı ve son seneyi Cumhuriyet İlkokulu'nda tamamladım. İlkokul bitince 1946 yılında ortaokula Afyon Lisesi'nin orta kısmına devam ettim. Fakat Orta 3. sınıfta Müzik ve Almanca dersinden sınıfta kaldım ve iki yıl bekledim. Sınıf arkadaşlarım beni bırakıp geçti.

Bu iki yıllık süre içerisinde birkaç işte çıraklık yaparak çalıştım.

Basınla tanışmanız nasıl oldu?

O yıllarda Afyonkarahisar'da çıkan günlük gazeteleri takip ederdim. Çok enteresandır, bir hatıram var onu anlatmak isterim. Ortaokulda okurken günlük çıkan ve Uzun Çarşı'da şimdi ki Zekiler Gıda'nın olduğu yerde bulunan İkaz Matbaası'nda Suat Taşkapılı, Rüştü Kutman, Nusret Koçoğlu bir gazete çıkarırdı. Bu gazete bazen tek yaprak, bazen iki yaprak çıkardı. Bu gazetede bir fotoğraf neşredildi. Bu fotoğraf bir insanın belinden aşağısını, sadece bacaklarını gösteriyordu. Resmin yanında da "bu bacakların kime ait olduğunu bilene bir dolma kalem hediye edileceği" yazıyordu. Tabii o gazeteyi takip ettiğim için bu resmin kime ait olabileceğini tahmin ediyordum. O zaman Belediye Başkanı rahmetli Tevfik İsce idi ve bu kişi uzun bacaklı bir zattı. Bu bacaklar Tevfik İsce'ye ait desem dolma kalemi kazanacağım. Fakat yazıyı birazda süslemem gerekiyordu. Bunun üzerine de o günlerde gündemde olan bir tartışmaya atıfta bulunarak yazıyı hazırladım. Bu yazıda Belediye Encümen üyesi olan rahmetli Hasan Yabuz'un Belediye ile olan iş ilişkisine de değinmiştim. Hasan Yabuz, o günlerde Belediye Tanzifat Hayvanlarının (çöp toplamakta kullanılan hayvanlar) ot ve yem ihtiyacını karşılıyordu. Bu da gazete de eleştiri konusu oluyordu.

Ben cevabı bir kâğıda yazdım ve zarflayıp posta ile gazeteye gönderdim. Adres olarak çıraklık yaptığım Tuzcu Avni"nin dükkânın adresini vermiştim. Aradan bir hafta geçti. Gazeteden dükkâna gelip "İbrahim Küçükkurt kim?" diye sordular.

"Benim" diye cevap verdim. Bunun üzerine dolmakalem kazandığımı söylediler. Rahmetli Avni Amca şaşırdı. " Sen ne biliyorsun da dolmakalem kazandın?" diye

sordu. Gazeteye gidip dolmakalemi aldım ve ertesi günde dolmakalemi benim kazandığımı gazeteye yazdılar. O zamanlarda dolmakalem sahibi olmak bir ayrıcalıktı. Bu yaşadığım olay bende derin izler bıraktı. Basınla böyle tanıştım. O zaman İstanbul gazeteleri haftada iki gün gelirdi. Karagöz, Köroğlu gibi gazeteleri takip ederdim.

Lise yıllarında sanırım bu merak daha da yoğunlaştı

Ortaokul üçüncü sınıfta eğitime iki yıl ara verince biraz çobanlık, biraz kasaplık yaptım. Sonra bir akrabamızın dükkânında çıraklık yapmaya başladım. Eskişehir Ticaret Lisesi'nde memurluk yapan rahmetli Âşık Emre ile tanıştım. Bana okula devam edip etmeyeceğimi sordu. Bende devam etmek istediğimi ancak beraber okuduğum arkadaşlarımın üst sınıflarda olmasının benim bu isteğimi engellediğini söyledim. Bunun üzerine Âşık Emre, babamı da ikna etti ve kendisinin görev yaptığı Eskişehir Ticaret Lisesi'ne velim olarak kaydımı yaptırdı. Kendisine çok şey borçluyum. Eskişehir'de bir akrabamızın yanında kalıyordum. Eğitime iki yıl ara vermeme rağmen başarılı oldum ve ilk kanaat döneminde iftihara geçtim. Dışarıdaki sıkıntıyı görmüş olmam benim başarımın en büyük sebebiydi. Eğer okumaya devam etmeseydim, ya çoban olacaktım, yâda kasap. Veyahut ailemi ikna edebilirsem bir manifatura dükkânı açabilirdim.

Eskişehir Ticaret Lisesi'ni başarılı bir öğrenci olarak 1954-1955 eğitim öğretim yılında bitirdim. Bu yıllarda arkadaşlarla birlikte Eskişehir'de " Erek" isimli bir edebiyat dergisini birkaç sayı çıkarmıştık. Bu arkadaşlardan birisi de sonradan tüm Türkiye'nin Cüneyt Arkın ismi ile tanıdığı Fahrettin Cüreklibatur'du.

Yüksek öğrenimi İstanbul'da tamamladınız bildiğim kadarıyla...

Liseden sonra İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'na kayıt yaptırdım. Kayıtlar sırasında lise öğretmenler kurulu bir yazı ile Yüksek Okula beni tavsiye etmişler. Okulun açıldığı ilk gün tahtada bir yazı vardı. "İbrahim Küçükkurt'un Müdüriyete başvurması " isteniyordu. Bunun üzerine apar topar müdürün yanına çıktım. Müdür Ordinaryüs Profesör Nihat Sayar'dı. O beni Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nun talebe yardım ve neşriyat bürosuna muhasebeci olarak atadı.

İstanbul'da Pendik'de akrabalarımın yanında kalıyordum. Her gün sabah banliyö treni ile Haydarpaşa'ya geliyor ve oradan vapurla karşıya geçip Sultanahmet'te bulunan okuluma gidiyordum. Tren yolculuğunda o günlerin meşhur yazarlarından Refi Cevat Ulunay ile birlikte yolculuk yapıyordum. Kendisi o sıralarda Milliyet Gazetesi'nin başyazarıydı. Bir eğitim yılı boyunca yolculuklarda sürekli sohbet ederdik. Onun sayesinde Çetin Altan ile tanıştım.

Okulun açıldığı günlerde İstanbul'da 6-7 Eylül (1955) hadiseleri olduğu için sıkıyönetim vardı. Okul idaresi tüm öğrencilerin kimliklerinin değiştirilmesi kararını aldı. Ve bu işle ilgili de beni görevlendirdi. 15 gün içerisinde 3 bini aşkın öğrencinin kimliğini toplayarak yenileriyle değiştirdik. Bütün öğrencilerle bu suretle muhatap olmam öğrenciler arasında tanınmamı sağladı.

Ortaokul Yıllarında

AFYON TALEBE YURDU'NDA KALDIM

Okulun ikinci yılında Afyonkarahisarlı arkadaşlarımın ısrarı ile Şehremini'n de bulunan Afyon Talebe Yurdu'na geçtim. Burada da Yurt Müdürü olarak görevlendirildim. Afyon Talebe Yurdu İstanbul'da okuyan Afyonkarahisar'lı öğrenciler için kurulmuş ve merkezi yerde bulunan çok güzel bir bina idi. 1950 yılında tamamen Afyonkarahisar'lıların gayretleriyle arsa satın alınmış,bina yapılmış ve o yıllarda 90 öğrenci barınıyordu. Yurda geçmemle okula gidiş gelişlerim çok kolaylaştı. Ancak cemiyet hayatının içinde olmam sebebi ile pek çok işle uğraşıyordum. Neredeyse 24 saat bana yetmiyordu. İstanbul'da birkaç işletmenin defterini tutuyor, Afyon'da defter tutuyor ve ayda bir sefer memleketime geliyordum. Bu şekilde ben aileme yük olmadan kendim kazandım ve okudum.

Okulu bitirdiğim sıralarda İstanbul'da asistan olarak kalmam istendi. Fakat Eskişehir'de akademi başkanı olan hocam Profesör Orhan Oğuz'un isteği ile ve tabii çevremin de orada olması sebebi ile 1960'ın Şubat ayında mezun olup, Mart ayında Eskişehir'de İktisat Akademisinde göreve başladım.

Eskişehir'de geçen günleriniz nasıldı?

Eskişehir'de göreve başladığım günlerde Şeker Fabrikası lojmanlarında kalıyordum. Henüz birkaç ay olmuştu ki Başbakan Adnan Menderes'in Eskişehir ziyareti gerçekleşti. Bu ziyaretler sırasında ben de öğretim görevlisi olmam sebebiyle protokoldeydim. Havaalanında karşıladık. Orada genç subayların bir nevi protestolarına şahit oldum. Sonra binlerce kişinin hatta Afyonkarahisar'dan gelenlerin bile olduğu mitingi gördük, ne gariptir ki; orada olan binlerce kişi sadece iki gün sonra yapılan 27 Mayıs darbesinden sonra hiçbir zaman görünmediler.

25 Mayıs akşamı heyet Şeker Fabrikası'nda kaldıkları için beraber akşam yemeğine katıldık. 27 Mayıs sabaha karşı geç vakitte gürültülerle uyandım. Hatta o günlerde köşe yazarlığı yapan Peyami Safa gözlerini

Akademi Yıllarında

ovuşturarak "bu saatte de insan uyandırılır mı?" diye söyleniyordu.

Daha sonra askerin ihtilal yaptığını öğrendik. İlerleyen günlerde ihtilal yönetimi artık oturmuştu. Demokrat Parti yanlısı olanlar ya köşelerine çekilmiş, yada saklanmışlardı. Herkes onlardan "kuyruk" diye bahseder olmuştu. Onların tabiri ile " bu kuyruklardan" biri de bendim. DP Eskişehir Milletvekili ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan ile olan yakınlığımız sebebi ile bizde böyle nitelendiriliyorduk.

Bir gün önce Adnan Menderes taraftarlarının doldurduğu sokaklarda artık "ordu millet el ele" diye bağıran kalabalıklar yürüyüş yapıyordu. Yassıada Mahkemelerinin de bir duruşmasına katılmıştım. Orada bir dönemin siyasilerini, idarecilerini o şekilde görmek beni derinden yaralamıştı. Menderes ve iki arkadaşının idamı ile sonuçlanan o günler bana şunu öğretti. "en kötü demokrasi en iyi ihtilalden daha iyidir"

-Afyonkarahisar yılları nasıl başladı

İstanbul'daki yıllarımda Babıali'yi tanıdım. Neşriyat Bürosunda olmam sebebi ile matbaalarla içli dışlı oldum. Ve Eskişehir'e gelince bir şeyin eksikliğini gördüm. Matbaacıların hepsi eski usul ve makinalarla çalışıyordu. Biz ilk defa entertyp dizgi makinası getirttik ve Bozkurt Matbaasını kurduk. Bu matbaada okulun ihtiyacı olan defter, kitap ve evrakları basıyordum. 1964 yılında matbaa çok güzel çalışıyordu fakat aşırı yağışların getirdiği bir su baskını neticesinde tüm matbaamız sular altında kaldı ve büyük bir zararla karşı karşıya geldik. 400 bin liralık bir zararımız vardı. Ve bunu sigorta ödemedi. Bunun üzerine görevimden istifa ederek matbaayı Afyonkarahisar'a taşıdım. Ve bu zararı karşılamak için çalışmaya başladık.

Makinaları ilk başta Bankalar Caddesi'nde bir dükkana yerleştirdik. Sonraki günlerde dükkan sahibi makinaların çalışmasının binaya zarar vereceğini öne sürerek çıkmamızı istedi. Matbaa makinalarının montajı büyük zahmet isteyen bir işti. Tekrar bu zahmete girerek matbaayı Alaca Hamam'ın ön kısmında yer alan Vakıf dükkanlarına taşıdık. Ve 42 yıl boyunca gazeteyi burada halkımızın beğenisine sunduk.

Kocatepe Gazetesini çıkarıncaya kadar "Çevre Mecmuası" adında bir dergiyi yaklaşık bir yıl boyunca yayımladık. Bu dergi o günlerin popüler dergilerinden Akis ayarında idi. Bu dergide sürekli yazanlardan Hüseyin Şen Şaştımoğlu Hocamız vardı.

1965 yılının 30 Ağustos günü Kocatepe Gazetesi'ni yayımlamaya başladık. O sıralarda ilimizde çeşitli matbaaların biraraya gelerek çıkarttıkları "Birlik Gazetesi" vardı. Bu gazetenin de yayın amacı tamamen reklamın yanı sıra resmi ilanları alabilmek amaçlıydı. Bunun yanı sıra haftalık yayınlanan Türkeli Gazetesi vardı.

Gazetenin ayakta durabilmesi için Resmi ilan alması şarttı. Altı ay sonra yapılan incelemede ilan almaya hak kazandık. Bir ay sonra diğer gazete (Birlik Gazetesi) kapandı. Çünkü haberden ziyade sadece ilanların yer aldığı bir gazete hüviyetindeydi.

Sonraki günlerde Dr. Aygen, Türkeli'ni günlük olarak yayınlamaya başladı. Onun yanı sıra haftalık veya 15 günde bir çıkan Cop Gazetesi vardı. O sıralarda Şuhut'ta dava vekilliği yapan Mehmet Tokman'ın yayınladığı bu gazete, bir nevi şahsa münhasır bir yayın hayatı sürdürürdü.

Kocatepe Gazetesi Afyonkarahisar'a birçok yenilik getirdi. O yıllarda yerel gazeteler pek fotoğraf kullanmazlar, sadece Vali, Belediye Başkanı gibi önemli kişilerin klişe fotoğraflarını basarlardı. Çoğu zaman onu da kullanmazlardı. Biz ilk defa günlük olayları fotoğraflı olarak yayınlamaya başladık. Bu o günler için çok masraflı ve zahmetli bir işti. Çünkü Afyonkarahisar'da klişe atölyesi yoktu,en yakın Ankara'da vardı. Çektiğimiz fotoğrafların negatiflerini otobüsle Ankara'ya gönderiyor ve orada klişesini yaptırdıktan sonra getirip yayınlıyorduk.

1966 yılında yerel gazeteler içinde ilk spor sayfasını

8 Haziran 1959 - Ankara

1959 yılında akademileri üniversiter eğitim yapan kurumlar haline getiren çok önemli kanunun çıkarılmasında emeği geçen dönemin dört akademi başkanı ve Kocatepe Gazetesi kurucusu İbrahim Küçükkurt'un, kanunun kabul edildiği gün Ankara'da çekilen hatıra fotoğrafı

Söz konusu kanun maddesi: *İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri bilimsel özerkliği ve tüzel kişiliği haiz eğitim, öğretim ve araştırma yapan yüksek dereceli akademik kurumlardır.*

Ayaktakiler soldan sağa

● **Prof. Dr. Ekrem Edgü,** Dönemin Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi.
Bu akademi Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin nüvesidir

● **İbrahim Küçükkurt,** İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Talebe Neşriyat ve Yardım Bürosu Başkanı.

● **Prof. Dr. Orhan Oğuz,** Dönemin Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi, eski Milli Eğitim Bakanı.
Bu akademi Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin nüvesidir.

Oturanlar soldan sağa

● **Prof. Saffet İrtenk,** Dönemin İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi.
Bu akademi Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin nüvesidir.

● **Ord. Prof. Dr. Nihad Sayar,** Dönemin İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi.
Bu akademi Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin nüvesidir.

yapan Kocatepe Gazetesidir. Bunun yanı sıra baskı olarak da o günlerin en modern makinalarını kullanıyorduk. Bu makinaları kullanacak usta bulmakta çok zor ve masraflıydı. Sonraları kardeşim Şükrü ve Osman, bu işi öğrenerek bizi bu zahmetten kurtardı.

1972 yılında gazete henüz 7 yaşında iken günlük baskımız 10 bindi. Yani 10 bin eve giriyorduk. Aynı yıl seçimlerde şehrimiz için faydalı olacağına inandığımız bir kişiyi destekledik (Sami Öznur) ve büyük bir destekle bu kişi bağımsız olarak Belediye Reisi seçildi. Aldığı destek o kadar çoktu ki; diğer dört adayın aldığı oy toplamı onun oylarının yarısı kadar yapıyordu. Bu örnekte o dönem gazetenin gücünü göstermektedir. Onun döneminde şehrin elektrik ve su tevzi işleri gerçekleştirildi. Otogar şehir dışına alındı.

1972 yılı aynı zamanda Büyük Taarruz'un 50. yıldönümüydü. 26 Ağustos 1972'de ilimizde yapılan törenlere Atatürk'ün silah arkadaşı olan ve o günlerde 90 yaşını geçmiş olan Fahrettin Altay Paşa, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Başbakan Ferit Melen, Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, Senato Başkanı Tekin Arıburnu ve pek çok Bakan, Komutan katılmıştı. Aynı zamanda Afganistan Büyükelçisi olan bir General'de katılmıştı. O günlerde ben kendisi ile askerlik yaptığım 1968 yılında levazım okulunda bir konferansa davet ederek tanıştığım Fahrettin Altay Paşa'nın mihmandarlığını yapmıştım. Yine bu tören katılanların niteliği bakımından ilimiz tarihinde tektir. Kocatepe Gazetesi 1964 yılından itibaren Zafer Haftalarında katılımcılara yıllarca ev sahipliği yapmıştır. Bu gelenek bizden sonra başkaları tarafından devam ettirildi.

1973 yılında İsmet İnönü'nün vefatında da yine Kocatepe olarak bu töreni takip etmiştik. Hatta İnönü'nün kabrine Kocatepe'den aldığımız toprağı döktük. Milli Şef'e de bu şekilde son görevimizi yapmış olduk. 1974 yılı başlarında ilimizde bir yüksekokul açılması fikrini gazetemiz ortaya attı ve bu fikrin takipçisi oldu. Dilekçeyi 15 Temmuz 1974'te Başbakan Ecevit'e sundum ve bu dilekçemizin takibini yaptık. Bu girişimlerimiz sonucunda Kasım 1974'te Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı Maliye Muhasebe Yüksek Okulu'nu ilimizde açtık. Bugün 30 bin civarında öğrenciyi barındıran Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin temelleri bu şekilde tarafımızdan atılmış oldu.

-Savaş Muhabiri olarak Kıbrıs Barış Harekatı'na nasıl katıldınız?

20 Temmuz 1974'te başlayan Kıbrıs Barış Harekâtını Anadolu Basını'ndan savaş muhabiri olarak izleyen tek gazeteci bendim. Hatta giderken evin bile haberi yoktu. İlimizde daha önce Batı Menzil Komutanlığı yapan ve o sıralarda YAŞ Komutanı olan Nihat Tolunay Paşa ve Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'la olan tanışıklığım

sayesinde bu savaşı cephede takip ettim. Yine çıkartma komutanı Org. Nurettin Ersin'i de daha önceden tanıdığım için büyük yardımlarını gördüm. Orada yaptığım haberler günlerce gazetemiz Kocatepe'de fotoğraflı olarak yayınlandı. O günlerin Afyonkarahisar Valisi Lütfi Uraz'ın oğlu Temel Uraz'la Kıbrıs'ta harekat sırasında tanıştık. Fotoğrafını ve sağlık haberlerini Vali Bey'e getirdiğimde çok şaşırdı ve memnun olmuştu. Cephede Rum askerlerinden ele geçirilen bayrak, mühimmat vs. Uzun Çarşı'da bir dükkânın vitrininde günlerce sergiledik. 1970'li ve 1980'li yıllar bu şekilde geçti.

- 1980'li yılların sonunda bir ilkte daha sizi görüyoruz.

Evet, 1989'un yaz aylarında Rahmetli Ahmet Kocaşaban bir gazete çıkarmak istediğini ve buna öncülük etmemi istedi. Çıkarılacak gazete son sistem bilgisayarlarda hazırlanan, ofset basılacak ve bol fotoğrafla desteklenen bir gazete olacaktı. Kardeşlerimle de görüştükten sonra İbrahim Yüksel, Fatih Gümüş, Recep Yaşayacak ve spordan sorumlu Salih Özkılınç ile birlikte gazeteyi çıkarmaya başladık. '' Zafer '' adını verdiğimiz bu gazete Ordu Bulvarı'nda Karayiğit Apartmanı'nın zemin katında yayın hayatına atıldı. Zafer Gazetesi'nde de yıllarca aynı çizgiyi yani "Zafer yazdıysa doğrudur" anlayışını devam ettirdik. Okuyucuya güven telkin ettik. Ve uzun bir süre böyle gitti. Zannederim; 1995 yılıydı. Gazetenin el değiştirmesi gündeme gelince ekip olarak görevimizi bıraktık. Gazete de çok uzun ömürlü olmadı biz ayrıldıktan sonra, çünkü belli bir yayın politikası kalmamıştı.

-Bu kadar uzun sürede kimler vardı yanınızda?

Burası bir okul gibidir. 1965'ten bu yana sanırım 100'den fazla kişi geldi geçti. Gazeteciliğe meraklı olanlar devam etti, etmeyenler meslek değiştirdi. Bu gün en eski yazarlarımızdan Hüseyin Şenşaştımoğlu hayatta,Recep Yaşayacak, Çetin Özerdem, Lütfi Bozkurt Sepin, Mahir Erkmen, rahmetli oldu. Bunlar ilk aklıma gelenler... İbrahim Yüksel bir zamanlar gazete dağıtıcılığı yapardı. Sonra

yetişti, gazetemizde Yazı İşleri Müdürlüğü, ulusal gazetelerin temsilciliğini yaptı. Pek çok kitap yayınladı. Ender Yurter, İrfan Ünver Nasrattınoğlu şu anda hatırladığım isimlerden sadece bir kaçı. Yaptığım her işte yanımda olan kardeşim Şükrü vefat etti. Ona da Allah'tan rahmet diliyorum. (Bu röpörtajı yaptığımız günlerde Kocatepe Gazetesi sahibi Şükrü Küçükkurt vefat etmişti.)

- Gazetenizin uzun ömürlü olmasını neye bağlıyorsunuz?

Kocatepe Gazetesi çizgisini bozmadığı, taraf tutmadığı,memleket meselesi olmadıkça kişilerle pek fazla uğraşmadığı, doğruya doğru dediği için güvenilir bir gazete olmuştur. Bizim tarafımız daima devlet, millet, memleket olmuştur. Böyle olduğu için de bugünlere kadar gelebilmişizdir.

İbrahim ve Şükrü Küçükkurt birlikte

-Gazetecilik yaşantınızda aklınızda kalan ilginç olay var mı?

Evet, 1969 yılıydı sanırım. Afyonkarahisarlılar'ın çok sevdiği Hafız Cemal Eğretli Hoca Efendi vefat etmişti. Gazetemiz onun cenaze törenini yine fotoğraflarla vermişti. O günlerde basın mahkemesinden bir celp geldi. Mahkemede, gazetede yaptığımız yayınlarda merhum Eğretli Hoca'dan "Hoca Efendi" diye bahsederek " Hoca, Hacı" gibi unvanların kullanılmaması yasağını çiğnediğimiz belirtildi. Bende savunmamda " Hacı" sıfatını Sabancı Ailesi resmi bir vakıf kurarak (Hacı Ömer Sabancı) kullanınca suç olmuyor da biz " hoca" deyince mi suç oluyor? diyerek savunma yapmıştım. Bu şekilde beraat ettim.

Yine zamanın Afyonkarahisar Müftüsü Celal Yıldırım'ın gazetemizdeki yazılarının başına koyduğumuz "Besmele" klişesi yüzünden de mahkemeye çağrılmıştım. Gerekçe "Harf inkılâbına muhalefet. " Bunlar bir çırpıda aklıma gelenler...

Günümüz yerel basınını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İki gazetenin çıktığı günlerden, 23 gazetenin çıktığı günlere geldik. Bakıyorsunuz gazetelerde hep aynı haber. Yorum yok, farklı haber yok... Araştırma yok... Fikri takip yok... Olsa da çok nadir. Hazıra alıştık. Maalesef kâğıt israfı, kes yapıştır tarzı gazetecilik yapılıyor. Teknoloji eskisine göre işleri kat kat kolaylaştırdı fakat yukarıda bahsettiğim gibi habercilik bakımından kalite düştü. Bu eleştiriyi kendimiz için de yapıyorum...

- Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

- Ben teşekkür ederim,Taşpınar Dergimizin de uzun ömürlü olmasını dilerim.

Büyük Taarruz'da Süvari Kolordu Komutanı olan Orgeneral Fahrettin Altay Paşa ile 50. yıl törenlerinde 27/08/1972

Afian'dan Haşgeş'e

Osman TEZGİDEN
Ahmet İLASLI

Haşhaş bitkisi, tarih boyunca, kullanımı ve işlevlerinin farkına varılması ile birlikte daima gündemde ve popüler olmuştur. Savaşlara neden olmuş, dini ayinlere katkıda bulunmuş, önemli bir ticaret malı olmuş, keyif vermiş, zehir olarak veya tam aksine insan sağlığında kullanılmıştır.

Diğer bitkilere nasip olmayan özellik ve yapısından dolayı özetle haşhaş, antik, stratejik, sosyolojik, folklorik, ekonomik ve tıbbi bir kültür bitkisi olmakla birlikte, halkın her zaman ihtiyacını karşılayan bir bitki olmuştur. Çünkü, yeşilken yenen, kuruyken yakılan, tohumundan yağ elde edilen ve katıldığı hamura lezzet katan, kabuğundan tıpta yararlanılan, ticareti yapılan bir bitkidir

Haşhaş bitkisinin üretiminin çok eski zamanlardan beri yapıldığı bilinmektedir Bazı iddialara göre haşhaşın anavatanı Orta Asya yani Türkistan olduğu belirtilmekte ise de, M. Ö. 3. bin Sümer metinleri ile 2. bin Hitit metinlerinde, haşhaş tarımının yapıldığına ait bilgiler bulunmaktadır. Bu nedenle Mezopotamya ve Anadolu'da 5000 yıllık bir ürün olduğu bilinmektedir.

Bu yazılı bilgiler dışında da, yine M. Ö. 3. bindeki Eski Tunç Dönemine ait kazılarla ortaya çıkarılmış, madeni topuz başlı iğneler arasında, haşhaş kapsülü biçiminde başlı olanları da vardır. M. Ö. 8. yy. Geç Hitit dönemine ait, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenen, Karkamış Tanrıça Kubaba (Kübele) kabartmasındaki haşhaş kapsülü ve M. Ö. 2. yy. Synnada (Şuhut) Helenistik (İskender) dönem şehir sikkesi ile Amorium (Emirdağ Hisar köyü) şehir sikkesi üzerinde, haşhaş kapsülü ile buğday başağı kabartması açıkça görülmektedir. Ayrıca, Roma dönemine ait M. S. 2. yy. Apemeia (Dinar) Lahtinin üzerindeki kabartmalar arasında haşhaş kabartması işlenmiştir. Bunları, Afyonkarahisar Müzesinde görmek mümkündür. Bergama Müzesinde ise, üzerine haşhaş bitkisinin kabartmasının işlenmiş olduğu mermer bir plaka bulunmaktadır.

Haşhaş bitkisinin nasıl yetiştirildiğini ilk defa tarif eden Theophrastus'dur(M. Ö. 372- 287). Afyonu aynı asırlarda Diagoras haricen kullanımını önermiş, dahilen kullanımını ise, beyine tesir ederek görmeyi azalttığı gerekçesi ile men etmiştir.

Afyon hakkında ilk etraflı bilgiyi, M. S. II. yy. da yaşamış olan Dioscorides'den almaktayız. Dioscorides'e göre, "Haşhaş yaprak ve kellelerinden elde edilen sıvı, uyku getirir. Haşhaşın sütü bir miktar alınırsa ağrıları dindirir, uyku verir, hazmı kolaylaştırır. Fazla miktarda alınacak olursa

tehlikeli olur, sersemlik verir ve insanı öldürür. " Dioscorides ayrıca haşhaş tohumunu ekmeklerine kattıklarından da söz etmektedir.

Ortaçağ eczacılığında önemli rol oynamakla birlikte Farsça adı olan "Tiryak" zehirler ve panzehirler hakkında bilgisi olan İran Hükümdarı Midridat tarafından keşfedilmiştir. Tiryak çok kıymetli olup hükümdar ve yüksek mevki sahibi kişilere ikram edilirdi.

Çin'de haşhaş bitkisinin kültürünün, Cengiz ve Kubilay Hanlarla yaptıkları savaşlara müteakip, Bağdat şehrinin inşasından sonra, Araplarla gelişen ticaretle başladığı (M. S. 753) iddia edilmektedir.

Çin'deki afyonun eski ismi, Arapca kökenli "a-fu-yung"dur. Ancak, bunun da afyonun latince ismi olan ve özsu anlamına gelen opium'dan alındığı, ilimize ad bile olmuş olan bugünkü kullandığımız afyon adının da, bu adın yerel söylenmesinden oluştuğu sanılmaktadır. Günümüzde bile bitkinin yerel adı"afiyan", tohumunun ise 'haşgeş'dir. Makalenin başlığını bu nedenle yerel ağızla vermek istedik.

Haşhaşın tarihçesi ne olursa olsun dikkati çeken önemli bir husus, biz Türklerin eski ana yurdundan Anadoluya kadarki her döneminde haşhaşla birlikte olduklarıdır.

Haşhaş, gelincikgiller (papaveraceae) ailesinden olup, doğu ve güneydoğu Anadolu dağlarında çok yıllık, kendiliğinden yetişen yabani haşhaşla aynı cins içinde değerlendirilmektedir.

Haşhaş, kullanımı bakımından, endüstri, yağ, ilaç ve baharat bitkileri alt grupları içinde yer almaktadır.

Haşhaş tek yıllık bir bitki olup, tohumları, yeterli rutubet ve sıcaklıkta 7-12 günde çimlenen güçlü bir enerjiye sahiptir. Yaz ve kış ekimi yapılan haşhaş bitkisi, Ekim ayında erken ekilir kışa kuvvetli girerse, kar örtüsüz kısa süreli –10, -12 C° kadar dayanabilen bir özelliğe sahiptir. Az da olsa kış şartlarında filizlenmesini devam ettirir, baharda çok hızlı bir gelişme gösterir.

Türk haşhaşlarının çiçek tipi beyaz veya mor renkli laledir. Ancak, Avrupa normlarında olduğu üzere karanfil tipi çiçeklere rastlandığı gibi, süs haşhaşlarının çiçek tipi, çok çeşitli renklerde iri karanfil şeklindedir.

1971 yılında yasaklanıncaya kadar, Anadolu'nun Edremit, Bergama, Gelibolu Yarımadası, Biga, Mudanya, Orhangazi, Antalya, Kaş, Kalkan yöreleri hariç orta kesimleri ile, Trakya'nın Kırklareli yöresi olmak üzere, 42 ilde tarımı yapılmıştır. Amasya, Çorum, Yozgat, Yıldızeli, Havza, Tosya, Malatya, Diyarbakır, Pertek, Çemişgezek, Aksaray, Ürgüp, Mut yöreleri Soft(*) Bölgeleri; Antalya, Konya, Burdur, Isparta, Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Denizli, Manisa, Aydın, Çerkeş, Mudurnu, Göynük, Geyve, İznik, Biga ve Kırklareli ise Drogist (*) Bölge olarak nitelendirilir.

Dönemin Hükümetlerince her yıl çıkartılan Bakanlar Kurulu kararı ile ekim yapacak iller tespit edilmiştir. 1959/60 tarım yılında il sayısı 42 iken, bu sayı daha sonra düşmeye başlamış, 1962/64 yılları arasında 25'e, 1965 yılında 16'ya düşürülmüş, 1967 yılında tekrar 21'e çıkartılmış ise de, 1970 yılında tekrar 9'a kadar düşürülmüştür.

1971/74 yılları arası yasaklama döneminden sonra bu defa artık afyon sakızı alınmaksızın, başka bir ifade ile çizim yasağı ile ekiliş, 1974/75 tarım yılında, 7 il olan Afyonkarahisar, Burdur, Denizli, Isparta, Kütahya, Uşak illerinin tamamı ve Konya İlinin, Akşehir, Beyşehir, Doğanhisar ve Ilgın ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Şu anda bu rakam toplam 15 ile çıkmıştır. Afyonkarahisar, Amasya, Burdur, Çorum, Denizli, Isparta, Karaman, Kütahya, Tokat, Uşak, İlerinin tamamı ile Ankara İlinin Nallıhan İlçesi, Balıkesir İlinin Balya, Bigadiç, Dursunbey, İvrindi, Kepsut, Savaştepe ve Sındırgı ilçeleri, Eskişehir İlinin Alpu, Beylikova, Çifteler, Günyüzü, Han, Mahmudiye , Mihalıççık, Seyitgazi, Sivrihisar ilçeleri, Konya İlinin Ahırlı, Akören, Akşehir, Beyşehir, Derbent, Doğanhisar, Hüyük, Ilgın, Kadınhanı, Karatay, Meram, Selçuklu, Seydişehir, Tuzlukçu ve Yalıhüyük ilçeleri, Manisa İlinin Merkez, Demirci, Gördes, Köprübaşı, Kula, Sarıgöl ve Selendi ilçelerinde izin belgesi karşılığında (çizim yapılmaksızın) ekimine müsaade edilmiştir. Ekim-Üretim iznini T. M. O. vermekte olup, süs bitkisi olarak ekimi bile, izne tabidir.

Ancak, 1971-74 yılları arasındaki yasaklama döneminde ülke şartlarına uyum sağlamış yüksek morfinli ve kışa dayanıklı bazı haşhaş çeşitlerinin kaybedildiği kabul edilmektedir.

Yukarda da bahsedildiği gibi çizim ve afyon sütü üretiminden 1974/75 yılından itibaren vazgeçilmiş, morfin ve diğer alkaloidler ise Afyonkarahisar İlinin Bolvadin ilçesinde bulunan Afyon Alkaloidleri Fabrikasınca teslim alınan haşhaş kapsülünün işlem görmesi sonucu elde edilmektedir.

Haşhaşın çapa bitkisi olması sebebiyle, üretim ve bakımı zor olduğundan, küçük arazi parçalarında, daha çok aile ziraatı şeklinde üretimi yapılmaktadır.

Sulu ve taban arazilerden kıraç şartlara kadar üretim mümkün ise de, sulu-taban ve kuvvetli topraklarda çok iyi verim alındığı sebeple, imkanı olanlarca bu topraklar tercih edilmektedir.

Haşhaş, dekara 1 kg. civarında elle serpme olarak ekilir. Günümüzde mibzerle ekim teşvik edilmekte olup, bu şekilde dekara 150-200 gr tohum gerekmektedir. Dolayısı ile sık çıkmayan ve sırada olan haşhaşların çapası, daha kolay ve masrafsız olabilmektedir. Tohum renkleri siyah, mavi, sarı, beyaz, kahverengi ve bu renklere yakın değişik tonlarda olabilir. Açık tohum renklerinin çiçekleri beyaz, koyu renkli tohumların çiçekleri ise mor renkli olur. Ancak, süs haşhaşlarında ve yabancı menşeli haşhaşlarda çok değişik (kırmızı, pembe vs.) renklere de rastlamak mümkündür.

Mart-Nisan-Mayıs aylarında 2-3 defa çapa yapılarak ot alınması ve seyreltme çok önemlidir. Serpme ekim yapıldığından, çapada titizlik gösterilmez ise verim almak mümkün değildir. İlkbahar yağışlarından sonra, sararma başlayana kadar 2-3 defa sulanması halinde yüksek verim almak mümkündür. Çapa yapımı sırasında, tere boyuna gelmiş, fazla olan afiyanlar sökülerek yeşillik, salata olarak yenilmekte ve pazarlarda satılmaktadır. Bu dönemde henüz alkoloid üretimi olmadığı için rahatlıkla yenebilir. Zaten biraz daha büyürse, acılaşır ve sertleşir, artık yenilemez olur.

Hasat öncesinde, yasaklama olmadığı dönemlerde, kelleleşmeye başladığı zamanda, kelleler (kapsüller) çizgi denilen bıçak türü aletlerle, orta yerinden yataylamasına çizilir ve bu çizikten sızan süt, yani opium veya afian denilen özsu sakızlaştığında, algı denilen toplayıcı aletlerle toplanıp top haline getirilir ve kendi yaprağına sarılarak afiyan sakızı diye ticareti yapılırdı.

Hasat, Haziran sonu ile Temmuz başlarında el işçiliği ile kapsüller hemen altındaki boğum kısmından kırılarak yapılır. Tüm hasat Temmuz ortalarında sona erer. Sulu şartlarda dekardan 150-250 kg. a kadar haşhaş kapsülü, bir o kadar da tohum almak mümkündür.

Bolvadin Afyon Alkaloidleri Fabrikasında, haşhaş kapsüllerinden Ekstraksiyon ünitesinde, % 80-85 ham morfin ihtiva eden Anhydr Morphine Alkaloidi; Derive ünitesinde ise Cadeine Pure, Codoine Phosphate, Dienine (Ethylmorphine Hydrochleride) Morphine Sulphate üretilir. Fabrika, 20. 000 ton /yıl/kapsül kapasiteli olup dünya yasal alkaloid ihtiyacının % 30-35 ini karşılayabilecek ölçekli ve en büyük fabrikasıdır. Bu ürünlerin yurt içinde ilaç firmalarına satışı yanında, büyük miktarı dış ülke ilaç firmalarına satılmakta ve önemli bir döviz girdisi sağlamaktadır. Gerek afyon bitkisi yeşil halindeyken, gerekse haşgeş tohum halindeyken, sanıldığı gibi alkoloid bir madde içermez. Bu nedenle çok rahatlıkla yenilebilmektedir.

Haşhaş tohumu % 44-54'e varan yağ ihtiva eder. Rafine edilirse mükemmel bir yemeklik yağdır. Ancak, bu günkü kontrollu ekilişle elde edilen belirli miktarda üretilen haşhaş tohumlarından, kış zararları sebebiyle istikrarsız üretimi nedeniyle, yağ fabrikalarınca yağ üretimi tercih edilmemektedir. Zira, fabrikanın dizaynının değişmesi gerekmektedir. Ayrıca, sabun sanayiinde ve yağlı boya tabloların tuvallerinin hazırlanışında ve boyalarında, kaliteli oto boyalarının içerisinde belirli oranda haşhaş yağı kullanılmaktadır.

Kelle (kapsül) içinde bulunan haşgeş tohumları, doğrudan yenilebilmekte veya hamurlarda kullanılabilmektedir.

Ama asıl kullanımı kavrularak olur. Eğer yağı çıkartılmak isteniyorsa, bugün bile işlevini sürdüren yağhalindeki dükkanlara götürülüp, orada kavrulup, kıl torbalarda işkenceyle sıkılarak yağ elde edilebilinir. Bu yağı, doğrudan kullanmak mümkün değildir. Ancak yakma işlemi yapıldıktan sonra kullanılır. Eğer hamur işlerinde veya yemede kullanılacaksa, kavurma işleminden sonra, elciği olan özel taşlarda sürtülüp isteğe göre kullanılır. Sürtülmüş haşgeş, pekmezle veya toz şekerle karıştırılıp ekmeklere sürülerek yenebildiği gibi;hamurlu yiyeceklere de katılarak pişirilebilinir, çünkü hamurlu yiyeceklerin besin ve protein değerini artırdığı bilinmektedir.

Afyon kaymağının ününde, çok besleyici protein oranı % 30'un üzerindeki haşhaş küspesinin haklı payı vardır, çünkü yağ çıkarma işleminden sonra kıl torbalardan alınan küspe içinde oldukça önemli bir miktarda yağ kalmaktadır, bu da sütün yağ oranını artırmakta, dolayısıyla kaymağın daha kaliteli olmasını sağlamaktadır.

Ayrıca ekiliş alışkanlığı olan yörelerde haşhaş tohumu, pasta ve böreklerde çoğunlukla kullanıldığı gibi, pasta süslemeciliğinde Amerika ve Avrupa ülkelerinde de kullanımı söz konusudur. Ancak, geçmişte ve hatta günümüzde beslenmesi önemli ölçüde tahıl ve baklagillere dayalı olan Anadolu'da kullanımı, sırf damak tadı yönüyle değil, hamurlu yiyeceklerin besin ve protein değerini artırmak amacıyla bilinçli olarak kullanılmaktadır.

Türk haşhaşlarının morfin oranı % 03, 5-6 oranında değişmektedir. Son yıllarda bir hayli yoğunlaşan çalışma seyri ile araştırma ıslah çalışmalarında morfin oranında % 0, 8-9'a kadar çıkılmış olup, kısa zamanda da % 1'in üzerine çıkılacak seviyeye gelinmiştir. Avusturalya ve diğer ülkelerde morfin oranları % 2'ye kadar varan değerlerde bulunmaktadır.

Haşhaşı ticari ürün olarak eken Avusturalya'da toplam 600 üretici genelde 13. 000 hektarda, Fransa'da 300-500 üretici ise 4-7 bin hektarda, İspanya'da ise 300 üretici 1-3 bin hektar alanda ekim yapmaktadır. İs-

panya'da tohumu makine yağı sanayiinde kullanılmakta, Avusturalya'da ise tohumu zaten üretici görmemekte, fabrikalar tohumlu kapsül satın alarak tohumunu ayırdıktan sonra ihraç etmektedirler. Fransa'da ise genelde tohum olgunlaşmadan, kapsül yeşil iken hasat edildiğinden ve işlenildiğinden tohum kullanılmamaktadır.

Haşhaş üretiminde geleneksel bir ülke olan Türkiye'de ise haşhaş yıllara göre farklılık gösteren 75. 000-150. 000 üretici aralığında toplam 30. 000-40. 000 hektarlık bir alanda üretim yapılır.

Bu yasal üretim süreci içinde bir miktar üretim, Macaristan, Bulgaristan, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerinde yapılmaktadır. Ancak, halen haşhaş kapsülü çizim yapılmak kaydı ile pek çok yakın ve uzak doğu ülkesinde haşhaş üretimi devam etmekte ve buralardan tüm dünya ülkesine, afyon sakızı, morfin ve eroin olarak küçümsenmeyecek bir kısmı kaçak olarak ve çok astranomik rakamlarla gitmeye devam etmektedir.

Bu uyuşturucu trafiğine, 1961 yılında Birleşmiş Milletlerin üye ülkelerle imzaladığı "1961 Tek Sözleşmesi" engel olamamaktadır. Dünyada üretilen tüm uyuşturucuların üretimi, kontrolü ve kullanımı, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler Milletler Arası Kontrol Organınca denetlenmektedir.

Herkesçe malum olduğu üzere, uyuşturucudan elde edilen astronomik değerlerin önemli bölümü, diğer illegal kazanç kaynağı olan silahın finansı olmakta, ikisi birlikte terörün güç kaynağını oluşturmaktadır.

Ülkemiz, özellikle de ilimiz insanı, asırlar boyunca bu bitki ile koyun koyuna yaşamasına rağmen, istisnai sayılabilecek bir avuç insan dışında, bu uyuşturucuyu narkotik olarak kullanmamıştır, kullanmamaktadır. Yalnızca tohumunu yiyecek olarak kullanmaktadır.

Şu anda 1961 Tek Sözleşme şartlarına uygun, etkin kontrol sisteminden dolayı ülkemiz, dünya kamu oyunun haklı takdirini kazanmaktadır. Zaaf göstermeden bunun devamını sağlamak zorunluluktur, bizim için.

Günümüzde küçük şehirlerin bile, orta öğretim kurumlarının çevresinde, sentetik veya organik çeşitli zehirleri pazarlama çabasında olan karanlık çehreli insanların faaliyeti gittikçe artmaktadır.

Bu gün için kullanım açısından, narkotik problemi olmayan ülkemizin yakın gelecekte de olmayacağını kimse garanti edemez. Zira astronomik illagal getirisi sebebi ile ülkemizde de, istisnai de olsa, uyuşturucuya müptela edilen gençlerimiz vardır. Tedavileri AMATEM gibi devlet destekli tedavi kurumlarınca üstlenilmiştir. Ancak, müptela olunduktan sonra manevi ve maddi açıdan tedavisi çok zor ve pahalıdır. Diğer uyuşturucuların alışkanlıklarında da böyle olmakla birlikte özellikle haşhaş alkaloidlerine müptela olan kişinin, zaten zayıflamış iradesiyle, tedaviyi güçlü şekilde istemesi ve kararlılıkla tedavinin sürdürülüp, sonrasında olumsuz ortamdan uzaklaştırılması gereklidir.

Bu mücadelede ülkemizin resmi kurumlarının denetimlerini hiçbir zaman yeterli görmemek, başta bizzat ailelerin çocuklarını iyi izleyip, problemleri ile ilgilenmeleri gerekmektedir. Zira, bu günün Türkiye'sinde, bay bayan çalışan ailelerin ekonomik ve sosyal yapısı, çocuklarını potansiyel hedef haline getirmektedir.

Kaldı ki ülke olarak dünyanın en büyük haşhaş üreticisi ülkesi olması sıfatı ile sadece kendi insanımızı değil, tüm insanlığı düşünen bir sorumluluk bilinci içerisinde olmak zorundayız.

* Afyon sakızının alınmasındaki usul ve bu sebeple morfin oranının azlığı çokluğunu belirleyen bu ifadeler kısaca şöyle özetlenebilir. Soft bölgelerde afyon sakızı kapsül üzerinden daha hassas (bir miktarı kapsülde bulaşık kalması göze alınarak) toplanır dolayısı ile morfin oranı daha yüksektir. % 25-30'a kadar çıkabilir. Dragist yörelerde ise ekici kapsül üzerinden kazıyarak, konaklı vaziyette toplar, dolayısıyla önemli miktarda kapsül parçası afyon sakızına karıştığından morfin oranı % 7-8'lere kadar düştüğü görülmüştür.

Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre: Karahisar-ı Sahip Sancağında Türk-Ermeni İlişkileri

Dr. Muharrem BAYAR*
dr.muharrembayar@hotmail.com

Geçtiğimiz yüzyılın başında Afyonkarahisarlı bir Ermeni aile

"Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve şümullü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak tetkik etmek Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak kendinde kuvvet bulacaktır.

Her şeyden evvel kendinizin dikkat ve itina ile seçeceğiniz vesikalara dayanınız. Bu vesikalar üzerinde yapacağınız tetkiklerde her şey ve herkesten evvel kendi inisiyatifinizi ve millî süzgecinizi kullanınız."

Mustafa Kemal Atatürk

(*) *Araştırmacı-Yazar.*

Büyük Türk Milleti, dünya var olduğundan bu yana üç kıtada silinmez izler bırakmıştır. Bu izlerin sahibi olan bizler dünyaya *"biz varız, binlerce yıllık bir tarihin ve bu toprakların sahibiyiz"* diye haykıracağız.

Büyük Türk milleti, egemen olduğu yabancı kavimleri kendine benzetmekte, kendisinin yabancılara uyma niteliğinden daha az başarı göstermiştir. Türk Milleti fethettiği, üzerinde kendine has kültürü ile devlet kurduğu topraklarda, egemen olduğu topluluklara gösterdiği hoş görü ile büyük tarihinin her devrinde temayüz etmiştir.

Afyonkarahisar'da Ermeni Papazı Hachadur Donelian

Türkün karakterinden gelen bu hoşgörü son üç yüz yılda çok kötü sonuçlar vermiştir. Hun Türklerinin Eurasis'deki hareketleri, vahşi bir hayat süren Slavlar'ı eritip yok etmesi gerekirken, Türk'ün hoş görüsü bu milletleri uygarlığa ulaştırmıştır. Arap Tarihçisi Philip Hatti *"Eğer Türklerde bu karakteri olmasaydı; bu gün Arap Milleti Arap Yarımadasının çöllerine atılmış ilkel bir kavim olmaktan ileri gidemezdi. Fransız Tarihçisi F. Grenard "Baltık Denizlerinden, Lehistan'dan, Macaristan'dan doğuya doğru bütün Avrupa tamamen Müslüman, yepyeni bir millet olurdu. "* demektedir

Ne yazık ki bugün Türkler kendi öz yurtlarından çekilerek özgürlüklerini yitirmişlerdir. İşte Türk hoşgörüsünün son üç yüzyıl içinde acı sonuç budur.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde azınlıklar arasında Ermenilerin ayrı bir yeri vardır. Diğer azınlıklara nispetle *"Millet-i sadıka"* unvanı ile taltif edilmişlerdir. Devletin idari işlerinde görev verilmiştir. Hıristiyan Bizans döneminde İstanbul'da Ermenilere patrikhane kurulması izni verilmemiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra 1461 yılında Ermeni Patrikhanesini kurmuş, başına da Bursa Metropolidi Ovakim'i getirmiştir. Ermeniler tarihleri boyunca en huzurlu dönemi Türk hakimiyetinde yaşamışlardır.

1. Ermeniye (Armenia):

Yer ismidir. Yukarı Ülke demektir. Zaman içinde bu terim anlam kaymasına uğrayarak, tarih de "Hayk Oğullarına" zorla isim yapılmıştır. Yukarı ülke Doğu Anadolu, Azerbaycan, Doğu Gürcistan ülkesini içine alan yüksek yaylaların bulunduğu bölgedir.

Ermeniye (Armenya-Yukarı Ülkenin) Tarihi ile ilgili görüşler:

1.1- Kuzey Irak'ta yaşayan Asurlara ait M. Ö. 1280 tarihli belgelerde bu bölgeye "Ur-Artu" (Yukarı Ülke) deniyordu.

1.2- Asur belgelerinde Urartu kelimesi, Tevrat-ı Şerif de "Ararat Ülkesi" olarak geçer. Ağrı Dağına da "Ararat Dağı" deniyor. Bu dağa Tufan olayından sonra Nuh'un gemisinin konduğu kabul edilir.

1.3- Diyarbakır civarında yaşayan Sami soylu Aramiler'e ait M. Ö. 1000 tarihli belgelerde Dicle Nehrinin kuzeyindeki bu bölgeye "Ar-Mina /Ar-Minyab/Har-Minyab" diyorlardı.[1]

1.4- Pers Kralı I. Darius M. Ö. 519'da Doğu Anadolu Seferinden sonra yazdırdığı Bihsütun Zafer Kitabelerinde "Armina-Armeniya-Armeya" Coğrafya terimi olarak geçer.

1.5-Tarihçi Heradot, ünlü tarihinde (484-425) yıllarında Yukarı Ülkenin (Armenya'nın) hudutları şöyle tanıtılır. Halys (Kızılırmak), Armenya'dan doğar. Fırat Nehrinin kaynakları bu bölgededir. Kilikya ile Armenya arasında Fırat Irmağı huduttur. Doğuya doğru gidilince Kilikya'dan sonra Armenya gelir. Geniş otlakları vardır. Armenyalılar'dan sonra Turani Minniler'in torunları Matianlar bölgesine gelinir.

1.6-Atinalı Ksenophon, M. Ö. 401-400 tarihlerinde "Onbinler" ordusuyla Musul-Siirt-Hakkafi üzerinden hep kuzeye yürüyünce, Çoruh boylarına varmış, buradan da Kemer Dağını aşarak Trabzon'a ulaşmıştır. Bu nedenle bu seferinde gördüklerini anlatan kitabına Yukarı Ülke anlamına gelen "Anabasis" adını vermiştir.

1.7-Emeviler devrinde El cezire Eyaletine bağlı bir amillik iken, sonraları bu eyaletten ayrılarak doğruca hilafet merkezine (Şam'a) bağlanan bu bölgeye Araplar "Ermeniya" diyorlardı.

1.8-Ünlü şairimiz Yunus Emre(1240-1319):

«Dolaştım Urum (Anadolu) ile Şam'ı(Suriye)

Yukarı illeri kamu» şiirinde «Yukarı İl» sözü ile aynı bölgeyi anlatmak istemiştir.

1.9-16. asra ait Osmanlı Vesikalarında bu bölgeye için "Yukarı Canib" deyimi kullanılmıştır. Rumlar buraya "Veri-Asaklı", Ermeniler "Verin Aşkharkh", Gürcüler "Zeda Sopheli" derler.

1.10- Ermeniler menşei ve tarihlerinin başlangıcını mi-

tolojik rivayetlere dayandırarak, Hz. Nuh'un torunlarından "Haig", "Haik" ve "Hayk" adlı bir atadan geldiklerine inanırlar. Bu milletin "Ermenistan/Armaniya" sözcüğü ile ırkı yönden hiçbir ilgisi yoktur. Bu milletin için "Ermeni" sözcüğünü sosyolojik anlamdan Türkler ve bazj yabancılar kullanır. Kendileri bilimsel literatürlerinde sosyolojik anlamda kullanmazlar, coğrafi terim olarak kullanırlar. Rum kelimesi de "Romalı" anlamına gelmesine rağmen "Anadolu" anlamında kullanılmıştır. Coğrafya terimidir. Kayıtlarda Anadolu için "Bilâd-ı Rum", Selçuklu Sultanları içinde "Sultan-ı Rum" terimleri kullanılmıştır.

Afyonlu Ermeni
Benjamin Ketikyan

"Antranik yekhbar, ertang Dasgasdan" (Antranik kardeş, gidelim Türkiye'ye) Carteng Turkeri, darniHayasdan" (Kıralım Türkleri, olsun Ermenistan) (Antranik Marşı)

"Zeytun'da o gün de yer gök inledi
Kışlanın askeri figan eyledi
Elbette Tanrı da Hay'mış denildi
Yeniden tazelendi Ermeniyan dini"

Zeytun Mersiyesi

Örneklerinde görüldüğü gibi Ermeni literatüründe Hay Ermeni, Hayasdan ise Ermenistan anlamında kullanılmaktadır. Ermeni sözcüğü coğrafya terimidir.

1.11-Asur, Med, Pers, Park kitabelerinde, Ksenofon, Heradot ve Strabon gibi İlkçağ kroniklerinin eserlerinde "Hayk" ve "Hayastan' sözcükleri geçmez.

1.12-Ermeni sempatizanı olarak bilinen Fransız Prof. Dr. Jean Laurarent 1920 yılında yayınladığı "Reuve des Etudes Armeniennes" (Ermeni Etüt Dergisi)isimli dergide yazdığı makalesinde: "Gerçekten yazılı tarihin başlangıcından beri Ermenistan adı verilen bir bölge vardır. Fakat asırlardan beri bu şekilde sınırlanan ülke bir devlet değil, bir coğrafya terimidir. Şüphesiz Ermenilerin bu bölgede yaşadıkları olmuştur. Fakat bu bölgeye sırf Ermenistan adını taşıdığı için, ne Ermenilerin mukadderatı, nede Ermenistan Devleti adını taşıyan bir devletin kesinlikle bağlanamaz. "

1.13- Ermeni Tarihçisi Prof. Dr. N. Adutz, İngiliz Tarihçisi C. A. Burney ile D. M. Lang isimli ilim adamları: "Kendilerine Hayk diyen bu millet Yunanistan'ın Tesalya Bölgesinden gelmişlerdir. Anadolu kökenli değildir. Bu nedenle bu milleti Doğu Anadolu'da Yukarı İller'de (Ermeniyede) aramak yanlıştır. Tesalya'da aramak gerekir. ' Anadolu'nun otokton halkı değildir.

1.14-Doğu Anadolu'da bazı şehirlerinin isimlerinin ve yer isimlerinin Ermenice olduğu iddiasın karşılık;Rus Ermeni'si dil uzmanı Acaryan'ın yayımladığı "Büyük Ermeni Lügatı"nda geçen şu sözcükler dikkati çeker. "Ararat, Van, Daron, Garin (Erzurum), Masis" vs. gibi kelimelerin Ermenice ile hiç ilgisi yoktur. Bu sözcükler Urartu dilinden gelmiştir.

1.15- Ünlü Ermeni Tarihçisi Kevork Aslan: «Ermeniler derebeylik halinde yaşamışlardır. Birbirlerine vatan hissi ile bağlı değillerdir. Aralarında politik bir bağ yoktur. Yaşadığı prensliğe bağlıdırlar. Vatanseverlikleri bölgeseldir. Birbirlerine politik bağlarla değil, gelenekleriyle, dilleriyle ve dinleriyle bağlıdırlar. Ermeni uygarlığında devlet, vatan, millet kavramı yoktur. Ermenistan siyasal bağımsızlık yerine, kişisel özgürlüğü tanımıştır. "

Ermeni tarihçilerinin gerçek itiraflarında da görüldüğü, Ermenilerin belli bir vatanları yoktur. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde dağınık halde yaşamışlardır.

2. Anadolu'da Ermenilerin Yaşadığı Yerler:

Ermeniler yoğun olarak Doğu Anadolu ve Güney Anadolu'da yaşamışlar. Tarihte en büyük Ermeni tehcir Roma ve Bizans zamanında olmuştur. Roma generali Pompe ordularıyla Ermenistan'ı işgal etti. Bu Roma İmparatorluğu ile İran'daki Arsasidler arasında tampon bölge oldu. M. Ö. 66 yılında Romalılar Ermenileri batıya sürdü.

Hıristiyanlığın Anadolu'da yayıldığı yılla da Grek kiliseleri ile Ermeni kiliseleri arasında anlaşmazlık çıktı. Bu sürtüşme 4. asra kadar devam etti. Bizans İmparatoru bu huzursuzluğu gidermek için Ermenistan'ı Ermenilerden temizleme politikasını izledi. Böylece huzuru sağlayacak ve Ermeni kiliselerinin yayılmasını engelleyecekti. Bu nedenle elliden fazla Ermeni derebeyini halkı ile beraber Balkanlara tehcir etti. 640 yılında bu bölgeyi işgal eden Araplar 12 bin Ermeni'yi öldürdü. 35 bin Ermeni'yi esir alarak Suriye taraflarına götürdü.

11. asra kadar süren Arap-Bizans çekişmesi Ermenileri perişan etmiştir. 1015 yılında Türkler Anadolu'ya akın yapmaya başladılar. Araplar ile Bizans arasında ezilen Ermenileri Türkler kurtarıp, huzura kavuşturmuşlardır. Türklerden çekinen Bizans İmparatoru, Ermenilere olan baskısını daha da artırmıştır. Bizans Kiralı II. Basil ordusu ile Ermenistan baştan başa çiğnedi. Şiddetli bir kış günü 14 bin Ermeni'yi çoluk çocuk Sivas'a sürdü

1071 Malazgirt Zaferi Anadolu'yu Türk yurdu yaptı. Ermeni Tarihçi Urfalı Matheos'un dediği gibi: "İnsanların en adili, en akıllı ve kudretlisi olan Melikşah bütün insanlara ve Hıristiyanlara karışı baba gibi idi. Bütün Rum ve Ermeniler kendi istekleri ile onun yönetimine girdiler. " Krûnik kaynaklardan Süryani Mihael. "Türkler şirretti ve rafizi Rumlar gibi kimsenin dinine ve inancına karışmıyor, hiçbir baskı ve zulüm düşünmüyorlardı." diyerek tarihî gerçeği ortaya koydu.

Hıristiyan Bizans, Hıristiyan Ermenilerin İstanbul'da Patrikhane açmalarını yasaklamış, Anadolu'da da Ermeniler yoğun olduğu yerlerde patrikhane açmalarını engellemişlerdi. Fatih İstanbul'u fethettiği sırada biri Kudüs'e diğeri Eçmiyazin'de iki Gregoryen Ermeni patrikhanesi, bir de Sis'te Katolik Ermeni Patrikhanesi olmak üzere üç Ermeni Patrikhanesi bulunuyordu. Fatih Sultan Mehmet Han 1461 yılında İstanbul'da patrikhaneyi kurdu, başına da Bursa Metropolidi Ovakim'i getirdi. Rumlara tanıdığı bütün imtiyaz ve hakların aynısını Ermenilere de tanıdı.

Yerel giysiler içinde bir Ermeni kadın

Yavuz Sultan Selim 1516 yılında Mısır Seferine çıkmış, Suriye ve Filistin'i topraklarımıza katmıştır. Ermeni patriği III. Serkis mahiyeti ve halkı ile Yavuz Sultan Selim'i Kudüs'te karşılamış, sertliği ile tanına ünlü padişah Ermenilere karşı yakın davranmış, 09 Kasım 1517 tarihili bir ferman göndererek Ermenilere imtiyazlar vermiştir. I. Dünya savaşından sonra bu topraklar elimizden çıktıktan sonra Ermenilerin bu yetkilerini pek çoğu kaybolmuştur. Günümüzde Arap ve İsrail arasında ezilmektedirler.

1071 Malazgirt Zaferinden günümüze kadar Anadolu'da Türkler ve Ermeniler beraber yaşamışlardır.

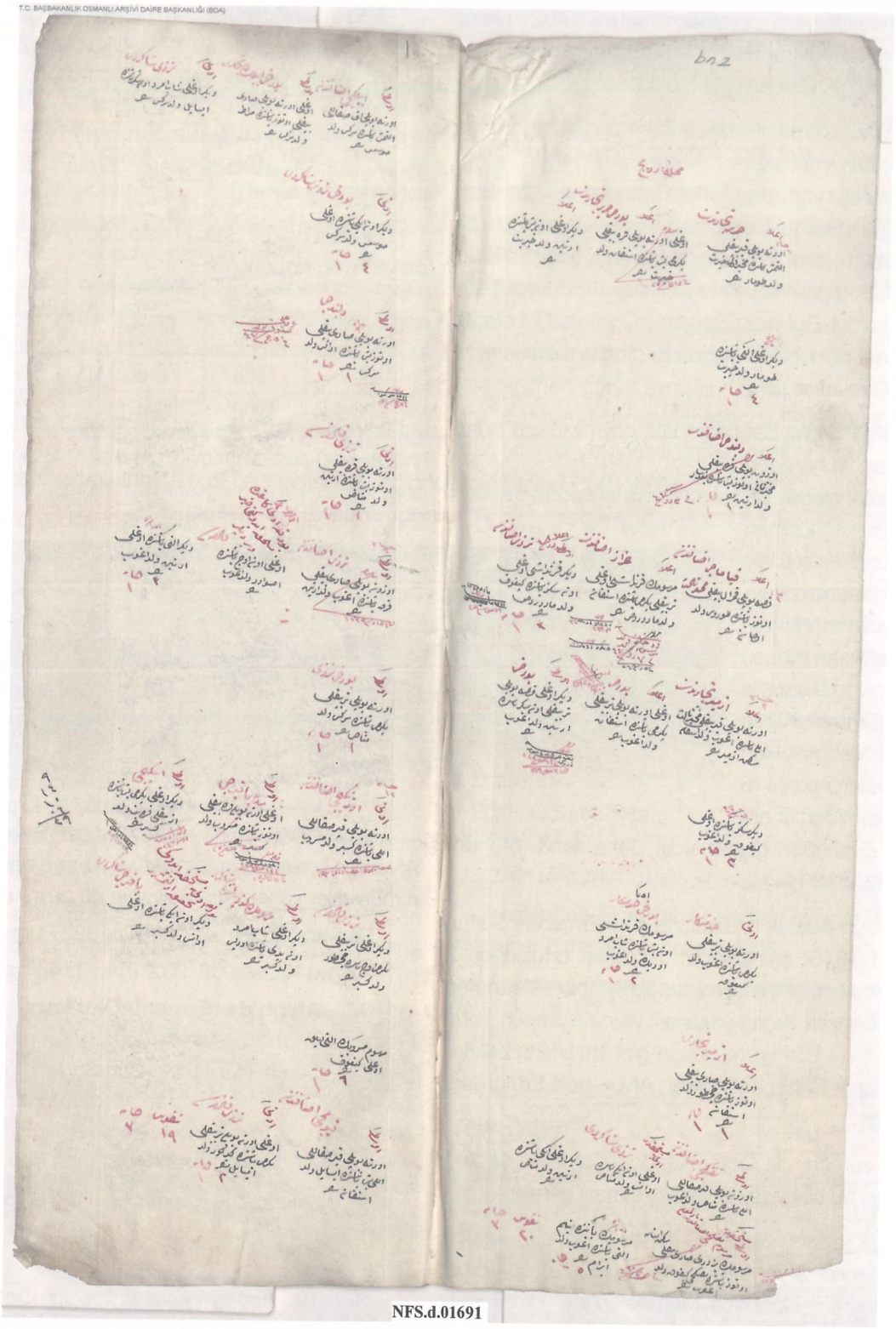
3. Afyonkarahisar'a Ermenilerin İskanı:

3.1. Afyonkarahisar Anadolu'daki en eski yerleşim merkezlerindendir. Arkaik Devirde "Synnada" (Şuhut) iline bağlı "Akroenos" isminde bir ilçe merkezidir. Sürekli Arap ve Türk akınlarına sahne olmuştur.

3.2. 1116 tarihinde Bizans kralı Aleksi Komnen kendi

3. 6. 1253/1837 Tarihli Karahisar-Sahib Nüfus Kayıd Defterinde Kayıtlı Ermeni Mahalle ve Köyleri

S. NO	DOSYA NO	SAYFA NO	MAHALLE	MAHALLE SAKİNLERİ
1	1694	0001	Ardıç Mahallesi	Türk-Ermeni
2	1694	0020	Hisar Önü Mahallesi	Ermeni-Rum
3	1694	0023	Ak Mescid Mahallesi	Türk -Ermeni
4	1694	0023	Molla Bahşi Mahallesi	Türk-Ermeni
5	1694	0024	Kara Katip Mahallesi	Türk-Ermeni
6	1694	0026	Taç-ı Ahmet Mahallesi	Türk –Ermeni
7	1694	0029	Doğancı Mahallesi	Türk-Ermeni
8	1694	0032	Cami-i Kebir Mahallesi	Türk-Ermeni
9			Canbaba Mahallesi	Ermeni
10			Mecidye Mahallesi	Türk-Ermeni
11			İğneci Mahallesi	Ermeni
12	1694	0035	Yukarı-ı Pazar Mahallesi	Türk-Ermeni
13	1694	0038	Zaviye-Sultan Mahallesi	Türk-Ermeni
14	1699	0004	Nasrani Mahallesi	Ermeni-Rum
15	1692	0028	Anıstına Mahallesi	Ermeni-Rum
16			Sodop Toros Mahallesi	Ermeni-Yahudi
17			Ermeniyan Mahallesi	Ermeni
18			Kilise Mahallesi	Rum
19			Yahudiyan Mahallesi	Yahudi
20	1691	0025	Çatal Çeşme Çiftliği	Ermeni
21	1691	0026	Hacı Sarı Hani Çiftliği	Ermeni
22			Corcu Kebir (Sadık Bey)	Ermeni
23			Corcu-Sağir (Fethi Bey)	Ermeni
24			Çay-Tokatlıyan Çiftliği	Ermeni
25			İshaklı/Dereçine-Kavak Çft.	Ermeni

1247/1831 Tarihli Karahisar-ı Sahip Nüfus kayıt defterine kayıtlı Ermeniler

sınırları içindeki kaleleri ve yolları onarıp, doğuya yapacağı sefere hazırlık yaptı. Aynı kalabalık bir ordu ile İstanbul'dan çıktı. Eskişehir üzerinden Bolvadin önüne geldi. Sefere tarihçi kız kardeşi Anna Komnen'de katıldı. Bolvadin Ovasında hazırlık yaparken Büyük Türk komutanı Emir Mengücek (Emir Monolog) baskın yaptı. Amacı Bizans ordusunu Bolvadin'de yok etmekti. Neye uğradığını bilemeyen Bizans askerleri Kemerkaya'ya doğru çekildi. Sultan Melikşah yardıma geldi. Düşman barış istemek zorunda yapıldı. 1116 tarihinde yapılan "Bolvadin Anlaşması" sonunda Bizanslılar Afyon civarını terk etti. Bu tarih, Afyon ve civarının Türk Yurdu olduğunun tarihidir. Bu tarihten sonra bu civara yerleştirilen Oğuz boyları Afyon ve civarını Türkleştirdi.

Afyon'daki Altıgöz Köprüsü'nün üzerindeki H. 606/M. 1209 tarihi bu bölgenin 13. asrın başlarında Türkleştiğini gösterir. [9] Selçukluları takiben Sahip Ata Oğulları hakim oldu. 1341 yılında Germiyan oğullarına geçti. II. Yakup

Bey zamanında Osmanlı topraklarına katıldı. 1402 Ankara Savaşın'dan sonra tekrar Germiyan Oğullarına geçit 1428 yılında kesin olarak Osmanlı şehri oldu.

3.3. Afyon, Osmanlı idaresinde Anadolu Eyaletine bağlı bir sancak merkezidir. "Karahisar-ı Sahib" adıyla anılan bu sancağın 16. asır Tahrir Defterlerine göre: Bolvadin, Sandıklı, Şuhut, Sincanlı, Barçınlı, Çoğu, Şuhud, Karamık kazaları vardı. 17. asırda bu sayı değişti. 1839 yılında Hüdavendiğar Vilayeti teşkilatlanınca buraya bağlı mutasarrıflık oldu. Bolvadin Sandıklı, Çivril ve Çal olmak üzere 4 kazası oldu. 1815 yılında bağımsız mutasarrıflık. 1922 yılında vilayet oldu.

Karahisar-ı Sahip Sancağındaki gayri Müslim nüfusun ne zaman ve nereden geldikleri kesin olarak bilinmemektedir. Osman Turan'a göre: Bu civardaki Rumları I. Gıyaseddin Keyhüsrev Menderes Havzası'ndaki Müslüman nüfusu dengelemek maksadıyla getirmiştir. Ermeniler ise Fatih Sultan Mehmet Han Karaman beyliğine 1476 yılında son verdikten sonra Konya-Sille civarından gelmişlerdir. Daha sonra muhtelif yerlerden Yahudiler gelmişlerdir.

Ömer Fevzi Atabek'in tespitine göre Ermeniler Sultan Divanî (1441-1540) zamanında. 16. asrın ortalarında 7 hane gelerek Afyon'a yerleşmişlerdir. Strabon, Ksenofon Arrianus ve benzeri İlkçağ yazarları, Anna Komnen, İbn-i Batuta gibi, İbn-i Bibi ve Aşıkpaşa gibi yazarların eserlerinde Karahisar-ı Sahip anlatılırken Afyon'daki Ermenilere ait bilgi yoktur.

Bizans zamanında Doğu Anadolu'dan tehcir edilen Ermenilerden bu bölgeye de gelmiş olması gerekir.

3.4. Karahisar-ı Sahip Şer'i sicillerindeki kayıtlara göre Ermeniler Afyon'da yoğun olarak "Sorop Toros, Anıstana, Nasrani, Canbaba Mahallelerinde" otururlardı. Bunun dışında diğer mahallelerde oturan Ermeniler vardır. Ermenilerin bir kısmı önceleri Corc-i Sağir (Fethi Bey) Corc-i Kebir (Sadık Bey), Mıyıl (Nuri Bey), Mırık (Salar) gibi verimli toprakların, zengin çiftliklerin bulunduğu yerlerde otururlardı. Çay-Bolvadin arasındaki çiftliklerin büyük bir kısmı, Çay İlçesinin Cumhuriyet Köyünün olduğu yerdeki Çayırkimlayık metruk köyündeki Tütürciyan ve Tokatlıyan çiftlikleri, Sultandağı-Dereçine'nin Kavaklı mahallesindeki çiftlikler Ermenilere aittir. Bu Ermenilerin bir kısmı Akşehir'den, bir kısmı Afyon'dan gelerek buralara yerleşmişlerdir.

3.5. Afyon'da Ermeni nüfusu: Ermeniler genellikler Afyon'un merkezinde ve büyük kazalarında oturuyorlardı. 18. asırda Celali İsyanları sırasında köylerdeki Ermeniler Afyon merkeze taşınmışlardır. Ayrıca aynı devirde Konya'dan, Isparta'dan, Kütahya'dan Ermeniler Afyon'a göçmüştür. I9. asırda köylerde Ermeni nüfusuna rastlamıyoruz.

Hüdavendiğar Salnamesine göre Afyon ve kazalarında yaşayan Ermeni nüfusu:

S. No:	Yıllar	Türk	Ermeni	Rum
1.	1885	48. 316	4. 650	25
2.	1888	72. 606	4. 812	18
3.	1906	95. 476	6. 271	59[15]

1324/1908 Tarihli Hüdavendigar Salnamesine Göre Afyonkarahisar'da Yaşayan İslam-Ermeni-Rum ve Yahudi

S. NO	KAZALAR	İSLAM	ERMENİ	RUM-YAHUDİ	OTURDUĞU YERLER
1	Karahisar-Şuhut	89. 128	6. 271	77	Mahalle ve Köylerde
2	Bolvadin-İshaklı-Çay	38. 007	8	3	DDY. memurları
3	Sandıklı-Dinar-Tazkırı	91. 482	149	392	Mahalle ve Köylerde
4	Aziziye-Han	39. 764	74	114	İnkılap Mahallesinde
	TOPLAM	258. 381	6. 502	586	

1324/1906 tarihli Hüdavendiğar Salnamesine göre Afyon'un ilçelerinden Sandıklı ve Aziziye'de(Emirdağ) gayri müslimler yaşamıştır. Bolvadin'de gayr-i müslim yoktur.

Sandıklı Kazası: 92. 023 Türk-392 Rum- 169 Ermeni[16]

Aziziye Kazası: 39. 952 Türk -114 Rum- 74 Ermeni[17]

3.6. Afyon'da Ermeni Okulları: 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 İslahat Fermanı ile gayr-i müslimlere geniş yetki ve haklar tanınmıştır. Bu tarihten sonra bütün kayıtlarda "Devlet-i Âliye teb'asından Ermeni Milletinden" tabiri kullanıldı. Önceleri kiliselerde eğitim ve öğretim yapıyorlardı 1920 yılında Afyon'da iki tane kilise vardı.

Afyon merkezde Keğork Ağa(1881-1883), Aziziye'de (Emirdağ) Ohannes Ağa(1879-1890)belediye başkanlığı yapmışlardır.

3. 7. 19. asırda yeni sistemle eğitim ve öğretim yapan ibtidaiyeler, rüştiyeler, idadiler açıldı. Afyon ve kazalarına yeni okullar açılırken, Ermenilere de aynı haklar tanındı. Kaynaklarda bu okullar hakkında şu bilgiler vardır.

a) 1317/1899 tarihli Maarif Salnamesinde 3 tane Ermeni Rüştiyesi gösterilmiştir.

S. No	Mektep Derecesi	Talebe sayısı	Tarih-i küşad
1	Rüştiye	180 erkek	10 Ağustos 1313
2	Rüştiye	130 erkek	10 Ağustos 1313
3	Rüştiye	63 kız	10 Ağustos 1313[18]

4. Afyonkarahisar'da Türk Ermeni İlişkileri:

Türklerle uzun yıllar beraber yaşayan Ermeniler dinleri dışında bütün sosyal yaşantılarını Türk yaşantısına uydurmuşlardır. Karahisar-ı Sahib ve Bolvadin Şer'i sicil-lerindeki tereke kayıtlarında görülebilir. 18. asrın başlarında Afyon'da ticari hayatın gelişmesi, ekonomisinin zenginleşmesi Ermenileri ekonomik hayata hakim kılmıştır. Çok zenginleşmişler Afyon Vilayeti içindeki gelir getiren bütün zengin çiftliklere, hamamları, hanları ticarethanelere sahip olmuşlardır. 19. asırdan itibaren yerel yönetimlere hakim olmuşlardır.

4. 1. Afyon ve Civarında oturan Ermeniler Türkçeden başka dil bilmezler:Afyon ve civarını gezen seyyahların hatıralarından topladığım bilgilere göre Köylerde yaşayan Ermenilerin Türkçeden başka dil bilmediklerini, şehirlerde yaşayan Ermenilerin Türkçeden başka dil kullanmadıklarını tespit ettim. Ancak İstanbul'a yüksek öğrenime giden Ermenilerin orada Ermenice öğrendiklerini, azınlık olan bunların Ermenice konuştuklarını tespit ettim. Afyon ve civarında eski özel kütüphaneleri tespit ederken Arap Harfleriyle yazılmış, Türkçe pek çok *"Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedid"* ile *"İncil-i Şerif"* gördüm. Bunlardan kendi arşivimde de vardır. Afyon ve civarında yaşayan Ermenilerin Türkçeden başka dil bilmedikleri ve ibadetlerini de Türkçe yaptıklarını gösterir. Afyon ve civarını gezmiş seyyahların tespitlerinde de görüyoruz.

a) Ermeni asıllı gezgin yazar Polonyalı Tıbır Simeon 1623-1625 yıllarında Anadolu'yu dolaşmıştır. Afyon'la ilgili gözlemleri şöyledir:

"Yenişehir'den Sivrihisar'a ve oradan afyonun yetiştirildiği Karahisar'a geldim. Burada Osmanlı'nın sarp yüksek, harikulade ve metin bir kalesi var. Kale aşağısında şehri geden yol üstünde Ermeniler otururlar. Kagir bir kiliseleri vardır. Bir çeyrek mil uzakta bir Ermeni köyü vardır. Köyde manastır vardır. Karahisar'da yaşayan Ermeniler kiliseleri Ankara piskoposluğuna bağlıdır. Ermeniler taşradan gelenler hariç olmak üzere, Konya ve diğer yerlerdeki ırkdaşları gibi kendi dillerini bilmezler ve Türkçe konuşurlar "[1]

b)Evliya Çelebi 1671 yılında Afyon-Isparta-Antalya ve civarını gezer. Afyon hakkında şunları söyler: *"Osmanlı ülkesinde 6 Karahisar vardır. Bu Anadolu Karahisar sancak beyi yönetir. Hassı'240. 299 akçadır. Yeniçeri serdarı, dizdarı, 200kaleneferivardır. 120 parça köye sahiptir. Halkı zengindir. Güzel giyinirler. Gayr-i Müslimler Türkçe'den başka dil bilmezler. Karahisar-ı Sahib'in merkezinde 4. 600 müslüman, 1000 hane gayr-i müslim evi vardır. Kazaları Bolvadin, Sandıklı, Sincanlı, Şuhut, Çule, Barçınlı, Karamık ve Çal'dır. "*[3]

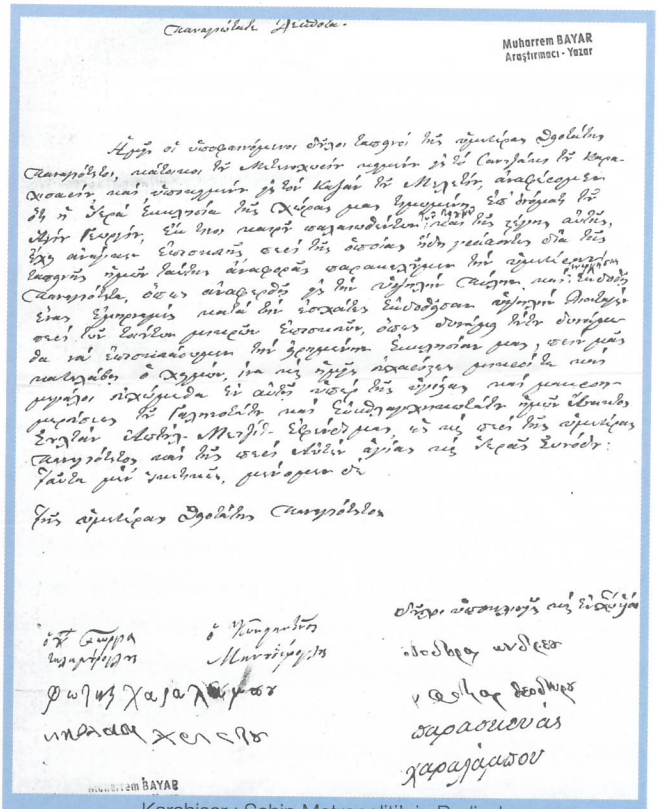
c) Ünlü Fransız Tarihçi Chales Texier, Afyon'u gezer tarihî ve sosyal özelliklerini anlatır. *"Burada oturan gayr-i müslimler Türkçe'den başka dil bilmezler. "* diyerek gayr-i müslimlerin Türk Kültüründen etkilendiğini gösterir. [14]

Bulardan başka Sir Francis Beafort, W. Mratin, Leake, C. Fellovvs, C. Huart eserlerinde aynı tespiti yapmışlardır.

4. 2- Afyon'daki Ermeniler bütün idari birimlerde etkin olarak görev almışlardır. Meclis İdare azalığı, belediye meclis üyeliği, mahkeme kalemleri, nafıa komisyonu, nakliye komisyonu, muhacirin komisyonu, Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, ziraat ve sanat odası, telgrafve posta idaresi, divan-ı umumi idaresi, reji idaresi, Demir yolları işletmelerinde görev almışlar. Örnek olarak 1324/1906 tarihli Hüdavendiğar Salnamesinde Ermenilerin görev aldığı idari birimler ve görevli Ermeniler şunlardır.

Görevli oldukları birimler	Görevli Ermeniler
1. Liva Meclis İdare Azaları	Davit Efendi, Agob Efendi
2. Muhasebe Kalemi	Başkatip Kigork, katip Mardiros Efendi
3. Mahkeme-i Bidayet Hukuk D.	Ohannes Efendi
4. Mahkeme-i Bidayet Ceza D.	Ohannes Efendi.
5. Nafı'a Komisyonu	Leon Efendi
6. Orman İdaresi	Dikranyan Efendi
7. Belediye Dairesi	Işılyan, İstepan, Refail
8. Ziraat Bankası Şubesi	Agob Efendi
9. Ticaret ve Sanat Odası	Toros Efendi
10. Ziraat Odası	Agop Efendi, İstepan Efendi
11. Divan-ı Umumiye İdaresi	Karabet Efendi

İlçelerinden Bolvadin, Sandıklı ve Aziziye'de Ermeni memurlar bankalarda çalışmışlardır.

Karahisar-ı Sahip Metropoliti'nin Padişah Sultan Abdülmecid'e yazdığı arize

4.3. Ermeniler Afyonkarahisar da her devirde huzur içinde yaşamışlar, Sürekli hoşgörü ve yardım görmüşlerdir. Kiliselerinin tamirinde dahi yardımcı olunmuştur.

"Efendimiz Hazretleri,

Biz yüceliğiniz karşısında saygıyla eğilen kullarınız; Karahisar sancağında bulunan vatandaşlarınızız.Belirtmek isteriz ki, Saint George ismini onurlandıran bölgemiz kilisesi eskidiğinden dolayı harap durumdadır. Duvar resimleri ve duvarlarda malumunuz ciddi bakıma muhtaçtır.

Bu naçizane mektupla siz padişah hazretlerine kış gelmeden evvel terk edilmiş kilisemizi onarmak için bu küçük piskoposlukla ilgili olarak son çıkarılmış emre uygun olarak düzenlemenin yapılması için Bab-ı Alî'ye talepte bulunmanızı rica ediyoruz.

Böylelikle biz genciyle yaşlısıyla yüce, yardımsever padişahımız Abdülmecid Efendinin sağlığına ve tahtta geçireceği uzun günlere duacı olalım. Efendimiz hazretleri karşısında saygıyla eğiliriz."

George Telemusoğlu
Constantine Minusitioğlu
Fotis Haralampay
Nikolas Christou
Theador Andrev
Mark Theodorau
Baraskeros Haralampay

Grekçeden çevirdiğim bu vesika Afyon halkının gayr-i Müslimlere karşı ne kadar hoşgörülü olduğunu gösterir.

4. 4- Karahisar-ı Sahib Şer'i kayıtlarından çevirdiğim bir Ermeni'ye ait tereke incelendiğinde Türk Sosyal yaşamının, Ermenileri ne kadar etkilendiği görülecektir. Ayrıca kendilerine tanınan sosyal ve ekonomik imkanlarla tefecilik yaparak çok zenginleşmişlerdir. Şehrin merkezinde sarraflık yaptığı, ayrıca 975 fazla fakir Türk köylüsüne faizli para ve mal vererek sömürdüğü görülecektir.

"Medine-i Karahisar-ı Sahib mahallatından Mecidiye Mahallesi ahalisinden Devlet-i âliye teb 'asından Ermeni milletinden iken bundan akdem vefat iden Sarraf oğlu Heci Samak veledi Heci Mirat veledi Sergiz'in veraset-i zevce-i metrukesi Sennebel binti Ba'dyar ile sulb-i kebir kızları A'vva ve Marım ve sulb-i sağir kızı Nursi'ye ve sulb-i kebir oğulları Agob ve Emşahir'e münhasır olduğu bi'l-ihbar inde'l-şer'ül-envar zahir ve mütehakkık oldukdan sonra sağire-i mezbure Nurse'nin validesi tesviye-i umurlarına kıbe'l-i şer'den mensup vasi-i zevce-i mezburesiyle tarafından kezalik hisse-i irslerine ahz ve kabza vekil-i sicil-i şer'iyesi zevci ve İstepan veledi Artin ve benat-ı kebire -i mezbure Marım tarafından kezalik hisse-i irsiyesini ahz ve kabza vekil sicil-i şer'iyesi zevç ve oğlu Kabril veledi İsteban ve ibn-i kebir-i merkum Agob taleb ve ma'rifet-i şer'ile tahrir ve bi'l-müzayede beyi'i ve takdim ve beyne'l-verese taksim olunan tereke-i müteveffa-i mezburdurki ber-vechhe ati zikr ve beyan olunur. Harri fi'l-yevmü'l-hadi ve'l-işrın min Sâferü'l-Hayr lisene Erba' ve tıs'ain ve mieteyn ve elf.

Ot memlu basma yasdık, müsta'mel minder, yün memlu döşek, cedid kilim, defa kilim cedid zili, orta halısı, köhne orta, cedid halı seccade, basma 1 top, müsta'mel kilim, müsta'mel yorgan, defa döşek, defa yorgan, defa yasdık, defa müsta'mel kilim, Yün memlu minder, tahta sandalye, boyalı sandalye, yün memlu döşek, ot memlu köhne yasdık, çöp memlu basma yasdık, köhne seccade, mak'at yüzü, köhne penpe ve yün memlu mak'adyüzü, köhne kilim, köhne seccade, kahve takımı, kebir şamdan çift, sağir şamdan, leğen ma'a ibrik, döğme mangal, defa mangal, kaşık ve nacak takımı, ruğanlı tepsi, kazgan, kapak, evan-i nuhasiye, demir karyola, müs-ta'mel çuka kıl kürk, şimşir kaşık, kebir mir'at, köhne çuka balasa, mum sağir, hırda-vat-ı menzil, sim nargile, buhurdanlık, tatlı tepsisi, dirhem, 186 kile hınta, 21 ölçek şa'ir, 20 ölçek çavdar, dişi merkep ma'a sıpa, Corcalı İsmail'325 ölçek hınta, 32, 5 ölçek şa'ir, Akviran karyeli Kethüda oğlu Salih zimmetinde ekin, Çobanlar karyeli Süleyman zimmetinde müşterek 20 ağnam, 23 erkek toklu, 23 kancık toklu, 2 koç, 38 ana koyun, 93 senesi(1877)ortakçılara verilen tohumluktan hasıl olan 77 kile sünter, 244 kile hınta, 20 kile haşhaş, 37kile şa'ir.

Yekun: 76. 576, 5 lira mevcut malının bedelinin yanı sıra Afyon merkez ve merkeze

bağlı köylerde oturan kişilerde 285. 927 lira alacağı çıkmıştır."

4. 5-. 19. asra ait Karahisar-i sahip şer'iye sicillerindeki kayıtlara baktığımız zaman Ermenilerin kuyumculuk, sarraflık, terzilik, kunduracılık doktorluk, veterinerlik, mimarlık dülgerlik, bakırcılık, saatçilik, attarlık, tuhafiyecilik gibi mesleklere hakim oldukları görülür. Bu asırda köylerde Ermelerin kalmadığını hemen hepsinin büyük merkezlerde toplandığını görüyoruz. Köylerden göçenler topraklarını orada yaşayan Türklere ortakçılık yolu ile kiraya vermişlerdir.

4. 6-19 asrın sonu ve 20. asrın başlarında Afyon ve kazalarında yapılan resmi binaların mimarlarının Afyon'lu Ermeniler olduğu görülür. Bunlardan George Parmakyan ve Pilav oğlu Avedik Avdis en meşhurlarındandır.

Avedik Avdis, Bolvadin'de Hacı Mahmut Camisi, Kırklar Camisi, Kocatepe Mektebi, Bolvadin Rüştiyesini yapmıştır. Afyon'da Afyon Lisesi, Belediye eski binası, Hükümet konağı, eski Memleket Hastanesi bu kişinin eseridir.

Halk arasında Corcalı gavuru ismi ile bilinen George Parmakyan 1900-1905 yılları arasında Bolvadin Çarşı Ca-

1900 yılı başlarında Afyonkarahisar'da halı dokumacılığıyla uğraşan bir Ermeni aile

misini yapmıştır.

4. 7-Ermeniler zaman içinde Türk töresini yaşamaya çalışmışlardır. Türk mahallelerinde Nevruz geldiğinde yapılan şenlikleri taklit ederek her 23 Nisan günü ateş yakıp, kendilerince Nevruzu kutlamışlardı. Türklerde aynı gün ateş yakarak ikinci defa yaptıkları kutlamaya *"Gavur Köpürü"* demişledir. Nevruzun iki defa kutlaması yalnız Afyon'da yapılır. Başka bir yerde rastlamadım. Bu töre hala devam eder. [21]

4. 8-İnceme yaptığım Afyon ve Bolvadin Şer'i sicillerinde Müslümanların yaşamına, hoşgörüsüne hayran olan Ermenilerden bazıları Müslüman olmuşlardır.

«Fi'l-asıl Kütahya mahallatından Alaca Mescid Mahallesinde mütemekkin olup Ermeni taifesinden Gazez Alexi veledi Ağye nam kimesne meclis-i şer'i envere gelip bi't-tavi ve'r-rıza şöyle ıkrar-ı tam ve takriri kelam idüp bana elhamdülillah teala inayet ve hidayet-i rabbani yetişip akl ve rüştime istiab etmekle dini batıldan çıkıp'dini İslamı kabul eyledim deyu kelimeteynü'l-şehadeteyni teleffuz ve cehrenEşhedüenlailahe illa Allah ve Eşhedü enla Muhammedü'n-abdühü ve resulihi deyip Muhammed ismiyle tesmiye olunduğu bu mahalle şerh verildi. 03. Rebiü'l-Evvel 1181 / 1767"

"Nasara mahallesinde mütemekkin iken bundan akdem şerefi İslam ile müşerref olan Egsebed namında zevcem olan zimmiye dahi bermuktezayi şer'i islam arz olundukda ibra eylediği ecilden beyinlerine tefrikine hükm-i şer'i laik olduğu bu mahalle kayd-ı şûde Rebiü'l-evvel. 1160 / 1747

Afyon'un yetiştirdiği nadir insanlardan Ömer Fevzi Atabek hatıralarında bir Ermeni kızının *"Ezan-ı Muhammediye"* hayran olup, Müslümanlığı kabul etmesi ve ezanı okuyan müezzinle evlenmesini şöyle anlatır:

"H. 1312/M. 1894 yılında Sülüm ile Mısri arasında Abdi Kadı mahallesinde oturan Fazlıoğullarından asıl bir aileden Emine Hanımdan öksüz kalan Mehmet, Bekir ve Ali isimlerindeki çocukları yanına alarak büyütmüş;büyüğü olan Mehmet şimal-i garbinde ve 5 saat mesafede bulunan Leğen Köyüne çekilerek bakkallıkla iştigal ve kardeşi Bekir'i de yanına almış;Bekir Karakatip mahallesinden bir aile kızı ile evlenmiş ve bu mahallede oturuyormuş. Arasıra ağası Mehmet'in yanına köye gidip, gelirmiş. En küçükleri olan Ali'de halası Emine'nin yanında kalıyormuş. Ali büyümüş gelişmiş 17, 18 yaşlarında yakışıklı delikanlı olmuş. Arasıra Karakatip'de oturan ağası Bekir'in yanına gelir gidermiş. Karakatip Camisinde mü'ezzinlik yapar ezan okunmuş.

Ulu Cami'nin garbında ve 1 dönüm mesafede bulunan ve Ermenilerin oturdukları kısımda han gibi büyük bir ahşap bina vardı. Halk buraya hayrat diyordu. Burada Ermeniler halı dokurdu. Ali, Karakatip Camisinde ezan okuduğu zaman hayratta halı dokuyan Ermeni kızları, Kırklar

makamındaki mahallede oturan Ermeni kızları kendinden geçip, ihda etmeye karar vermişler.

Güzel Ermeni kızlarından, en güzeli olan Güllü ezanı okuyan mü'ezzin Ali'ye aşık olmuş, Ali'nin ağası Bekir'in evine kaçmış;Kelime-i Şehadet getirip Müslüman olmuş.

Ali'ye varacağını söyleyince, Bekir, adliyeye haber vermiş, kadı efendi tensip ve mü'sadesiyle kız emniyete götürülüp orada misafir edilmiş.

Güllü'yü oğlan kardeşine alma isteyen komiser, kızı Ali'ye varmaktan vazgeçirememiş, bu olayı takiben kızın babasına haber vermişler, kızın babası, mahallenin papazı gelmiş kızı yine Ali'den vazgeçirememişler.

Kadı Efendi gelmiş, kızı bir odaya alarak papaza telkinat-ı diniyede bulunmasını istemiş, kız ben Müslüman oldum diye reddetmiş, ikna olmamış, odaya kızın ebeveyni girmiş. Babası kızı ikna edemeyince dövmeye başlamış, tam öldüreceği sırada kadı efendi müdahale ederek papazı ve Ermeni babayı odadan çıkarmış. Kız bir • süre yalnız kalmış, bu sefer papaz bir kese altın ile girerek, vazgeçersen altınları vereceğini söylemiş, kız yine reddetmiş. Kıza yapılan baskıya dayanamayan Kadı Efendi papaz ve Ermenileri odadan kovmuş. Bunun üzerine papaz ve Ermeni baba, kız sizindir diyerek bırakmış gitmiş.

Kadı Efendi huzurunda kız: "Ben Müslüman oldum, beni döven babama da Müslüman olmasını söyledi. Adım Güllü, Müslüman adeti üzerine Zehra olsun" dedi.

Kızın ismi Zehra tesmiye edildi.

Ali Ağa Çeşmesi civarında oturan cesur dul kadının evine kız misafir edildi. Memleket adeti üzerine düğün edilmesine müsa'ade edildi. Zehra misafir edildiği Kesir Kız Emeti hanesine kızın babası ve annesi Çakır kızı gelüp, görmek istediler. Kız pencereye gelüp sizde hak dinini kabul ederseniz, sizinle öyle görüşürüm, kabul etmezseniz kabul itmem dedi. Hane sahibi de karı koca Ermeni'yi kovdu.

Mevsim yaz idi. Ali, Abdi Kadı mahallesinde halası Emine Hanımın hanesinde, Zehra ise Emeti Hanımın hanesinde misafir idi. Bu iki aşığın, ölmez aşkları dillere destan oldu. Onların tertemiz, samimi aşklarına hayran olan Afyonlu zenginler kızı ve oğlanı hediye yağmuruna tuttular. Mahalle halkı Ali ve Zehra için bir hafta muhteşem bir düğün yaptı.

Perşembe günü gelin alayı 2 takım bando eşliğinde arabalar geldi. Büyük küçük herkes dükkanlarını kapadı. Erkekler, kadınlar ve çocuklar gelin alayına takıldı. Hiç görülmemiş bu muhteşem kalabalık Mevlevihane yolunu takip ederek, Ermeni mahallesine geldi. Sanki bütün Afyon halkı alaya katılmıştı. Ermeniler dışarı çık-madılar. Pencerelerin perdesini örttüler. Gelin alayı Ali Ağa Mahallesinden Emeti kadının evinden gelini aldı. Abdi Kadı Mahallesindeki Ali'nin halasının evine getirdi. İki aşık muradına erdi.

Devlet bu iki aşıka Mecidiye Mahallesinde, Ayak Tekkesi yanında bir ev hediye etti. Bununla da iktifa edilmeyerek bir de dükkan hediye ettiler. Ali hanesine yerleşti. Bir bakkal dükkanı açtı. Daha sonra üç kardeş Leğen köyündeki bakkal dükkanını çalıştırmaya karar verdiler. Leğen Köyüne yerleştiler.

Ali'nin, Zehra'dan kız-oğlan üç çocuğu oldu. Önce Ali, sonra zehre terk-i hayat etti. Çocukları köy halkına karıştı gitti. "[22]

4. 9. KARAHİSAR-I SAHİBİ YOK EDEN YANGIN

1902 yılı Ağustos ayı'nda çıkan ve şehirde birçok evin yanmasına sebep olan yangın da İğneci Mahallesi halkından Şirpenyan Arakli isminde bir Ermeninin evinden başlamıştır.

5. Karahisar-I Sahip Sancağından Tehcir Edilen Ermeniler

Konya Valisi Samih Bey'in Dahiliye Nezaretin'e (İç şleri Bakanlığı) gönderdiği 23 Ekim 1915 tarihli telgrafta, Akşehir İstasyonu'ndan iki gün içinde 4850 Ermenilerin sevk edildiği bildirilmiştir.

Babı-âli Dâhiliye Nezareti Mahreci

Şifre Kalemi

Konya

Evvelce arz olunanlardan başka yukarı istasyonlardan gelen ile bu defa Akşehir'den ihraç edilenlerden ve Konya'dan iki gün zarfında vagonla dört bin sekiz yüz elli dört Ermeni'nin sevk edildiği Polis Müdüriyeti ifadesiyle maruzdur.

Fi 08 Teşrin Evvel sen:1331(23 Ekim 1915)[24] *Konya Valisi Semih*

Zor'a ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisar ve Akşehir Ermenileri

Zor'a ulaşan Ayıntab, Tekfurdağı (Tekirdağ), Karahisar ve Akşehir Ermenilerinin miktarına dair Zor mutasarrıflığının Dahiliye Nezaretine şifre telgrafı

3 R. 1334 (08. Şubat 1916)

Bab-ı Ali Dahiliye Nezareti

Mahreci Şifre Kalemi

Zor

Ayıntab, Tekfurdağı, Karahisar. Akşehir Ermenilerden

bin dört yüz kırk nüfus dün Zor'a vasıl olmuşlardır.

Fi 26 Kânun Sânî[25] Zor Mutasarrıfı

Ali Su'ad

Yukarıdaki vesikalardan anlaşıldığına göre, Hıristiyan halktan Ermenilerden çok az bir kısmı 1916 yılında Musul Vilayeti'nin Şehr-i Zor sancağına gönderildi. Bir kısmı 1918'de geri döndü. Daha sonra Ocak 1921 sonlarına doğru Burdur ve Isparta'dan 234 Rum ve Ermeni Akşehir'e sevk edildi.[26]

Afyon'da yıllarca Türklerle iç içe yaşayan Ermeniler 20. asırda çok zengin olmuşlar. Bütün Türk ekonomisine hakimdiler. Osmanlı Devletinin çöküşü, Ermenileri ve diğer azınlıkların tutumlarını değiştirdi. Anadolu'yu işgale hazırlayan Avrupalıların kışkırtmaları sonunda en yakın Türk dostlarına bile cephe aldılar,

1918 yılında I. Dünya savaşı sona ererken, Osmanlı Devleti tarihî seyrini tamamladı. Aynı yıl Mondros Mütarekesi imzalandı. Bu mütareke gereği İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar Anadolu'da kendilerine pay kapmak amacı ile Afyon'da mümessillikler açtılar. İngilizler Lise binasını, Fransızlar İstasyon binasını, İtalyanlar Askerlik dairesini karargah yaptılar.

Ermeniler yıllarca iç içe yaşadıkları, kendilerinden daha çok maddi ve manevi imkan tanıdıkları, hiçbir tarihte incitmedikleri Türkler karşı işgal kuvvetleri ile işbirliği yaptılar. Bir süre sonra İngiliz, Fransızlar' ve İtalyan'lar Afyon'dan ayrıldılar. 27 Mart 1921 günü Yunanlılar Afyon'u işgal ettiler. Ermeniler evlerine ve dükkanlarına Yunan bayrağı asarak bayram ettiler. Yunanlılar işbirliği yaptılar. Yunanlıların Afyon'u yakıp, yıkmasında, mallarının yağmalanmasında ve Türklerin öldürülmesinde Ermeniler rehberlik yaptılar.

27 Ağustos l922 tarihinde Büyük Taarruz sırasında Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtuldu.

Bu sırada yaptıkları ihanetin sonundan korkan Ermeniler, Yunan kuvvetleri ile şehri terk ettiler. Batı Anadolu'daki büyük şehirlere geçici olarak yerleştiler. Daha sonra çeşitli yerlere dağıldılar. Lozan anlaşmasından sonra Ermeni malları vakıflarca ve hazinece değerleri üzerinden satın alındı. Balkanlardan gelen göçmenlere ücretsiz verildi.

DİPNOTLAR

1. Bu kitabelerin bir kısmı Diyarbakır Dağ Kapı'nın üzerindedir.
2. Heradot. V. s. 52.
3. Kafkas Dilleri uzmanı Prof. Dr. N. Marr'ın açıklamasına göre: "Ermeni Kilisesini, Ortodoks Kilisesinden ayrılmasına kadar Ermenilerin millî bir isimleri yoktur. " (Bak:Esat Uras, *Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* s. 97)
4. J. Laurent, *"Les Origines Medieveles de la Ouestion Armenienna",* Paris 1920
5. N. Adontz, *"Histoire d'Armenia les Origines du X au VI",* Paris 1946, s. 27-34
6. H. Zübeyr Koşay, *"Erzurum ve Çevresi'nin Dip Tarihi",* Ankara 1984, s. 25
7. Kevork Aslan, *"Ermeni Milleti Hakkında Tarihî İnceleme",* Paris 1909, s. 165
8. Muharem Bayar, *"Bolvadin'in Tarihi",* Ankara. 1996, s. 108
9. Altıgöz Köprüsü kitabesi: 1-El-izzü ve'1-beka ve'd-devleti ve'l-âlâ -i ve' s-sa'adeti ve's -senaive' 1-cûdu velehu es-sahau validi el-emmü mukaddime sinden 2-Li-sahibi hâze'l-cisri ve hüve'1-emirü'l-ecel el-âlimü'1-âbidü'z- zâhidü el- muvakkirü ve'1-muhterem sâbıku'd-devle ve'd-din. 3-Ebu'l-vefa İlyas bin Ağaz rahmetu'llâhi vâsi'aten benâhu fi hayatihi ve ba'de vefati-hi emera . 4-Bi -tecdidi imaretihi bi- galletei vakf-ı validihi veledi'l-e'azzel. 5-eceli'l kebir el-emir . 6-Bedru'd-devleti ve'd-din ruknü'l-islam. 7-Ve'l-müslimin ibnü'l-mülüki ve's-selatin dâme uluvvuhu ebu Hamid. 8-Hacı Mehmet Bin İlyas dâme uluvvuhu rahmetullahi men merra . . kaseme-lehu ve gafera men. 9-Fi sene sitte vesitte-mie ketebehu Mehmet.
10. Ömer Fevzi Atabek, *«Afyon Vilayeti Tarihçesi»,* (Hz. T. Akkoyun), Afyon 1997, s. I 19
11. Afyon ve Bolvadin'deki Tapu Sicil kayıtların bol miktarda bilgi vardır. Çay'da en büyük çiftlik Agob Terzibaşyan'a, Sultandağ'ı -Derecine. Kavaklı'da ki çiftlikte Zulamoğlu Sergis'e aittir.
    Çayırkimlayık köyü 16. asır tahrir defterlerinde ismi geçer. Celali isyanlarında dağılmış, yerine Afyonlu Ermenilerden Tütüncüyan ve Tokatlıyan buraya çiftlik kurmuşlardır. Bu bölgeye ait tapu kayıtlarında Tokatlıyan çiftliği olarak geçer. Çiftlik. Cumhuriyet dönemindeki mübadelede Selanik'ten gelen muhacirlere verilmiştir . Muhacirler buraya "Cumhuriyet" isimli köyünü kurdular
12. Hrand D. Andreasyan, *"Polonyalı Simon'un Seyyahatnamesi",* İstanbul 1964, s. 73
13. Evliya Çelebi, *"Seyyahatname",* c. 9, s. 29
14. Charles Texier, *"Küçük Asya",* c. 3, Bölüm 3
15. *Hüdavendiğar Salnamesi* (1324/1906) nr. 34, s. 457
16. *Hüdavendiğar Salnamesi* (1324/1906) nr. 34, s. 471
17. *Hüdavendiğar Salnamesi* (1324/1906) nr. 32, . s. 487
18. *Maarif Salnamesi* (1317/1899), s. I 184-1185
19. *Hüdavendiğar Salnamesi* (1324/1906) nr. 34, s. 446-459
20. AŞS. -605/230
22. Muharrem Bayar, *"Nevruz Sultan",* (Standard Dergisi), Mart 1999, s. 22, 23, 24
22. Ömer Fevzi Atabek, *«Afyon Vilayeti Tarihçesi»,* (Haz. T. Akkoyun), Afyon 1997, s. 238, 239, 240
23. Bolvadin'deki Rüstem Paşa Hamamı, Afyon'lu Tütünciyan Artin ve Torus'un mülki iken hazine tarafından 200 liraya satın alınmış, Bolvadin Belediyesine 25 liraya satılmıştır.

24 BOA. DH. EUM. 2. Şb. 68/96

25 BOA. DH. EUM. 2 Şb. 69/7

26 ATASE Arşivi, Kl: 810, D:74, Fh: 22; Kl:313, D:55, Fh: 46; Nuri Köstüklü, Milli Mücadele'de Denizli Isparta ve B:urdur Sancakları, Kültür Bak. Yay. , Ankara 1990, s. 226- 227.

Afyonkarahisar'da Dünden Bugüne Futbol

Hasan ÖZPUNAR arşivi

Agah BIYIKOĞLU*

İngilizce bir sözcük olan futbol adından da anlaşılacağı üzere batı kültürünün bir ürünü olup ülkemize 20. yy başlarında girmiş olan bir spor dalıdır.

Ülkemizde futbol maçları düzenleyen ilk örgüt 1903 yılında kurulan İstanbul Futbol Birliğidir. Adından da anlaşılacağı üzere bu örgüt tek sporlu (Futbol) çok kulüplü ve İstanbul'a hitap eden bir örgüttü.

1922 yılında bu günkü Futbol Federasyonunun çekirdeğini oluşturan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kuruldu. Bu örgütün amacı futbolu ve diğer spor dallarını bütün ülkeye yaymaktı. İlk başkanı Ali Sami Yen olan bu örgüt Türkiye Cumhuriyetinin çok kulüplü, çok sporlu ilk resmi spor örgütüdür.

1920'li yıllarda Afyonkarahisar'da henüz örgütlü bir spor etkinliğinin olmadığını görüyoruz.

Cumhuriyetin coşkusu ve ard arda yapılan devrimler Türkiye'yi hızla değiştirmektedir. Toplumsal yaşam yeni ufuklara doğru açılmaktadır. Bu hızlı değişim süreci içinde kurulan Halk Evleri ülkede spor etkinliklerinin başlamasına yol açmıştır.

1932'de kurulan Halk Evleri arasında Afyon şubesi de bulunuyordu. Bu evlerin çeşitli kollarda çalışmaları vardı. Afyon Halk Evi Spor Şubesi kısa sürede derlenip toparlanarak Afyonkarahisar Sporuna yön vermeye başlamıştı.

Bölgemiz gençlerinin yeteneklerini geliştirmek, onları sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırmak için çeşitli etkinlikler düzenleyen Afyonkarahisar Halk Evi Spor Şubesi halk arasında sporun yayılmasına, sporcu sayısının artmasına yönelik programlar geliştirmiştir.

Bu yıllarda başta futbol olmak üzere öteki spor dallarında faaliyet gösteren iki kulübün kurulduğunu görüyoruz: Afyonspor ve Kocatepe kulüpleri...

* Emekli Öğretim Üyesi - Antrenör

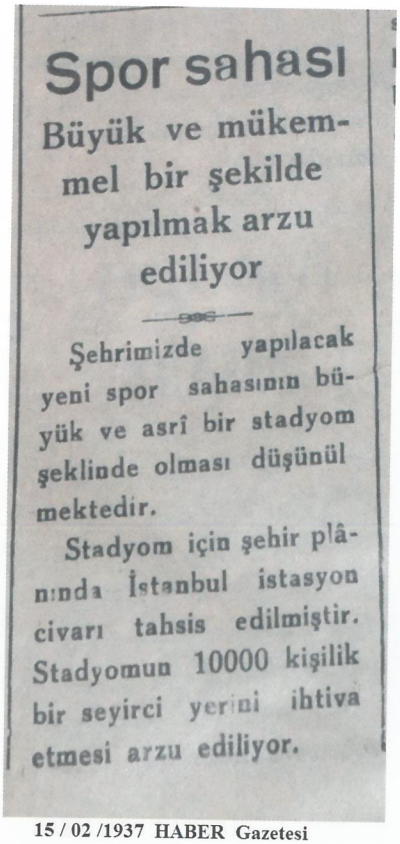
AFYON İDMAN CEMİYETİ ÜYELERİ HALKEVİ ÖNÜNDE -1930'lu yıllar

Bu kulüplerin formalarını giyen sporcular Uşak ve Akşehir'e giderek oradaki spor kulüpleriyle karşılıklı maçlar yaptılar. Bu maçlara seyirci olarak Afyon'dan da gidenler olmuştur.

1934'e kadar Uşak mıntıkasına (bölgesi) bağlı olan Afyonkarahisar'da Nafia Vekili (Bayındırlık Bakanı) Ali beyin (Ali Çetinkaya) ve TİCİ (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı) başkanı Aziz beyin çalışmaları sonucunda bir bölge kuruldu. Afyonspor ve Kocatepe kulüpleri bu bölgeye bağlandılar. Yine Halk Evlerinin önderliğinde ilçelerde birer kulüp açıldı. Sandıklıspor, Şuhut İdman Yurdu, Emirdağ Gençlik, Dinar Altınova... Afyon Halk Evi Spor Şubesi futbol, voleybol, bisiklet, avcılık ve atletizm dallarında spor etkinliklerini sürdürdü. Bu dallarda pek çok sporcu spor yapma fırsatını buldu. Aynı yıl şehir stadı yapımı için çalışmalara başlandı. Bu iş için 1000 TL hazırlandı.

Afyon Halk Evi Spor Şubesi sorumluları olarak bölgemizde sporun gelişmesine hizmet eden Muallim Oğuz Bey, Diş Hekimi Emin Bey, Muallim Nafi Bey, Tüccar Salim Bey, Banka Memuru Hüseyin Beyleri rahmet ve saygıyla anıyoruz.

1935–1936 ve sonraki yıllarda Afyon Halk Evi ile Afyon İdman Mıntıkası (Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü) koordineli olarak çalışmaya başladılar. Bu çalışmaların sonucunda bölgemizde başta öğrenciler olmak üzere esnaf, memur, işçi arasında öncelikli futbol olmak üzere öteki spor dalları da hızla yaygınlaştı. Fakat 1939 sonbaharında patlayan 2. dünya savaşı ülkenin ekonomik ve sosyal hayatını olumsuz yönde etkilediğinden spor da bu sıkıntılardan büyük ölçüde etkilendi. Erkek nüfusun büyük bir bölümü askere alındı. Kulüplerin faaliyetleri, Halk Evlerinin spor çalışmaları büyük ölçüde aksadı.

Spor sahası

Büyük ve mükemmel bir şekilde yapılmak arzu ediliyor

Şehrimizde yapılacak yeni spor sahasının büyük ve asrî bir stadyom şeklinde olması düşünülmektedir.

Stadyom için şehir plânında İstanbul istasyon civarı tahsis edilmiştir. Stadyomun 10000 kişilik bir seyirci yerini ihtiva etmesi arzu ediliyor.

15 / 02 /1937 HABER Gazetesi

1945'de Afyon Demirspor kulübü kuruldu. O günkü kuşağın gençlerini bünyesinde toplayan Demirspor futbol, atletizm, güreş ve atıcılık dallarında da faaliyet göstermeye başladı.

1945'de 2. dünya savaşının bitmesiyle derin bir soluk alan Türkiye 1946'da çok partili demokratik döneme girmiştir. 1950'li yıllar geleneksel tarımı makineleşen, nüfusu hızla kentleşen, yabancı sermayeye açılan, yol ve enerji yatırımlarıyla ulusal ekonomik altyapısını oluşturan Türkiye'nin sporda da benzeri atılımlar gerçekleştirdiği dönemdir. Dönemin bütünlüğü içinde baktığımızda sporun futbol etrafında odaklaşmaya başladığını. Bu odaklaşmanın aynı şekilde Afyonkarahisar'a da yansıdığını görüyoruz.

Ekonomik ve sosyal atılımların getirdiği refah spora ilgi duyan gençlerin çoğalmasına yol açmıştır. 1951'de

Halk Evlerinin kapatılmasıyla esnaf, işçi, memur sporcular yerlerini öğrenci sporculara bırakmaya başladı. Bu yıllarda Afyon Lisesi Afyonkarahisar'ın sporcu kaynağı oldu. Parasız yatılı bölümü olan Afyon Lisesine ülkenin çeşitli yerlerinden gelen öğrenciler olsun, Afyonkarahisar'lı öğrenciler olsun lisenin spor faaliyetlerinde ve yarışmalarda büyük başarılar gösteriyorlardı. 1950 yılından sonra Lise müdürlüklerinde bulunan Halil Tekinalp, İbrahim Gökbakar, Kemal Atayurt gibi müdürler ve zamanın öğretmenleri sporcu öğrencilere karşı toleranslıydılar. Afyon Lisesi futbol, basketbol, voleybol ve atletizmde Afyonkarahisar'a büyük hizmetler vermiştir. Beden eğitimi öğretmenleri Fuat Bey, Melek Hanım, İsmet Bey, Türkan Hanım, Naci Bey sporcu kişilikleriyle öğrencilere örnek olmuşlardır.

Afyon Lisesi ile Erkek Sanat Okulu futbol maçları, voleybol ve basketbol maçları öğrenciler arasında büyük heyecan yaratırdı.

Afyon Lisesi ile Erkek Sanat Enstitüsü sporcu kaynağı olarak bölgemizdeki kulüpleşme sürecine büyük katkı sağlamışlardır. 1950-1960 yılları arasında faaliyet gösteren spor kulüpleri Afyon Gençler Birliği, Doğanspor, Kalespor, Esnafspor, Çetinkaya gibi kulüplerin futbolcularının büyük bir çoğunluğu Afyon Lisesi ve Erkek Sanat Lisesinde okuyan öğrencilerden oluşuyordu. Bu arada ilçelerde de özellikle futbol dalında faaliyet gösteren kulüplerin kurulduğunu görüyoruz. 1957'de Çay Çağlayanspor, 1961'de Şuhut Adilspor bu kulüplerden bazılarıdır. Aynı yıl Kocatepe Spor Kulübü adıyla kurulan kulüp ilerleyen yıllarda YSE daha sonra Köy Hizmetleri Spor kulübü adını alarak günümüzde etkinliklerini sürdürmektedir.

Yukarıda adlarını saydığımız spor kulüplerinin yanında Karagücü ile Havagücü adında iki de askeri spor kulübü vardı. Bu takımlarda er, erbaş ve sivil memurlar futbol oynatırlardı. Bu günün profesyonel liglerde oynayan takımların ayarındaki bu takımlarda Türkiye'nin tanınmış sporcuları yer almışlardır. Beşiktaşlı Süreyya, Sebahattin, Sarıyerli Cemil (Fenerbahçeli Cemil), Ömer Kaner (Sonradan Fenerbahçeli) Gençlerbirliği'nde oynayan Tekin Bilge, Beşiktaşlı Kemal Kaya ile Fenerbahçe'de oynayan Seracettin ve pek çok profesyonel futbolcu ilimizde yetişmişlerdir.

1956 yılında üretime açılan Çimento fabrikası Afyon'da yeni istihdam alanı yarattı. Fabrika müdürü Behçet Bey futbola meraklı bir kişi olduğundan 1958'de Çimentospor kuruldu. Bu kulüp Afyon'daki kalburüstü futbolcuları transfer etti. Afyon dışından da futbolcular geldi: Jet Hakkı, Bekir Çoğulu, Kaleci Zikkeli İhsan, Hidayet Uzunkaya (ciğerci), Refik Demir, Uğur Ulumeydan, Kemal ve Savet Kardeşler, Yılmaz Uysal, Atilla Kurtbaş, Celal Tunca, Hamdi Aliç, Ahmet Özbay, Mehmet Özal, Abdullah Şevik, Mahmut Keser bunlardan bazılarıdır. Takımda yer alan futbolcular aynı zamanda fabrikada işçi veya memur olarak çalışıyorlardı. Takımın Yugoslav asıllı antrenörü Vahittin Gezer (Mayko) takıma düzenli antrenmanlar yaptırıyor, onları disiplinli bir şekilde maçlara hazırlıyordu. Vahittin hoca o yıllarda Afyon genç karmasını da çalıştırmış, karmada yer alan genç futbolculara temel eğitim becerileri kazandırmaya çalışmıştır. Nitikim Afyon genç karması Mehmet Ali Danaoğlu'nun futbol ajanlığı ve antrenörlük yaptığı dönemde (1961) Isparta'da yapılan Türkiye Genç Karmalar grup maçlarında şampiyon olmuş. Ankara'da

1940'lı yıllarda stadyumda bir müsabaka öncesi futbolcular

1958 yılında Galatasaraylı ünlü futbolcu Gündüz Kılıç Afyon'da futbolcu denerken

yapılan Türkiye şampiyonası finallerinde 19 Mayıs stadında ilk gece maçı yapan takımlardan biri olmuştur. Takımda Mahmut Yaman (kaleci), Şakir Denk, Himmet Bal, Abdurrahman Öksüz, İhsan Mesci, Hüseyin Dondurmacı, Ahmet Özbay, Agah Bıyıkoğlu, Mustafa Özgüven, Hürzati Konan gibi futbolcular yer almıştır.

1950'li yılların başlarında 6-7 takımlı yerel ligler oynanırdı. Bu sayı 1960'lı yıllarda itibaren arttı. Maçlar çok ilgi çekici hale geldi. Özellikle Çimentospor, Karagücü, Havagücü, Doğanspor (sonradan 27 Ağustos), Kocatepe, Çetinkaya, Demirspor, takımları arasındaki maçlar kıran kırana geçmiş. Lig şampiyonunu belirleyecek maçları yüzlerce kişi izlemiştir. Bu yıllarda spor, özellikle futbol dünyasının tanınmış isimlerini burada zikretmek spor tarihimize bir not düşmek açısından yararlı olacaktır: Hüseyin Cahit Mollaoğlu (Beden Terbiyesi Bölge Müdürü), M. Ali Danaoğlu, Fehmi Büge, Kaya Öztekin, Ali Elmas, Hamdi Aliç (bu dört isim Ankara Gençlerbirliği'nde futbol oynadı), Kamil Çoban(kunduracı), Celal Tunca (zandi)Hikmet Donyağı, Mehmet Cirit (çeşin hoca), Yılmaz Uysal (top canavarı), Jet Hakkı, Mehmet ve Mustafa Özgündüz kardeşler, , Atilla Kurtbaş, İhsan Tungut, Şerafettin Öztaylan, İbrahim Demir (bu üç isim de yıllarca futbol hakemliği yaptılar)

Bu isimlere daha sonraki süreç içerisinde Münür Ağduk, İsmail Bursalıoğlu, Orhan Küçüksağrıcı, İbrahim Eşit, Şefik Köksal, Abdullah Şevik, Tulay Özçelik, İhsan Mesci, Abdurrahman Öksüz, Mehmet Dörtgöz, Agah Bıyıkoğlu gibi futbolcu, yönetici, antrenör olarak futbolumuza hizmet eden kişileri eklemek mümkündür.

Afyonkarahisar'da Profesyonel İlk Futbol Takımı: Afyonspor

1959'da alınan bir kararla İstanbuldan 8, Ankara ve İzmirden 4'er takımla başlayan tek kümeli (Milli Lig) ülke çapında büyük ilgi görünce şehirler yeni yeni profesyonel takımlar kurmaya başladılar. Bu takımlardan 2. profesyonel lig oluşturuldu.

1967'de 27 Ağustos ve Afyon Gençlerbirliği'nin birleşmesiyle Afyonspor kuruldu. İlimizin sembolü haşhaş çiçeğinin rengi mor beyaz formasıyla, o zamanki adıyla 2. Milli lige girdi. Afyonspor'un kurulmasında ve 2. Milli Lige girmesinde Kocatepe Gazetesinin ve gazetenin sahibi Şükrü Küçükkurt'un büyük gayretleri olmuştur. Yine o yıllarda Kocatepe Gazetesinin spor sayfasında Nasrattınoğlu imzasıyla futbol yorum ve eleştirileri yazan İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun da katkıları bulunmaktadır.

Afyonspor'un 2. milli Lige alınmasında önemli bir rol oynayan zamanın futbol federasyonu başkanı Orhan Şeref Apak Afyon'a geldiğinde büyük bir coşku ve heyecanla karşılandı. Yüzlerce kişi Orhan Şeref Apak'ı omuzlarda taşıdı, kurbanlar kesildi.

Kulübün ilk başkanı İşadamı Muzaffer Sayıoğlu'dur

Afyonspor o günün Afyon'un futbolcularından kimilerini transfer ederek renklerine bağladı: Mehmet Hızal, Yılmaz Sekman, Tuncay, Mahmut Keser, Çetin (YSE'den kamyon Çetin)Abdullah Şevik, Bekir Çoğulu, Ahmet Şen, Hüseyin Yapkaç, İsmail Arık, Süleyman Çetin, Nihat Elmas, Rafet Şimşek ...gibi futbolcular zaman zaman Afyonspor formasını giydiler. Güngör Tetik, İstanbulspor'lu Nazım, Metin Türel, Burhan Geçer gibi tanınmış futbolcular Afyonspor'da top koşturdular. Bu dönemde Afyonspor'da yer alan Ayhan, Vahdet, kaleci Muharrem, Aykut, Tufan, Tuncer, Altaylı Yılmaz, Afyon lisesinde futbol oy-

KOCATEPE Spor

Afyonspor'un tescili yapıldı

Bu sene 2. milli lig'de Afyonspor'u zevkle alkışlayacağız

Pazar günü şehrimizden bir heyet Ankara'ya giderek Devlet Bakanı K. Ocak'ı ve O. Şeref Apak'ı davet edecekler

7-Nisan-967 Cuma günü şehrimize gelecek olan K. Ocak ve O.Ş. Apak spor tesislerini gezecekler

1967-Afyonspor İkinci Ligte

nayan ve 6-7 yıl sonra Afyonspor'a transfer olan Haldun Sakarya, Göztepeli Mehmet, Göztepeli İbrahim, Kara Adnan, Ümit Gökemre, Çivrilli Subutay hala hatırlanır. Afyonspor'un ilk antrenör futbolcusu Zekai Selli hocadır. Daha sonraları takımı Ahmet Cücen, Rıdvan Kösemihal ve İhsan Dümelli Agah Bıyıkoğlu antrenörlük üstlendiler.

Afyonspor'un kurulması Afyon'un spor hayatına olduğu kadar sosyal ve ekonomik hayatına da bir renk ve canlılık katmıştır. Kahvelerde evlerde konuşulan konuların başında Afyonspor önemli bir yer işgal etmiştir. Yönetim kurulu üyeleri Kazım Gürel ve İbrahim Karayiğit'in işlettikleri Ferah Kahvesi sporcuların ve sporseverlerin buluştuğu Afyonspor ile ilgili konuşmaların yapıldığı oldukça renkli

1982-1983 Afyonspor yöneticileri

bir mekân hüviyetini kazanmıştır.

Afyonspor'un özellikle civar illerle yaptığı maçları yüzlerce taraftar coşkuyla izlemiştir.

Avukat Atilla Kurtbaş'ın Afyonspor'un genel kaptanlığını yaptığı dönemlerde Altay, Göztepe ve İzmirspor'un kimi ünlü futbolcularını transfer etmiş ve liglerde ses getiren bir takım olmuştur.

Bu dönemde Afyonspor'a oyuncu yetiştirmek amacıyla bir genç takım kuruldu. Antrenörlüğünü Agah Bıyıkoğlu'nun yaptığı takım deplasmanlı gençler Türkiye ligine katıldı. Birkaç yıl içinde Afyonspor'a yeni genç elemanlar girdi:Süleyman ve Lütfi Özbay kardeşler, Murat Karaağaç Selahattin Alpakın, Hamza Okşar, Muhsin Can, Sami Özer, Akın ve Mehmet Ersöz kardeşler, Sezgin Yüksel, Sedat, Mithat – Suat kardeşler, Seyfi, Hamit Gündoğan, Levent Göktaş, Fatih Pancar, Mehmet Dönerkaya gibi futbolcular bu süreç içinde Afyonspor kadrolarında yer aldılar. Bunlardan Lütfi Altınordu ve Denizlispor'da, Suat Fenerbahçe'de, Seyfi Karagümrük ve amatör Milli Takımda oynadılar.

1967-Kuruluş sevinci (Foto: İ. ÖZÇELİK)

Afyonspor 1974'te mali yetersizlikler ve yanlış yönetimler sonucu küme düştü ve ertesi yıl da kapandı. Afyon'da kalan futbolcular yerel liglerde mücadele eden takımlara transfer oldular. Bunlardan kimileri Çimentospor'a, Demirspor'a, YSE-Köyhizmetleri ve 1977'de kurulan Şekerspor'a geçerek futbolculuk yaşamlarını sürdürdüler. Bu dört müessesenin futbol takımları yerel liglerde yer aldıkları dönemde amatör futbolumuz çok canlı, heyecanlı ve renkli maçlara sahne oldu. Bu dönemin göze çarpan futbolcuları arasında, Musa Sert, Adnan Kasabalı, Erdoğan Çetin, İshak Demiroğlu, Hamza Okşar, Nevzat Koçak, Atilla Mutluer, Levent Göktaş, Baki Kalkan, Efrayim Zengin, Ahmet Şimşek, Abdullah Aydoğan Ali Kuş, Zeki Kuş, Mustafa Çakan Mustafa Keser, Yener Güney, Fikri Öztürk, İbrahim Eşit, Ahmet Başkurt, gibi isimleri saymak mümkündür.

1968-1969 Afyonspor Genç Takımı

1980-Afyon Demirspor

yılların başına kadar kulüp başkanlığını Ahmet Kocaşaban yürütmüş, o yıllarda takım 3. kümeye düşmüş ise de tekrar çıkmıştır. Bu dönemde Mersinli M. Ali, Suat, Yusuf, Mehmet Kızılkaya Sami, Maradona Yüksel, Çetin, daha sonraları Aydın, Reşit Tuna Afyonlu futbolseverlerce hala hatırlanır . Genç takımdan yetişen Ali Günçar önce Gençlerbirliği'nde daha sonra da BJK'da ve milli takımda oynama başarısını göstermiştir.

Ahmet Kocaşaban'ın başkanlıktan ayrılmasıyla kulüp başkanlığını üstlenen Salim Pancar kısa sürede izlediği sportif ve ekonomik ve idari politikalarla zamanın valisi Aykut Ozan ve yerel yöneticilerin daha önemlisi Afyon halkının destek ve güvenini de sağlayarak Afyonspor'adeta altın bir çağ yaşatmıştır. Henüz otuzlu yaşların başında, faal futbol yaşamını sürdürürken üstlendiği bu ağır görev Afyonspor'da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Salim Pancar'ın futbolun içinden gelmiş olması, futbol dünyasını yakından tanıması ve başarılı bir iş adamı kimliği, Afyonspor'u çok kısa sürede yukarılara taşımıştır. Bu dönemde Ümit Davala, ümit milli ve A milli olmuş, Selahattin A milli formayı Azerbaycan ve Ukrayna'ya karşı giymiştir. Bunların yanı sıra Serkan Bilen ile Cemal ümit milli takımda, Emre genç milli takımda yer almışlardır. Ümit Davala'nın Galatasaray'a, Selahattin'in Fenerbahçe'ye transfer olmaları Afyonspor'un Türkiye profesyonel liglerdeki prestijini artırmış, Afyonspor'un fut-

Afyonspor 1982'de yeniden kurularak zamanın Gençlik Ve Spor Genel Müdürü Yücel Seçkiner'in de destekleriyle 2. Türkiye Ligi terfi maçlarına katıldı. Yukarıda saydığımız yerel futbolculardan birçoğu Afyonspor'a geçtiler. İbrahim Eşit, Fikri Öztürk, Davut Çoban, Kadir Balakan İsmail Yeşilçay, Mustafa Keser, Ahmet Başkurt, İbrahim Kocakulak, Kamil Altunkaya, Musa Sert, Zeki Kuş, Yener Güney bu ligde çok başarılı maçlar çıkardılar. Antrenörler Agah Bıyıkoğlu, Selahattin Sunman, Burhan Geçer takımı çok iyi antrene edip yönettiler. Bu dönemin Afyon dışından transfer olup da hala hatırlanan futbolcuları arasında Taner, Cemil, Haldun, Zekeriya, Fikret, Cem Onuk, Nuri sayılabilir. Nitekim Afyonspor, çok renkli ve zorlu geçen lıg maratonu sonunda şampiyon oldu. Bu dönemde Afyonspor'un maçları öyle ilgi görüyordu ki stadyum kapıları maçtan 4–5 saat önce kapatılıyordu. Terfi Liginde Kulüp başkanları Enver Şahin, İsmail Diker genel kaptan Orhan Durak, Ali Osman Bozok, Traktörcü Ali nin yönetim kurulu üyelikleri sırasında genç ve yetenekli futbolculara, yerel futbolculara takımda yer verilmiş izlenen politika sayesinde kulüp fazla borca girmemiştir Daha sonraki Kemal Horzum döneminde pahalı transferler yapılmış, geçici bazı başarılar elde edilmiştir. Yaklaşık on yıllık bir süreç içinde Nevzat Güzelırmak, Necdet Zorluer, Turan Ağalday, Kahraman Karataş, Orhan Yüce, Agah Bıyıkoğlu - Burhan Geçer gibi hocalar takımı antrene etmişlerdir (son iki isim takımın mali sıkıntıya düştüğü zamanlarda takımın başına geçmişlerdir) Kemal Horzum'un iki yıl kadar süren başkanlığından sonra 1990'lı

Kocatepe

GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASİ GAZETE

ŞAMPİYONLUK EKİ

MERHABA İKİNCİ LİG

Katılma Ligi A grubu Şampiyonu AFYONSPOR

1982-1983 Sezonu

F. Bahçe Afyon'la başa çıkamadı: 0-0

HAKEMLER: İsmail Özgündüz (★★), Abdurrahman Mesci (★★★), Yılmaz Sarısu (★★★)

Y.AFYONSPOR: Atıf (★★★) - Nihat (★★★), Cemal (★★★), Cemalettin (★★★), Yusuf (★★★) - Uğur (★★), Emin (★★★), Mehmet Ali (★★) - Sami (★★★), Rıza (★★), Behiç (★★★)

YEDEKLER: Refah, Hasan, Mehmet Kızılkaya

TEKNİK DİREKTÖR: Necdet Zorluer (★★★)

FENERBAHÇE: Yaşar (★) - Erdoğan (★★★), Onur (★★★), Tuğrul (★★★), Sedat (★★★) - Müjdat (★★★) [Önder (★★★)], Engin (★★) [Arif (★★★)], Hüseyin (★★★) - Selçuk (★★), Ilyas (★★★), Reşciç (★★) [Şenol (★★★)]

la tribünleri boşalttılar. Karşılaşmanın başlamasına az bir süre kala gruplar halinde yine stadı doldurdular. Bilet fiyatlarının açık 1000, maraton 2000, numaralının 2500 lira olarak satıldığı karşılaşmada tribünlerin büyük bir bölümünü çevre illerden gelen Fenerbahçe taraftarları oluşturdu. Özel maç için Afyonspor, 4 milyon lira Fenerbahçe'ye verdi. Karşılaşmada temin edilemediği için Atatürk Stadı'na Fenerbahçe bayrağı çekilemedi...

Fenerbahçe, Afyon'da, Y. Afyonspor ile oynadığı maçta gölsüz berabere kaldı.

Sürekli sağanak yağış ve kaygan bir sahada oynanan maçta Y. Afyonspor rakibine oranla daha başarılıydı.

9. dakikada Tuğrul'un şutu az farkla auta gitti. 16. dakikada Y. Afyonspor atağında Behiç'in

Hasan Özpınar

30.07.1984 tarihli Milliyet Gazetesinden

Afyonspor'a büyük katkıları bulunan Salim Pancar'a Belediye Başkanı Burhanettin Çoban plaket takdim ederken

bolcuları transfer listelerinin başında yer almaya başlamıştır. Bu dönemde ayrıca Metin Yıldız, Kütahyalı Bilal gibi tecrübeli ve sportmen futbolcular Afyonspor'un seçkin elemanları arasında yer almışlardır. Bu süreç içinde, Orhan Yüce, Tayfun Türkmen, Agah Bıyıkoğlu teknik direktör olarak görev almışlardır.

1996–1997 sezonundan sonra Salim Pancar başkanlığı bırakınca takım mali ve yönetim yönünden sıkıntılara düşmüş, birkaç yıl sonra da kapanmıştır.

2004-2005 futbol sezonu sonunda yerel süper ligde şampiyon olan Şekerspor, terfi maçları sonunda 3. lige çıkma başarısını göstermiştir. Afyonkarahisarspor adını alan kulüp iki sezon 3. ligde oynadıktan sonra 2. lige çıkmış iki sezon da bu kümede oynayan Afyonkarahisarspor tekrar 3. lige düşmüştür. Mali ve idari krize kapılarak neredeyse kapanma noktasına gelen kulübe Salim Pancar ve Belediye başkanı Burhanettin Çoban sahip çıkarak kulübün faaliyetlerini sürdürmesini sağlamışlardır. Salim Pancar'ın 1992-1997 yılları arasında yaşadığı Afyonspor deneyimi 2009-2010 sezonu başında tekrar karşısına çıkmıştır.

2009-2010 futbol sezonuna yeterli hazırlık yapamadan giren Afyonkarahisarspor şampiyonluğa çok yaklaşmış ancak ipi göğüsleyememiştir. 2010-2011 sezonu sonunda şampiyon olabilmek için mücadele eden Afyonkarahisarspor'un son maçta yenilerek maalesef bu amacına ulaşamamıştır.

Futbol Taban Birlikleri

Futbolumuz özerk TFF tarafından yönetilmektedir. Her ilde olduğu gibi ilimizde de TFF'nin bir il temsilcisi bulunmaktadırTFF'nin yanı sıra İllerde Türkiye Futbol Antrenörler Derneği TÜFAD şubeleri Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu, Saha Komiserleri Derneği, Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği, İl Futbol Hakem Kurulu, Futbol İl Disiplin Kurulu, Gençlik Spor İl Müdürlüğü ile koordineli çalışarak yerel futbolu yönetip yönlendirmektedirler.

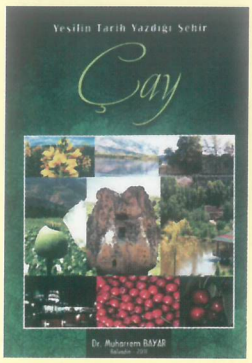

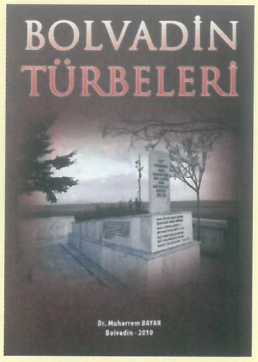
1985-1986 Sezonu Afyonspor kadrosu toplu halde

YEREL TARİH VE KÜLTÜR YAYINLARI
KİTAPLARLA AFYONKARAHİSAR

Bu sayfamızda elimize ulaşan Afyonkarahisar'a dair yayınları sizlere tanıtmaya çalışacağız.

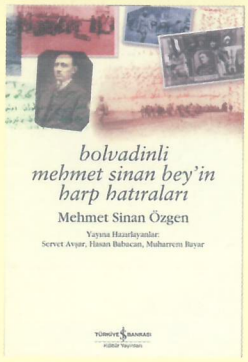
Bolvadin Türbeleri, Yeşilin Tarih Yazdığı Çay, Mehmet Sinan Bey'in Harp Hatıraları

Afyonkarahisar'ın en üretken araştırmacı-yazarı olan Muharrem Bayar geçtiğimiz günlerde 3 esere birden imza attı.Bunlar Bolvadin Türbeleri, Yeşilin Tarih Yazdığı Çay ve Bolvadin'li Mehmet Sinan Bey'in Harp Hatıraları

Bolvadin'in yetiştirdiği eğitimci ve araştırmacı-yazar Dr.Muharrem BAYAR tarafından kaleme alınan kitapta Hazreti Peygamberimizin Sancaktarı Sahabe-i Kiram'dan Abdülvahhap Gazi Hz.'lerinin türbesine, Abdülkadir Geylani Hazretleri'nden, son dönem din alimlerinden Yunuszade Ahmed Vehbi Ünlü' ye ve tarihi mezarlıklara varıncaya kadar Bolvadin'in pek bilmediğimiz manevi dinamikleri hakkında bilgilere rastlamak mümkün.

Bir diğer kitap Yeşilin Tarih Yazdığı Çay.Afyonkarahisar'ın yeşil dokusuyla ünlü Çay İlçemiz hakkında güzel bir kaynak eser. Çay İlçesi Kaymakamlığı'nın yayınladığı kitap buradan temin edilebilir.

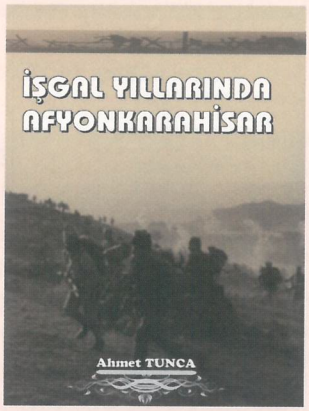
Mehmet Sinan Bey'in Harp Hatıraları ise ömrünün 10 yılını (1912-1922) cephelerde geçiren Bolvadin'li bir mülazımın tuttuğu günlüklerden oluşuyor.Pek çok cephede savaşan anıların sahibi bu günlüklerinde Türk insanının vatan sevgisini, milli duygusunu, fedakârlığını, gencecik; bıyığı terlememiş, bu milletin geleceği olan insanların cephelerde eriyip, yok oluşunu gözyaşları içinde anlatmıştır.

İş Bankası Yayınları'ndan çıkan kitap seçkin kitapçılardan temin edilebilir.

İsteme adresi

Muharrem Bayar, Tel: 0 543 6043689, dr. muharrembayar@hotmail. com

İşgal Yıllarında Afyonkarahisar

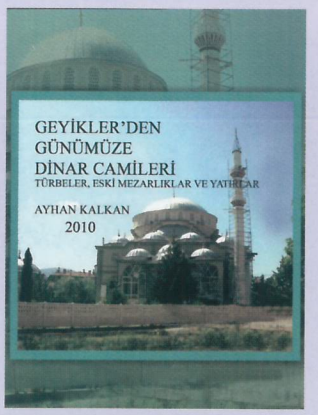

Gazeteci-yazar Ahmet TUNCA'nın yıllar süren araştırmaları sonrasında kaleme aldığı "İşgal Yıllarında Afyonkarahisar", ilimizin düşman işgali altında yaşadığı günlere ışık tutuyor.Yazar,1980'li yıllarda derlediği anıları daha da genişleterek kaleme aldığı kitabın önsözünde;

"Derlediğimiz anıların kaybolup, unutulup gitmemesi için böyle bir eser kaleme alma ihtiyacı duyduk. Tarih geçmiş unutulmasın diye yazılır ve geçmiş bizim ders almamız gereken konularla doludur." diyor.

İsteme Adresi

Ahmet TUNCA, Türkeli Gazetesi/ Afyonkarahisar

Geyiklerden Günümüze Dinar Cami, Türbe ve Mezarlıkları

Bir diğer ilçemiz Dinar'la ilgili ise geçtiğimiz aylarda yeni bir kitap yayımlandı. Bu kitabı yayın hayatına kazandıran isim ise Dinar'ın emektar gazetecilerinden Ayhan Kalkan.

Geçtiğimiz yıllarda "Dinar'da İz Bırakanlar" isimli bir araştırma kitabına imza atan yazar "Geyiklerden Günümüze Dinar Camileri Türbeler Eski Mezarlıklar ve Yatırları" isimli kitabında ise Dinar'ın tarihi cami, türbe ve mezarlıklarını konu alıyor.

İsteme adresi

Ayhan KALKAN,
Tel: 0 543 4231949,
aadinar03@hotmail. com

Kaybolan Kültürümüz, Yok Edilen Doğamız

Dinar tarafına gitmişken Afyonkarahisar'a en uzak ilçemiz olan Dazkırı'yı ve ilimizi konu alan bir kitapta geçtiğimiz günlerde yayınlandı.

Emekli Maliye Müfettişlerinden 1937 Dazkırı doğumlu Ramazan Erbay'ın kaleme aldığı "Kaybolan Kültürümüz, Yok Edilen Doğamız ve Doğanın Acı Çığlıkları" adlı kitapta, yazar Dazkırı'nın bir köyünde geçen çocukluk yıllarından maliye memuru olarak ilimizde görev yaptığı İhsaniye'den, Gazlıgöl'e ve diğer yerleşim yerlerine varıncaya kadar hatıralarını bizlerle paylaşıyor. Bunu yaparken kaybettiğimiz değerleri de vurgulamadan edemiyor. Afyonkarahisar'ın doğal güzelliklerinden Acı Göl, Eber Gölü, Mandalar, Haşhaş üreticileri, un değirmenleri, köy odalarındaki sohbetler bunlardan sadece birkaçı.

İsteme Adresi

e-posta: ozankar@gmail.com, hakanerbay@yahoo. com

Nihavend Kuşları

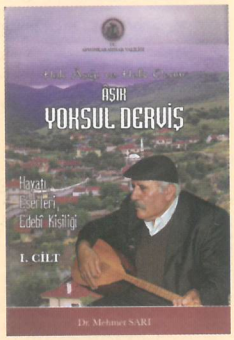

İlimizin yetiştirdiği en üretken şairlerinden Ömer KALAFAT'ın 9. şiir kitabı "Nihavend Kuşları" Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlandı. Şair, 238 sayfalık kitapta sevgiye, aşka, hasrete dair pek çok şiirine yer vermiş.

İsteme Adresi

Ömer KALAFAT, Tel: 215 31 96 PK:94 Afyonkarahisar

Aşık Yoksul Derviş

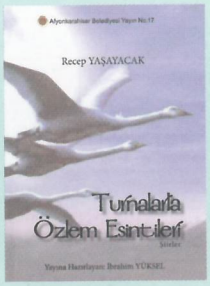
Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği halk ozanlarından Şemsettin Kubat'ın hayatı, eserleri ve edebi kişiliği kitaplaştı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi ve Türk Dili Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarı'nın hazırladığı kitapta ozanlık geleneğinin ilimizde yaşayan temsilcisi ve ülkemizde yaşarken heykeli dikilen tek aşığı Emirdağ'ın Karacalar Köyü'nden Şemsettin Kubat namı diğer Yoksul Derviş'in bütün şiirleri ve eserlerinin yeraldığı kitap 2 cilt toplam 1200 sayfa olarak Afyonkarahisar Valiliği tarafından yayınlandı.

İsteme adresi;

İl Özel İdaresi AFYONKARAHİSAR

Turnalarla Özlem Esintileri

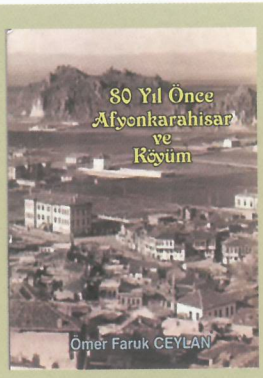

İlimizin yetiştirdiği eğitimci, gazeteci-yazar merhum Recep Yaşayacak'ın (1930-2009) şiirleri kitaplaştı. Yazının her dalında yıllarca emek veren Recep Hoca'nın yıllarca gazete, dergi köşelerinde yayınladığı şiirleri "Turnalarla Özlem Esintileri"adı altında İbrahim Yüksel tarafından bir araya getirildi ve Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayını olarak okurlara sunuldu.

Kitapta, Recep Yaşayacak'ın şiirlerinin yanı sıra vefatından sonra hakkında kaleme alınan yazılar da yer alıyor.

İsteme adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Karaman Mah. Alb. Reşat Çiğiltepe Cad. No:11 AFYONKARAHİSAR

80 YIL ÖNCE AFYONKARAHİSAR VE KÖYÜM

1925 Afyonkarahisar doğumlu emekli öğretmen Ömer Faruk CEYLAN'ın 22. kitabı "80 Yıl Önce Afyonkarahisar ve Köyüm"

Bir solukta okunan kitapta yazar çocukluğunun Afyonkarahisar'ından köyü Osman Köyü'ne varıncaya kadar pek çok detayı hatırlatıyor.

Eski kışlar, şehirde günlük yaşam, köy hayatı, hastaneler, hanlarda konaklayan köylüler, Taşpınar-Olucak'ta yapılan piknikler, 2. Dünya Savaşı yılları, yokluklar, imkansızlıklar buna rağmen insanların kanaatkar oluşu kitapta yeralan konu başlıklarından bazıları.

İsteme Adresi: Ömer Faruk Ceylan
Bilgi Caddesi Şehribanoğlu Apt:No:2 AFYONKARAHİSAR
Tel: 0 272 2158510 -2159347

Sosyal Paylaşım ve Dayanışmanın Sembolü

40 Kazan 40 Hatim 40 Hafız 40 Çeşitli Şifâlı Aşûre

Lokman Derya SOLMAZ*
lokmansolmaz@mynet.com

Aşûre, Arapça *'on'* sayısı anlamına gelen *'aşara'* den alınma bir kelime olup *'aşûre'* denilen bir nevi tatlının adıdır. *Yevm-i âşûra* (aşûra günü) da Muharrem ayının 10. günüdür. Ayrıca İbrânîce *'Asûr'* kelimesi ile ilgili olup, Arâmice'de *'âyin'* anlamına da gelir.1

İslâm Dünyasındaki önemli kültürel zenginliklerden birisi olan *Aşûre Pişirme* geleneği, hâlen birçok yerde uygulanmaktadır.

Aşûre geleneğinin nereye ve hangi olaya dayandığı konusunda çok çeşitli rivayetler vardır. Bunlar arasında; Hz. Nuh'un gemisinin karaya o gün oturması, Hz. Musa'nın Aşûre Günü'nde Kızıldeniz'i yarıp yanındakilerle birlikte Firavun'un zulmünden kurtulması, Hz. Yunus'un Aşûre Günü'nde balığın karnından kurtulması, Hz. Adem'in tövbesinin Aşûre Günü'nde kabul edilmesi, Hz. Yusuf'un kardeşlerinin attığı kuyudan o gün çıkarılması, Hz. Eyüp'ün hastalığından o gün şifaya kavuşması gibi örnekler mevcuttur. Bütün bu rivayetlerin yanı sıra, *Kerbelâ Olayı'nın* da Muharrem Ayı'da olması, Aşûre geleneğinin sosyal içeriğinin kapsamını göstermektedir.

Yukarıda anlattıklarımız, bu geleneğin varsayılan sebepleridir. Toplumsal gelişmelerin etkisi ve çağın koşullarının da değişmesi ile bu geleneğimiz de yeni boyutlar kazanmış, içeriğine yeni anlamlar dâhil olmuştur. Özellikle, *aynı aşı paylaşmak*, *aynı aşa kaşık çalmak* gibi kardeşlik duygularının da tezahür ettiği bir gelenek olma özelliğini barındırması, manevî havasını daha da zenginleştirmiştir.

Osmanlı Döneminde; eğitim, barınma, yemek vb. gibi birçok toplumsal ihtiyaçların karşılandığı merkezler olan Mevlevîhâneler de, bu geleneğimizin titizlikle takip edildiği yerler olmuştur. Hz. Mevlânâ'nın yedinci kuşak torunlarından olan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Postnişinlerinden

* Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürü

1 H. Hüseyin Top; Mevlevî Usûl Ve Âdâbı, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007, s.204, 205, 206. Ayrıca İslam Medeniyetinde Aşûre geleneğinin dayandığı sebepler için bkz. H.Hüseyin Top; *age,* s. 205.

Sultan Dîvânî (16.yy.) döneminde, Mevlevîhânelerde *Aşûre Pişirme* geleneği daha farklı bir boyut kazanmıştır. Sultan Dîvânî'nin İran seyehatinde İmam Rıza'nın türbesinde hediye edilen kazanda[2], daha sonraları aşûre kardığı Abdulbaki Gölpınarlı tarafından da nakledilmektedir.[3]

Aşûre günü, Mevlevîhâne bahçesinde toplanan Dervişler, sırayla kepçeyi alarak Aşûre kararlar, karma işlemi esnasında da kepçeyle *çifte vav* çizerlerdi.[4] Aşûre gecesi mevlîd (*Mesnevî*) kürsüsünde Fuzûlî'nin *Hadîkat-üs Süedâ*'sından parçalar, mersiyeler okunur, ağlama-inleme, dövünme gibi taşkınlıklara müsaade edilmezdi. Ocaklara büyük kazanlar yerleştirilir, sırayla herkes bu kazanları karıştırabilirdi.[5] Bu önemli faaliyet için, her yıl Mevlevîhâne Vakıf gelirlerinden ayrı bir bütçe tahsis edilirdi.

Sultan Dîvânî zamanında başlayan bu uygulama, daha sonraları diğer mevlevîhânelere de yayılmasın neticesinde; Mevlevîhânede pişirilen aşûre, derviş olsun olmasın, herkes tarafından şifalı kabul edilmiştir. Hatta aşûre kazanının dibindeki isin, Müslüman ve Gayr-ı Müslim halk tarafından göz ağrılarına derman olacağı umulur, göze sürme gibi çekilirdi.[6] Mevlevîhâneden Aşûre almak için oluşan kuyruğun, İmaret camiine kadar uzadığı da rivayetler arasındadır.

Bazı geleneklerimizin unutulup, sadece kitaplarda ve halk arasında anlatılan rivayetlerde kalması gibi, Mevlevîhânelerdeki Şifalı Aşûre Geleneği de, unutulanlar arasına girmişken, 1990 yılında Afyonkarahisar Kültür Ve Turizm Derneği, Kadir Altınkaya'nın başkanlığında tekrar tarihin derinliklerinden günümüze kazandırılmıştır. 1992 yılında Afyonkarahisar Belediyesi'nin bünyesine devredilen bu gelenek, günümüzde daha da coşkulu bir halde devam etmektedir.

2009 yılı Aşûre'si âdetâ bir dönüm noktası olmuştur. Afyonkarahisar Belediye Başkanı Burhanettin Çoban'ın özel gayretleriyle, Mevlevîhâne'de örneği bulunan Aşûre kazanından kırk tane yaptırılmış ve halkımıza duyurularak kırk aileye tahsis edilmiştir. 2008 yılında yaklaşık yirmi bin kab yapılan aşûre kırk bin kaba çıkarılmış, ilimizin on sekiz[7] ayrı noktasından dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Şehirlerarası yolculuk yapan taşıtların geçtiği anayollarda hazır bulunan Belediye ve Emniyet mensupları, yolculara da ikramda bulunmuştur. Özellikle Belediye Başkanı'nın kendi elleriyle yolculara ve halka ikramda bulunması, takdirle karşılanmıştır. Yaklaşık onbin kadar olanı da Mevlevîhâne bahçesinden aşûreyi alabilme imkanı bulmuştur.

2010 yılı, Şifâlı Aşûre etkinlikleri, 23-24 Aralık tarihlerinde gerçekleştirildi. Afyonkarahisar Çelebileri (Mehmet Saracel, Semai Çelebi, Hayrullah Çelebi)'nin yanı sıra, Esin Çelebi Bayru, Celâleddin Loras, Nuri Şimşekler ve Anadolu Mevlevî ve Yemek Kültürünün önemli temsilcilerinden olan Zaman Gazetesi Yazarı Nevin Halıcı'nın da bulunduğu tören, tarihî anlara da ev sahipliği yaptı. Gelenekte olduğu üzere, Mevlevîhâne Bahçesinde Perşembe günü ikinde namazına müteakip toplanan halkımız, Çelebilerin ve Konya Sema topluluğunun okuduğu dualar eşliğinde, aşûre kazanına, aşûre malzemesinin bir kısmını katarak tekbirlerle harmanladı. Bu karışımdan bir parça, gelenlere ikram edildi ve bunu evlerindeki yapacakları aşûreye şifa niyetine kattılar.

Ertesi günü dağıtılacak 40 bin kab aşûre, Afyonkarahisar Belediyesi sosyal tesislerindeki yemekhanede pişirilip ertesi güne hazır edildi. Perşembe günü akşamı Atatürk Kapalı Spor Salonunda, Kültür Bakanlığı Konya Tasavvuf Müziği ve Sema Topluluğunun icra etmiş olduğu Sema Ayin-i Şerîf'i de gecenin daha da coşkulu geçmesine sebep oldu.

2009 yılında özel olarak tasarlanan Aşûre Kabları da ikram edilenlerin beğenisini kazandı. Aşûre Kablarının üzerinde; muhteviyatı ve bu geleneğin tarihçesi de yazıldığı için daha da anlamlı oldu denilebilir. Özellikle, 40 Hatimli Şifalı Aşûre hakkında kısa ve özlü bilgilerin de mev-

2 "...hâla Karahisâr Dergâh'ında bulunan ve Muharrem ayının onunda aşure pişirilen kazanı, Dîvânî Dede Irak'tan getirmiştir." Bkz., Mehmed Ziya; *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*, Haz:Mehmet Fatih Birgül, Dr. Levent Ali Çanaklı, Ankara 2008, s.278.

3 Abdülbaki Gölpınarlı; *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik,* İnkılâp Yayınları, İstanbul 2006, s. 117, 212. ; H. Hüseyin Top; *age,* s. 205.

4 Hüseyin Top; age, s. 205.

5 Hüseyin Top; age, s. 206.; Abdülbakı Gölpınarlı; Mevlevî Âdâb Erkânı, Arı Ofset, Konya, s.140.

6 Muhiddin Celal Duru; *Mevlevî*, Kader Basımevi, İstanbul 1952, s.232.

7 "18" sayısı Mevlevîlikte önemsenmektedir.

cut olduğu tanıtım broşürünün de tasarımı, yapılan etkinliğin kurumsallaşması açısından çok önemliydi.

24 Aralık Cuma günü, Aşûre dağıtımı esnasında, Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Bahçesi, tarihî günlerinden birini yaşıyordu adeta. Bahçeye kurulan kırk tane kazan ve hepsinin başında birer tane hafız ile, manevî havası oldukça farklı bir gün yaşandı. Afyonkarahisar Valisi Haluk İMGA'nın da, Merkez Valiliğine atanmasının ardından Afyonkarahisar'daki veda gününün de aynı gün olması ve kendisine Aşûre ikramıyla güle güle denilmesi, şehrimizin tarihî mirasının bir tezahürü oldu adetâ.

2 Ocak 2010 tarihinde, Nevin Halıcı Zaman Gazetesindeki köşesinde Afyonkarahisar'da tanıklık ettiği güzellikleri yazması, yapılan etkinliğin anlamının amacına ulaştığını göstermesi açısından çok anlamlı idi:

"...Geçen hafta bu geleneğin günümüzde yaşatıldığı Afyon'da idik. Şeceresi Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hanım ve Germiyanoğulları beyinin oğlu Süleyman Şah'a dayanan Sultan Dîvâni (Dîvâne Mehmet Çelebi)'nin başlattığı kırk hatimli aşûre davetinde bulunduk..."

"...Afyonkarahisar Belediye Başkanı Sayın Burhaneddin Çoban'ın başkanlığında hazırlanan ve her aşamasında son derece düzenli yürüyen programı ortaya koyan ekibi kutlamak gerekiyor..." Nevin Halıcı daha sonra, Konya'da yayınlanan "Konya Life" dergisinin Ocak- Şubat sayısında da, *"Mevlevî Mutfağında İlk Aşûre"* isimli yazı kaleme alarak, tarihe not düşmüştür.

2009 Yılı Aşûre etkinlikleri sırasında da 18 Aralık tarihli Zaman Gazetesinde Gülizar Baki'nin hazırladığı haberde de, aşûrenin maddeleri ve yapılışı yer almış idi.

Mevlevîhâne'de Aşûre karılırken, kendisine has duasının olması da dikkat çekici özelliklerdendir. Aşûre Gülbanı denilen bu özel dua da şu şekildedir:

"Vakti şerifler hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def'ü ref ola. Hak ve erenler niyazlarımızı kabul eyleye. Şehid-i Kerbela İmam Hüseyin Efendimiz'in ruh-i revanı şâd ola ve himmeti müzdad ola Dem-i Hazret-i Mevlânâ, sırr-ı Şems-i Tebrizi, Kerem-i İmam-ı Ali, Hu diyelim Hu..."

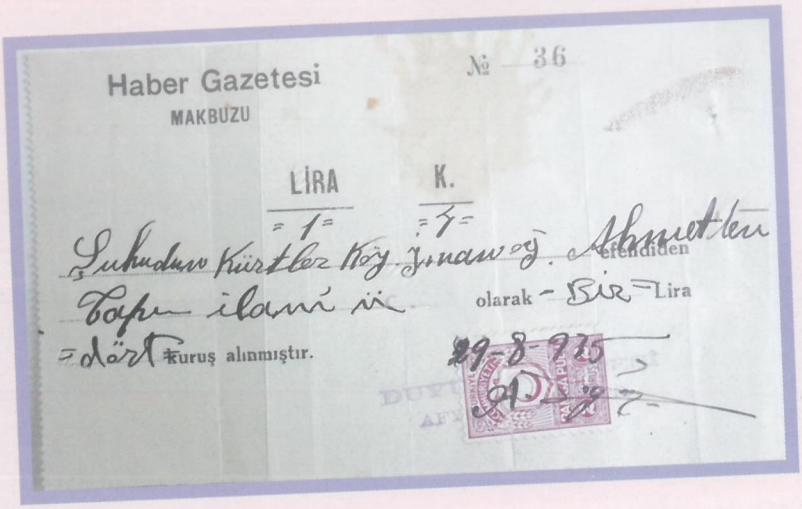
Mevlevîhânelerdeki Şifâlı Aşûre geleneğinin uygulandığı tek Mevlevîhâne olan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, 2009 yılından itibaren Afyonkarahisar Belediyesi'nin bünyesinde, "Sultan Dîvânî Mevlevîhâne Müzesi" adı altında hizmet vermektedir ve iki yılda yaklaşık üçyüzbin ziyaretçi ağırlayarak, Afyonkarahisar'ın yeni çehresini şekillendirmektedir.

TAVAN ARASI

Haber Gazetesi Makbuzu

Haber Gazetesi
MAKBUZU
№ 36
LİRA K.
=1= =4=
Şuhudun Kürtler Köy İmamoğ. Ahmetten
efendiden
Tapu ilanı için olarak - Bir=Lira
=dört= kuruş alınmıştır.
29-8-935

Bu makbuzda nereden çıktı demeyin.Malum köşemizin adı Tavanarası.Eskileri karıştırırken elimize geldi.

Üzerindeki tarihe bakılırsa 29 Ağustos 1935 tarihinde Şuhut ilçemizin Kürtler Köyü'nden Sinanoğlu Ahmet'in tapu ilamının yayınlanması için Afyonkarahisar'da yayınlanan HABER Gazetesi'ne ödemiş olduğu 1 Lira 4 Kuruş ücretin makbuzu.

Şuhut'un Kürtler Köyü bugünde var.Günümüzde Ortapınar olarak bilinen köyümüzün ismi ne zaman değiştirildi bu konuda bir bilgimiz yok.

Makbuzu kesen Haber Gazetesine gelince.Afyonkarahisar'ın en eski gazetelerinden olan ve 1922'de Avukat A. Mahir Erkmen (1901-1978) tarafından yayınlanmaya başlayan Haber değişik isimlerle (Haber,Duyum,Son Haber) uzun yıllar boyunca Pazartesi ve Perşembe olmak üzere haftada iki kez çıkmak suretiyle yayınını sürdürmüştür. Kurucusu Mahir Erkmen'in avukatlığa dönmesiyle 1950'li yılı başlarında kapanan gazete , koleksiyonuyla Afyonkarahisar tarihi için önemli bir kaynaktır.

Fuar Sigarası

Koleksiyoncular hatırlayacaktır. Kutusunu görüpte sigara reklamı yaptığımız zannedilmesin . Ağustos Ayı'nda kutladığımız Büyük Zafer'in yıldönümü münasebetiyle 1968 ve 1972'de özel olarak üretilmiş ve Zafer Haftası'nda açılan Fuar'da satışa sunulmuş.1970'li yıllar boyunca devam eden uygulama 1980 başlarından itibaren terkedilmiş. Bize de koleksiyonlarda bulunan bu örneklerini tanıtmak düştü.

1970'li yıllardan bir gazete haberi

Afyonkarahisar Minareleri

Fevzi KAYA*

Başçeşme Camii

Katalog no: 11
Yeri: Efecik Mahallesi
Yapım Tarihi: h. 901/ m. 1495
Yaptıran: Hacı İlyas oğlu Hacı Mustafa Bey
Kitâbesi: Var

GENEL BİLGİLER:

Efecik Mahallesinde, Arapmescit caddesi ile Burmalı Çeşme sokağın kesiştiği yerde olup Afyonkarahisar Kalesi eteklerindedir.

Bulunduğu mahalleden dolayı "Efecik Mescidi" diye de anılan camii, kareye yakın bir planda, tek kubbeli ve kübik bir yapıdır.

Cami kapısı üzerinde sonradan konmuş onarım kitâbesi vardır. Bu kitâbeye göre h. 901/ m. 1495 yılında Hacı İlyas oğlu Hacı Mustafa; kesme taştan kubbeli olarak 9.60X 13.20 ebadında bir arsa üzerine camiyi yaptırmış, h. 1285/ m. 1868 tarihinde ise onarılmıştır.[1]

Kuzeyde üzeri doğu-batı yönlü bir tonozla örtülmüş son cemaat yeri bulunur. Caminin kıble tarafındaki küçük hazirede ise Hacı Mustafa ile ailesine ait olduğu belirtilen yatırlar vardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007-2008 yıllarında 249.000.00 TL harcanarak Kuyulu Camii ile birlikte yapılan restorasyonda cami bitişiğindeki evler yıkılarak çevresi açılmış ve bahçe düzenlemesi yapılmıştır.

MİNARENİN KONUMU:

Caminin kuzeybatı köşesinde yükselen minare arazinin eğimli olmasından dolayı oldukça yüksek bir görünüme sahiptir.

Minarenin kürsüsünün yarısı son cemaat yeri duvarı ile kaynaşmış olup iki bölüm halindedir. Alt bölüm iri kesme taşlarla inşa edilmiş, üst bölüm ise köşelerde pah yaparak üstte bir sıra taş, üç sıra tuğla ile inşa edilmiş sekizgen prizmaya dönüşmektedir. Kürsüden silindirik gövdeye geçiş üçgenlerle sağlanmaktadır. Üçgenlerin her birinde dönüşümlü olarak taş ve tuğla ayrı ayrı kullanılmıştır.[2]

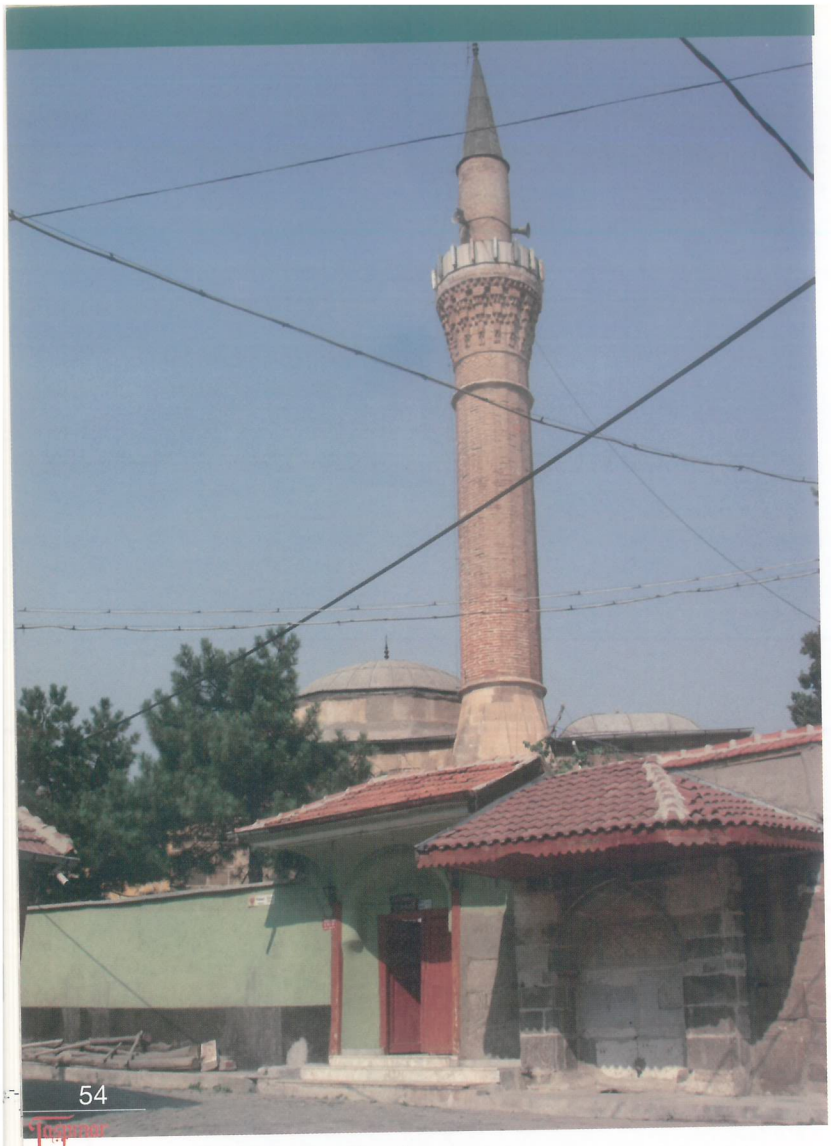
Gövdenin yüzeyi zikzak şeklinde belirlenmiş taş bir bilezikle başlar ve tuğlaların değişik şekillerde yerleştirilmesinden oluşan bölümler halinde devam eder.

Yukarıya doğru genişleyerek devam eden şerefe; mukarnaslı olup sarkıtlar halinde stalaktitle bezelidir. Şerefe korkuluğu kesme taş, peteği tuğla örgülü olup konikal formda sivri taş bir külâhla son bulmaktadır.

Minare girişi harimde olup şerefeye kadar 66 basamaklıdır.

Minare; 04 Şubat 2002 yılındaki depremde hasar gördüğünden Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından şerefeye kadar yıktırılmış ve 2003 yılında tamir ve restorasyonu yaptırılmıştır. 2007 yılında da yeniden esaslı bir şekilde cami ile birlikte onarıma alınmış ve minaredeki beton harçlar sökülerek tuğla araları Horasan harcı ile yeniden derzlenmiştir.

* Uzm. Öğrt., Araştırmacı-Yazar
1 Atabek, a.g.e., s. 164.
2 Özbey, a.g.e, s. 58.

ÇAVUŞBAŞ CAMİİ

Katalog no: 12
Yeri: Çavuşbaş Mahallesi
Yapım Tarihi: h. 983/ m. 1575
Yaptıran: Mustafa bin Umur
Kitâbesi : Var

GENEL BİLGİLER:

Çavuşbaş mahallesinde, Çavuşbaş Cami sokak ile Olucak sokağının kesiştiği köşededir.

Etrafı yüksek duvarlarla çevrili cami, kârgir, kare planlı ve tek kubbeli olarak yapılmıştır. Cami kapısı üzerinde iki kitâbe vardır.

Birinci kitâbeye göre cami; h.983/ m. 1575 tarihinde Umuroğlu Mustafa tarafından yaptırılmıştır. İkinci kitâbeye göre ise; h. 1288/ m. 1871 tarihinde mahalle halkının da katkılarıyla üç küçük kubbeli son cemaat yeri ilâve edilerek etrafı duvarla çevrilmiştir. Bu hususla ilgili olarak Ömer Fevzi ATABEK; "Caminin önündeki kârgir kısmı Hacıeminzâde Hacı Ömer Efendi delâletiyle ilâve edilmiştir, ustası Panayot'tur" diye zikreder.

Caminin giriş kapısının sağında üzeri saçaklı bir çeşme vardır. Camiyi yaptıran Umuroğlu Mustafa'nın kabri ise yakındaki Olucak Camii bahçesindedir.

MİNARENİN KONUMU:

Minare; caminin kuzeydoğu köşesinde, cami ile son cemaat yeri arasında olup kare kesitli ve kesme taştan bir kaide üzerinde yükselir. Kaidenin üzerinde yaprak dizili bir kenarlık yapılmıştır. Kürsüden gövdeye geçişi sağlayan pabuç da kesme taş olup 1976 yılında yenilenmiştir.

Afyonkarahisar minareleri içinde poligonal gövdeye sahip tek örnek olan minarenin gövdesinin alt başlangıç ve üst bitiş kısımlarında birer taş bilezik yer almaktadır. Üst bilezikten sonra gövde tuğlalarının balık sırtı biçiminde düzenlenerek süsleme yapıldığı görülür.

Şerefe stalaktitli olup mermer levhalarla çevrelenmiştir. Son yıllarda yenilenmiş olan tuğla örgülü petek de kurşun levhalarla kaplanmış bir külâhla son bulur.

Minarenin girişi caminin doğu duvarında olup içeridedir. Buradan 68 basamaklı bir merdivenle şerefeye ulaşılır. Minarede ayrıca beş ışıklık vardır.

Minare, Çavuşbaş Camii Koruma Derneği tarafından 2004 yılının sonlarına doğru bakıma alınarak tamiri yapılmış olmakla birlikte cami ile beraber esaslı bir şekilde restorasyona ihtiyaç vardır.

[1] Gönçer, a.g.e., c. II, s. 251-252; Aygen, a.g.e., s. 23-24.

OTPAZAR CAMİİ

Katalog no: 13
Yeri: Fakipaşa Mahallesi
Yapım Tarihi: h. 998/ m. 1590
Yaptıran: Felezâde Süleyman Çavuş
Kitâbesi: Yok

GENEL BİLGİLER:

Fakipaşa Mahallesi'nde, Felezâde Süleyman Çavuş tarafından 15x28 m. bir arsa üzerine kesme ve moloz taştan tek kubbeli olarak h. 998/ m. 1590 yılında inşa ettirilmiştir.

Caminin yerinde daha önce "Hacı İsmail Mescidi" vardı. Harap olan bu mescit yerine cami yaptırılmıştır.[1]

Felezade Süleyman Çavuş cami ile beraber bir Sıbyan Mektebi de yaptırmıştır. Bu iki eser için cami önünden geçen derenin iki yanına dükkan, fırın ve mahzenden oluşan 37 tane akar bırakmıştır.[2]

Caminin kubbeleri bir depremde yıkılmış, bunun üzerine toprak damlı bir ek bina ile cami genişletilmiştir. Bu kısım h. 1358/ m. 1939 yılında yıkılarak, üç küçük kubbeden oluşan son cemaat yeri yeniden yaptırılmıştır.[3] Cami girişi kuzeyde olup kıble duvarının doğu tarafında camiyi yaptıran Felezâde Süleyman Çavuş'un baldaken tarzındaki türbesi vardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007-2008 yıllarında 297.105.30 TL harcanarak Kurra Camii ile birlikte yapılan restorasyonda yağlı boyalar sökülerek aslına uygun hale getirilmiş, duvarlardaki rutubeti önlemek için de cami çevresine üç yönden drenaj yapılmıştır.

MİNARENİN KONUMU:

Minare caminin kuzeybatı köşesinde, harim ile son cemaat yeri arasındadır Minare kare tabanlı bir kaide üzerine oturur. Kaidesinin doğu yüzünde mermer plaka üzerine yedi satırlık Latin harfleriyle yazılmış kitâbe vardır.

Kitâbeye göre minare; tamire muhtaç hale gelmiş ve Afyonkarahisar halkı tarafından 1958 yılında yeniden yaptırılmıştır.

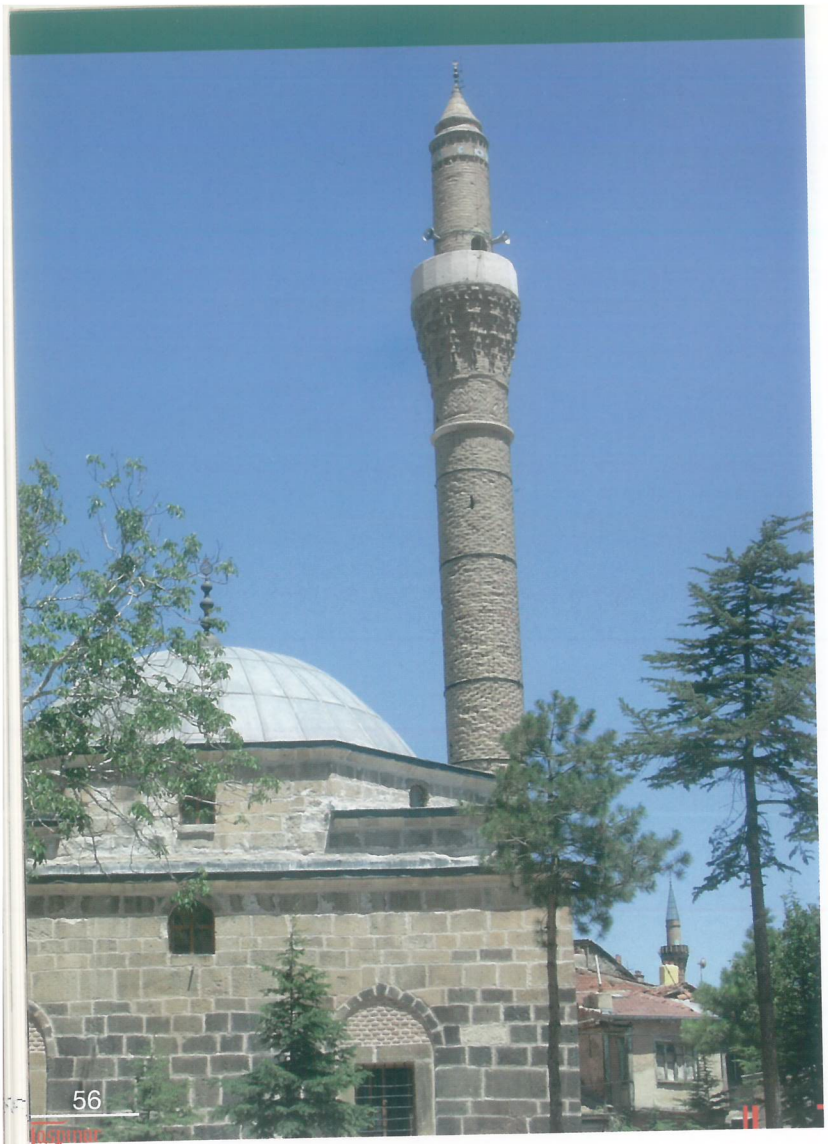
Mehmet Saadettin Aygen, minarenin daha önce tuğladan olduğunu, yıldırım düştüğü için yıkılma tehlikesi geçirdiğini ve bunun üzerine yıkılarak yeniden yaptırıldığını belirtir.[4]

Minareyi yapan usta Sandıklılı Ahmet Özyeğen'dir.[5]

Kitâbenin üzerinde bir sıra diş ve üçgenlerden oluşan sarkıtlar yer alır. Kaidenin üst kısmı biraz daha geniştir. Minare pabucu kare tabanlı, sekizgen kesit piramittir. Minare gövdesine içerlek ve dışarlak olarak yapılmış bileziklerle geçilir. Gövde 24 köşeli prizma formundadır.Şerefe altı stilize çiçek ve geometrik formlardan oluşan sarkıtlarla bezelidir.Korkuluk kesme taştan olup yıldız ve daire motifleri ile süslenmiştir. Petek, gövde gibi kesme taştandır. Külâh ise sivri ve konikal formda ve kurşunla kaplıdır.

Minarenin girişi kuzeyde olup sivri kemerli ve ahşaptır. Giriş kapısının üzerinde "Ya Hazreti Bilâl Habeşi" yazılıdır. Şerefeye 103 basamaklı merdivenle çıkılır. Minare, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında cami ile beraber tamir ve restorasyona alınmış, bu restorasyonda taşlar arasındaki beton harçlar kırılarak Horasan harçla derzlenmiş, külahın kurşunu yenilenmiştir.

[1] Gönçer, a.g.e., c. II, s. 254.
[2] Gönçer, a.g.e., c. II, s. 254.
[3] Atabek, a.g.e., s. 162.
[4] Aygen, a.g.e., s. 58.
[5] Atabek, a.g.e., s. 149

YENİ CAMİİ

Katalog no: 14
Yeri : Hacı Aftal Mahallesi
Yapım Tarihi: h. 1123/ m. 1711
Yaptıran: Hacı Abdi Ağa
Kitâbesi: Var

GENEL BİLGİLER:

Hacı Aftal Mahallesi'nde ve Yeni Camii caddesindedir. 10.40x10.35 m. ebadında bir arsa üzerine kare plânlı, kesme taş örgülü ve tek kubbeli olarak inşa edilmiştir. Kuzeyinde üç kubbeli bir son cemaat yeri vardır.

Giriş kapısı üzerinde iki yazıt vardır. Bunun birincisi yapım kitâbesi, diğeri ise onarım kitâbesidir. Birinci kitâbeye göre camii; Elhac Abdi Ağa ibni Ali Ağa tarafından h. 1123/ m. 1711 yılında kare planlı olarak yaptırılmıştır. İkinci kitâbeye göre ise, h.1254/ m. 1838 tarihinde Hacı Şerif Süleyman Paşa tarafından onarılmıştır.[1]

Cumhuriyet döneminde 1951 yılına kadar depo olarak kullanılan caminin[2] güney-batı köşesine bitişik şimdi dernek odası olarak kullanılan kütüphane, avlunun kuzeydoğu köşesinde ise Kur'an Kursu binası olarak kullanılan sekizgen planlı muvakkithane yer alır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007-2008 yıllarında 226.870.03 TL harcanarak Hacı Nuh Camii ile birlikte yapılan restorasyonda caminin etrafı açılmış, beton sıvalar kazınarak Horasan harcı ile derzlenmiş ve cami eski ihtişamına kavuşturulmuştur.

MİNARENİN KONUMU:

Minare, kuzeydoğu köşede ve harim ile son cemaat yerinin birleştiği yerdedir.

Kaide dikdörtgen prizma şeklinde düzenlenmiş olup belli bir yükseklikten sonra köşelerde pah yaparak sekizgene dönüşmesi ile iki bölümü bir izlenim vermektedir. Cami beden duvarından dışarıya doğru çıkıntı meydana getiren kaideden sonra üçgen pabuçlarla kürsüden gövdeye geçiş sağlanmıştır. Pabuçla tuğla gövdeye geçiş arasında taş bilezik bulunur. Aynı taş bilezik şerefenin 1 m. altında da vardır.

Yüksek olan minare gövdesinde tuğlalar farklı şekilde işlenmiştir. Altta muhtelif yönde "kedi merdiveni" şeklinde dizilen tuğlalar üstte; bilezik altında, enine ve dikine yerleştirilmiş diziler halinde, şerefe altı ile bilezik arasında yer alan kısımda ise "balık kılçığı" ve zikzak şeklindedir.

Şerefe altı tek sıra kirpi burnu, onun altında da tuğla çıkıntılarından oluşan stalaktitlidir. Şerefe korkuluğu kesme taş, peteği tuğla, külâh ise kesme taş ve hafif yuvarlaktır.

1953 yılında yıldırım düşen minare büyük hasar görmüş, bunun üzerine gövde demir çemberler içine alınarak emniyeti sağlanmıştır.[3] Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ilk önce 2004 yılında cami ile birlikte bakım ve onarıma alınmış, 2007 yılında da esaslı bir şekilde restorasyona alınmış, bu restorasyonda tuğla aralarındaki beton harçlar kırılarak Horasan harcı ile yeniden derzlenmiştir.

Minarenin girişi harimin doğu yönünde olup buradan 82 basamaklı bir merdivenle şerefeye ulaşılır.

1 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Afyonkarahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İshaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitâbeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç,
2 Ahmet Topbaş; Mevlüt Üyümez; Fevzi Kaya; Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri, s. 209, Lider Ajans Matbaacılık, İstanbul 2007, s. 209.
3 Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi Anıt Tescil Fişi 29.09.1979.

İz bırakan iki eğitimci: Edip Âli Bâki ve Halûk Nur Bâki

Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı NAKİLCİOĞLU*
inakilci@yahoo.com

Edip Âli Baki ve eşi Nevriye Hanım

Üzerinde sayfalar dolusu yazı yazılabilecek iki önemli isimden söz etmek istiyoruz. Afyonkarahisar doğumlu olmadıkları halde ilimizin kültür ve eğitim hayatına çok büyük katkılarda bulunan, yaşadıkları dönemlere damgalarını vuran ve baki kalan bu kubbede hoş sedalar bırakan bu iki isim, baba-oğul Edip Âli Bâki ve Halûk Nur Bâki'dir.

(*) Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı

Edip Âli Bâki:

Edip Âli Bâki, yirminci yüzyılın başında (1900 ya da 1901 yılında) Nevşehir'de doğmuştur. Babası, kent eşrafından Abdülbâki oğullarından Vakıflar Müdürü Mümtaz Bey'dir. İlk ve orta okulu Nevşehir'de, liseyi Konya'da ve İstanbul'da (Saint-Benoit Koleji) tamamlamıştır.

Edip Âli Baki I. Dünya Savaşı yıllarında Romanya'da asker iken

Kendi çabasıyla Fransızca ve Almanca öğrenmiş, Birinci Dünya Savaşı'ndaki askerlik görevi sırasında Romanya'da tercümanlık yapmıştır.

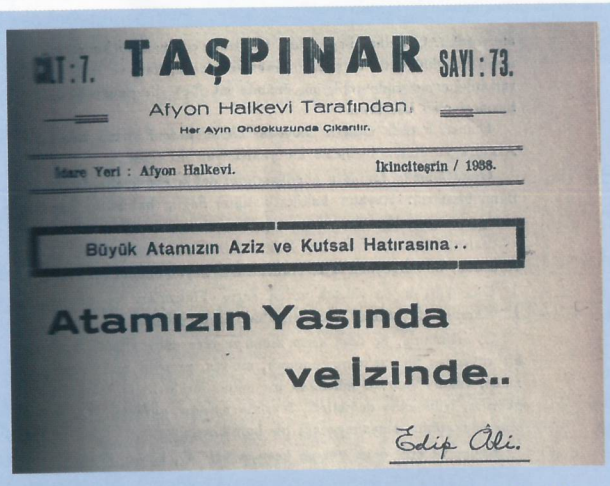
Askerlikten sonra Fransızca öğretmeni olarak Niğde, Konya ve Eskişehir'de görev aldıktan sonra 1931 yılında, ünlü edebiyatçılarımızdan Eflâtun Cem Güney ile birlikte Afyon Lisesi'ne tayin edilmiş ve 1959 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür.

Afyon'da bulunduğu dönemde, öğretmen olarak binlerce genç yetiştirmenin yanı sıra Afyon'un sosyal ve kültürel yaşamına da katkı sağlamış, uzun yıllar Halkevi Başkanlığı ve Taşpınar Dergisi Yazıişleri Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

Yabancı dil öğretmeni olmasına karşın, edebiyatla, kültürle ve yerel tarihle yakından ilgilenmiş; şiir, vecize ve düzyazılar yazmış; Afyonkarahisar ile ilgili kırktan fazla dosya hazırlamış, kitaplar yayınlamıştır. Sanatçı bir kişiliğe de sahip olan Edip Âli Bâki, torunu Ahmet Veysi Nur Bâki'nin aktardığına göre, olağanüstü güzellikte karakalem resimler de çizmiştir.

Karamanlı Şair Aynî'nin kitabını ilk kez 1949'da yayınlayan ve onu edebiyat dünyamıza kazandıran Edip Âli Bâki'dir.

Mısrî Sultan diye bilinen Abdurrahim Karahisarî hakkında kitap yazan ilk kişi Edip Âli Bâki'dir.

CİLT: 7. **TAŞPINAR** SAYI: 73.

Afyon Halkevi Tarafından,

Her Ayın Ondokuzunda Çıkarılır.

İdare Yeri : Afyon Halkevi. İkinciteşrin / 1938.

Büyük Atamızın Aziz ve Kutsal Hatırasına..

Atamızın Yasında ve İzinde..

Edip Âli.

Atatürk'ün vefatı dolayısıyla kaleme aldığı yazının başlığı

Şeyh Gülâboğlu Muhammed Askerî'nin Divan'ını bugünkü dile aktaran Edip Âli Bâki'dir.

Afyonkarahisarlı ünlü hiciv şairi Ciloğlu Deli Bekir'i edebiyat dünyamıza ilk kez tanıtan da gene Edip Âli Bâki'dir.

Afyon Şairleri: 3 - Ciloğlu Deli Bekir (Harabî) kitabından bir bölüm:

Şiirlerini "Harabî" mahlasıyla yazan Ciloğlu Deli Bekir bir gün çarşıda gezerken kendisine sataşan birisine şu cevabı verir:

"Dünya nedir, sen neden sezersin?

Bir gün olur ettiğinden bezersin.

Haram, helâl yiyip içip gezersin.

Bizi yaratana hizmetin nedir?"

Edip Âli Bâki aynı zamanda deneyimli bir gazeteci ve yayıncıdır. Millî Mücadele hareketini destekleyen Konya Babalık gazetesinde başyazılar yazmıştır.

Afyon Lisesi'nde görev yaparken aynı zamanda Demokrat Nevşehir gazetesinin de başyazarlığını yürütmüştür. (1950 sonları)

Eserleri:

* Namık Kemal Afyon'da, Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri Yayımları, Millî Kültür Araştırmaları XI, 1949.

* XV. Yüzyıl Konya-Karaman Şairlerinden Aynî, Cumhuriyet Halk Partisi Yayımları, Milli Kültür Araştırmaları 12, 1949.

* Afyon'da bir şair ailesi, Afyon Halkevi Yayınları, Uzluk Basımevi Ankara, 1942.

Kenar Süsleri